

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra společenských věd

Mnichov 1938 (předpoklady a důsledky)

Diplomová práce

Munich 1938 (causes and consequences)

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Petr NESVADBA CSc.

AUTORKA PRÁCE

Bc. Denisa KOSÍKOVÁ

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, ve své práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Rožtokách, dne 10. března 2023

.....

Bc. Denisa Kosíková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, panu PhDr. Petru Nesvadbovi CSc., za cenné rady, vstřícnost, ochotu a trpělivost při konzultacích a za metodické vedení, které mé práci věnoval.

ANOTACE

Diplomová práce je rozdělena do několika částí. První část se zabývá politickými, ekonomickými a dalšími problémy Evropy a Československa po první světové válce, které předznamenávaly jejich společný vývoj. Autorka popisuje versailleský mírová jednání. Další část práce pojednává o samotné Mnichovské konferenci. Autorka v ní popisuje zvýšení mezinárodního tlaku na Československo ohledně odstoupení území nacistickému Německu. V této části se práce blíže zaměří na Mnichovskou dohodu a její znění. Ve své poslední části se práce věnuje dopadům Mnichovské dohody a činnosti československé exilové vlády. Diplomová práce je zakončena porovnáním různých názorů autorů, kteří se vyjadřují ke krokům Edvarda Beneše po Mnichovské konferenci.

KLÍČOVÁ SLOVA

První světová válka * Versailleská smlouva * Nacismus * Anšlus Rakouska * Mnichovská dohoda * Protektorát Čechy a Morava * Československá exilová vláda

ANNOTATION

The diploma thesis is divided into several parts. The first part deals with economic, political and other problems of Europe and Czechoslovakia after the World War I, which prefigured their common development. In this part, the author characterizes the Treaty of Versailles. The next part is focused Munich Conference itself. The author informs about the increasing international pressure on the Czechoslovakia regarding the territorial withdrawal from Nazi Germany. In this part, the thesis centralized more closely on the Munich Agreement and its wording. The final part summarizes the consequences of the Munich Agreement and the activities of the Czechoslovakian government in exile. The diploma thesis is concluded by a comparison of the opinions of various, who provide a commentary on the moves taken by Edvard Beneš after the Munich Conference.

KEYWORDS

World War I * Treaty of Versailles * Nazism * Anschluss * Munich Agreement * Protectorate of Bohemia and Moravia * Czechoslovakian government in exile

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 Všeobecné důsledky první světové války	8
2 Československo v poválečné době	29
3 Vyrůstající napětí v Evropě.....	37
4 Cesta k Mnichovské dohodě.....	51
5 Mnichovská jednání.....	63
6 Důsledky Mnichova v Československu.....	72
7 Československá zahraniční vláda a odzvánění Mnichova	82
8 Kritika kroků Edvarda Beneše po Mnichovské konferenci	93
ZÁVĚR	100
SEZNAM ZKRATEK.....	101
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	102

ÚVOD

Mnichov 1938 je jedním z nejdůležitějších milníků naší historie. Mnichovská jednání na dlouhou dobu změnila nejen geografii Evropy, ale také její společnost. Rozhodnutí obětování území státu pro vyšší dobro, pro zahnání hrozby války, představuje jeden z nejsmutnějších úseků našich dějin. Je to doba, kdy naši spojenci, kterým jsme měli stát po boku a oni nám, vyměnili československá území kvůli obavám z nadcházející války. Tato zrada je ještě dnes velmi intenzivně vnímána a vžilo se pro ni úsloví „o nás bez nás“. Mnichovská dohoda představuje krutou lekci, kterou Československu okolní svět uštědřil. Mnichov 1938 a jeho důsledky představují jeden z důležitých vlivů, které formovaly charakter celého národa. Je důležité, abychom si pamatovali tento temnější kousek naší historie, který utvářel vnitropolitické a mezinárodní dění nejen Evropě na dlouhá léta dopředu.

Mnichovská dohoda byla podepsána 29. září 1938 a byla výsledkem politiky appeasementu Velké Británie a Francie. Dohoda byla promyšleným strategickým krokem, který se podařilo nacistickému Německu uskutečnit, neboť obava z války byla pro západní demokracie silnější než jejich morální hodnoty chované k malému státu uprostřed Evropy. Válka však byla z důvodu Hitlerovy dychtivosti po moci neodvratitelná. Mnichov 1938 vešel do dějin jako ponaučení, že agresorům se nemá ustupovat, protože je to ku prospěchu pouze jim.

Práce se bude nejprve zabývat vykreslením Evropy po první světové válce, která procházela obdobím obnovy. V důsledku války se rozpadlo hned několik impérií, což dalo možnost vzniku nových států, mezi nimiž byla i Československá republika. Poválečná Evropa se musela vyrovnávat s velkými hospodářskými problémy, které byly dvěma ekonomickými krizemi ještě více podpořeny. V této části práce se budeme také věnovat Versailleské smlouvě a tvorbě nového mírového systému, který měl zabránit dalším válkám. Dotkneme se také problematiky fašismu v Itálii a politických změn v Rusku. Pro kompletní obraz tehdejší společnosti se zblízka zaměříme Československo a jeho ekonomickou a politickou situaci po válce. Poté se práce zaměří na počínající napětí, které se

začalo šířit Evropou a předznamenává další dění. Jako poslední se zastavíme u událostí, na které bezprostředně navazují mnichovská jednání.

Cílem práce bude podrobnější zaměření na Mnichovskou konferenci a na samotnou Mnichovskou dohodu. V této části práce se také zmíníme o mezinárodním tlaku na Československo, který bylo na něj vyvíjeno ze Západu. Zastavíme se u důsledků, které mnichovská jednání po přijetí Mnichovské dohody v Československu přinesly. Zmíněna bude i abdikace prezidenta Beneše s následným odletem do exilu v Londýně a volba nové hlavy státu, Emila Háchy. V neposlední řadě se bude práce věnovat vytvoření samostatného Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939.

V poslední části práce se více přiblížíme k exilové vládě v čele s Edvardem Benešem. Popíšeme si problémy ohledně uznání exilové vlády a jejich činností spojenými se snahou o odznamenání Mnichova. Budeme se zmiňovat o atentátu na Heydricha a následnému odznamenání Mnichova ze stran západních demokracií. Nakonec si porovnáme rozdílná nahlížení knižních autorů na kroky, které činil prezident Beneš v pomnichovské době.

1 Všeobecné důsledky první světové války

První světová válka si vyžádala dvacet milionů mrtvých a konec rakousko-uherské říše.¹ K válečným obětem se pak ještě přidaly oběti španělské chřipky. Nastala velká krize v průmyslu a zemědělství, kdy produkce klesla i o dvě třetiny, než jak tomu bylo v době před válkou. Všude vládl hlad a potravin bylo jen velmi málo. Znehodnocena byla i měna (v Maďarsku během následující zimy klesla hodnota měny o 60 %) a s ní byly v krizi i státní finance. Jediný, kdo v této době bohatl byl ten, kdo obchodoval na černém trhu, anebo inkasoval finance z válečných dodávek.

Krom Polska prošly také církve v Evropě po válce velkou změnou díky pozemkovým reformám. Nejrazantnější bylo zřejmě vystoupení 1,75 milionu lidí z církve v Československu, z čehož se kolem 700 tisíc nepřihlásilo k žádné víře a zůstalo ateisty a 800 tisíc lidí vstoupilo do nové církve československé.²

Po první světové válce byly svrženy hned tři ze čtyř vládnoucích dynastií (německé, rakouské a ruské), které vstoupily do války. Jako jediný se po válce u moci udržel královský rod ve Velké Británii.³ Během krátké chvíle se staly minulostí velké říše složené z několika národů. Nejdříve se rozpadla osmanská říše a následovala ji i habsburská monarchie. Carské Rusko se zmenšilo, když vznikl Sovětský svaz.

Společně s rozpadem mocností nastaly změny ve vládních elitách, kdy byla šlechta, mnohdy i neprávem, obviňována z válečných utrpení a mnohé státy zrušily používání šlechtických titulů, jak tomu bylo i v Československu. Rozpadly se však také normy, jež byly v monarchiích nastoleny, a často docházelo k diskreditaci vládnoucích dynastií. Proto nově vzniklé státy byly především parlamentními republikami a monarchie zůstaly pouze ve státech, jež na

¹ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 228. [cit. 14-01-2023].

² KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 355-358. [cit. 14-01-2023].

³ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 228. [cit. 14-01-2023].

monarchie navazovaly, byla jimi například Jugoslávie a Rumunsko. Jedním z království zůstalo Maďarsko, které mělo za svého regenta admirála.⁴

Západní Evropa se na rozdíl od té východní až tolik nezměnila, byl zde pouze nový samostatný stát Irsko. Velký rozdíl však kartografové museli poté zaznamenávat v oblasti mezi Ruskem a Německem, kde vznikly nové státy: Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Československo, Rakousko, Maďarsko a Jugoslávie. Až na Polsko se jednalo o menší a nepříliš silné státy a tak lze v této souvislosti hovořit o „rozdrobení“ Evropy.⁵

Zhroucením evropských impérií se dostal na vzestup nacionalismus, který s sebou však nesl další krveprolití a občanské války. Z mírových dohod se do celé Evropy rozšířil princip národního sebeurčení, čímž byla vytvořena schémata hranic, která často přetrvávají ještě dnes. Po vytvoření takových států vznikalo mnoho menšin, což se později ukázalo jako jeden z politických problémů. V 19. století nebyla impéria tvořena na základě etnického složení, ale jejich vznik vycházel z dynastické loajality. Proto se i příslušník menšiny v dané zemi mohl stát kupříkladu vysoce postaveným úředníkem. Svět po válce takto bohužel nefungoval. Po mírových jednání vznikly nové státy pro šedesát milionů lidí, ale s tím se vytvořily i početné menšiny, které v součtu představovaly dvacet pět milionů lidí.

Představiteli menšin již nebyli jen Židé, Romové či Ukrajinci, ale najednou se jimi stali i Němci, Maďaři a muslimové, kteří se jen velmi těžko přikláněli k myšlence, že by se mohli asimilovat do převažující kultury daného státu.⁶ Problémem států s německou a rakouskou menšinou bylo také to, že ve většině případů s jejich mateřskými státy sousedily.⁷ Je důležité poznamenat, že tehdejší režimy se o jejich asimilaci ani nijak horečně nesnažily a spíše docházelo

⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 355-358. [cit. 14-01-2023].

⁵ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 355-358. [cit. 14-01-2023].

⁶ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 63-65. [cit. 14-01-2023].

⁷ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 361-362. [cit. 14-01-2023].

k vylučování těchto lidí ze společnosti. Aby menšiny nebyly nijak vyhlazovány, jak tomu v minulosti v některých zemích došlo, zasadily se vítězné mocnosti při mírovém jednání o poskytnutí mezinárodní ochrany těmto menšinám. Tento řád bohužel nefungoval dlouho a již ve třicátých letech dvacátého století se stával nefunkčním a se vznikem nacistického Německa se začal šířit rasový nacionalismus.⁸

Po vzniku nových států zaznamenala změnu i skladba tehdejší společnosti, stouplo sebevědomí nižších vrstev, docházelo k rozsáhlé defeudalizaci společnosti a změn jejích hodnot a životního stylu. Tohle všechno se odrazilo i v politice, a tak se na výsluní států dostaly nové politické garnitury, které se vyjádřily negativně vůči válce. Občanské strany konzervativních i liberálních denominací prožívaly složitý vývoj a jejich nejsilnějším elementem modernizace byla nacionalizace, která po válce zaznamenala velký nárůst. Po válce se z nich stávaly revolucionáři, kteří v sobě ale stále ještě měly hodně z předešlých císařských režimů. Jejich část se ztotožnila s demokracií, ale další část se s poválečnou demokratickou revolucí nesmířila, a to dalo možnost přechodu k fašistickému smýšlení. V některých státech byla demokracie po válce přijata spíše z nutnosti, pak se v ní ale objevovaly autoritářské tendence, jež měly své kořeny v předešlém monarchismu.

Občanské a buržoazní strany, které se přiklonily k různým demokratickým změnám, často nedokázaly udržet moc samy, a tak přišli na scénu socialisté. Socialisté v prvních volbách po válce skoro ve všech státech zvítězili, kdy získávali 40 a více procent hlasů. Socialisté tak představovali nejsilnější politickou základnu. Najednou se tvořily aliance občanských stran se socialisty, což byla změna oproti předválečným aliancím tradičních konzervativních sil s občanskými stranami. Tato spojení nebyla vždy přirozená, ale často vznikala jen z nezbytnosti. V občanských stranách někdy stále ještě přežívala monarchicko-konzervativní nostalgie po vrchnostenském státu a také v nich panovala nedůvěra k sociální

⁸ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 63-65 [cit. 14-01-2023].

demokracii, což se začalo po opadnutí poválečného radikalismu projevovat společnými neshodami.

Rozkol byl i v socialistických stranách a to už v době války, neboť se v nich tvořila levicová křídla a také radikálnější komunistická strana se sovětským ideálem. Do roku 1918 tyto strany nezískaly většinu v socialistickém táboře, ale i přesto se tlak mezi těmito dvěma částmi zvyšoval a socialistická strana tak nesla také díl viny na rozpadu poválečných koalic.

Nové aliance ještě před svým rozpadem nastartovaly velkou změnu politického systému, která byla označována jako demokratická revoluce, když se parlamentní a ústavní státy tvořily i z předešlých monarchií. V poválečné době se demokracie stala hlavním proudem Evropy a ačkoliv to nebylo ve všech státech na dlouhou dobu, udály se velké změny. Mezi takové změny patřilo zavedení rovného, tajného a přímého volebního práva, které bylo umožněno i ženám a směrem dolů se posunula věková hranice volebního oprávnění. V moci výkonné, zákonodárné a soudní měla dříve převahu exekutiva, teď ale dominoval parlament.⁹

Pro mezinárodní dění v poválečné Evropě byl velmi důležitý osud Ruska, to v letech 1916-1917 zažilo revoluci spojenou s demonstracemi a povstáním, což mělo za následek pád cara. V Rusku poté vzniklo dvojvládní tvořené prozatímní vládou a dělnickými a rolnickými komunami, které jí mocensky konkurovaly. Revoluční hnutí bylo finančně podpořeno Německem, které také napomohlo k vrácení revolucionářů z emigrace do Ruska. Tímto způsobem se do Ruska dostal i vůdce tehdejší malé radikální strany bolševiků Vladimir Iljič Lenin.¹⁰

Rusko zažívalo největší společenský rozvrat, díky které vznikla bolševická diktatura s vizí celosvětové revoluce. Podle záměrů Lenina a Lva Davidoviče Trockého se mělo stát Rusko státem, který by podnítil vznik nového socialistického či komunistického řádu v rozvinutější zemi. Pro snahy o tento „vývoz“ komunismu byla založena Kominternu, která měla za úkol šířit myšlenky komunismu a to všemi

⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 358-359. [cit. 14-01-2023].

¹⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 339. [cit. 31-01-2023].

možnými způsoby. V zamýšleném Německu se to nepodařilo, ale i přesto následuje několik dalších revolučních otřesů, které dál živily naději na světovou revoluci a tím vzrůstala i obava protivníků.¹¹

Představy bolševiků na výstavbu nové společnosti se často vyznačovaly silnou dávkou utopismu a diletantství a bylo vidět, že ve skutečnosti nemají o mechanismech společenského života ponětí. Chtěli vybudovat socialistickou společnost, a tak se přiklonili k válečnému komunismu. Vláda tak zabavovala potraviny a zemědělské suroviny rolnictvu a vše předávala dělníkům a pracujícím lidu ve městech. Průmyslové výtěžky pak také byly na vesnicích vyměňovány za zemědělské produkty. Obchod byl v této době velmi omezen a v budoucnu měl být zcela zakázán, neboť mělo být zrušené celé peněžní hospodářství.

Podle myšlenky „*dělnické třídy organizované ve stát*“ se bolševici snažili zestátnit organizace a instituce společnosti.

*Družstva byla včleněna do struktury státních zásobovacích orgánů, uvažovalo se o eventualitě „postátnění“ odborů a o jejich splynutí s orgány hospodářské správy. Na vesnici měla být vytvořena zvláštní síť „lidových orgánů“ (příslušné zákony byly již schváleny), jež měly kontrolovat veškerou výrobní činnost rolnictva.*¹²

Toto politické vedení v Rusku společně s občanskou válkou zapříčinilo destrukci tamní společnosti a jejích dřívějších mechanismů. Zničující dopady politického vedení utrpěla výroba, oblast sociálních vztahů, ale také věda, kultura a vzdělání. To vše vyvolávalo velké revolty rolníků a zapříčinilo i hromadný odpor při nepokojích ve městech. Nespokojenost nakonec vyvrcholila povstáním kronšadtských námořníků v březnu roku 1921.¹³

Boje byly ukončeny téhož roku, a tuto zemi čekala velmi náročná hospodářská obnova. Odhaduje se, že v Rusku mezi lety 1914-1926 zemřelo nepřírozenou

¹¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 355. [cit. 31-01-2023].

¹² REIMAN, Michal. *Lenin, Stalin, Gorbačov: kontinuita a zlomy v sovětských dějinách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1991. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-024-0, s. 23-24. [cit. 17-02-2023].

¹³ REIMAN, Michal. *Lenin, Stalin, Gorbačov: kontinuita a zlomy v sovětských dějinách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1991. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-024-0, s. 24. [cit. 17-02-2023].

smrtí 14 milionů obyvatelstva, z čehož 5 milionů byly oběti hladomoru, který Rusko postihl na konci občanské války. Přes Rusko v té době také putovalo mnoho uprchlíků a mladých sirotků. Vesnice byly vykořisťovány bandity a sklizeň byla objemově nižší než v době před první světovou válkou, protože rolníci byli verbováni a jejich majetek byl zabrán. Sovětské vedení se snažilo o nasměrování k socialismu, ale protože se snahy o revoluci v evropských státech nezdařily, muselo se vedení obrátit na území bývalého carského impéria. Komunismus se tak vyvíjel jako radikální alternativa k mezinárodnímu kapitalismu.

Bolševici se snažili o vytvoření socialismu a vznik sjednoceného národního hospodářství. V zemi se objevily velké problémy se zničenou dopravní infrastrukturou ale také s vysokou mírou negramotnosti obyvatelstva, a to vše zbrzdilo vytváření nového státu. Zatímco z Ruska do světa vycházela vševědoucí Leninova dogmata, budoucnost země samotné bylo potřeba nejprve specifikovat a to především hlavními vůdci, kteří si definici o budování nového státu museli nastolit.¹⁴

Nebylo zřejmé do jaké míry bude omezeno soukromé vlastnictví. Nejprve převládal radikální názor. Díky rozsáhlému znárodňování výrobních prostředků bolševici vyhráli válku, ale teď výroba zaznamenala velký propad a zvyšoval se tlak odboje na venkově. Proto později Lenin přilnul k pragmatismu a jeho nová ekonomická politika se odklonila od válečného komunismu a snažila se znovu obnovit zničenou ekonomiku. Režim se tak snažil opětovně získat důvěru rolníků a několik let bylo možné i v menším měřítku soukromě podnikat. Zemědělství se tak pomalu začalo oklepávat z války.

Ačkoliv byla nová ekonomická politika vstřícnější k soukromému podnikání, ve skutečnosti to znamenalo pronásledování. A tento nový směr často nebyl pozitivně přijímán komunisty, kteří ho neviděli jako přípravu na socialismus, jež prosazovali. Díky této politice se ještě více projevíly ekonomické nerovnosti mezi jednotlivými vrstvami společnosti, a to ohrožovalo budovanou ekonomiku.

¹⁴ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 145-148. [cit. 31-01-2023].

Po smrti Lenina v lednu 1924 se řešilo další směřování SSSR. Stalin byl nejprve přívržencem skupiny, která požadovala umírněný přístup a naproti tomu byla levicová opozice, kterou vedl Trockij. Ta prosazovala velké investice do průmyslu a krutá opatření proti rolníkům. Skupina s umírněným přístupem však přelstila levicovou opozici a odsunula Trockého z jejího čela. Stalin se pak přiklonil k drsnějšímu směru. V letech 1927-1929 se ukázala opravdová slabost Ruska při obilné krizi, kterou byl Stalin díky nedostatku spolehlivých informací zaskočen a sám ji nazval „*stávkou rolníků*“. Režim se opět vrátil k tvrdému válečnému komunismu a snažil se získat obilí silou.¹⁵

Jak již bylo zmíněno, i v Evropě byl v době po válce velký nedostatek potravin a hospodářství bylo zbrzděno válkou. Ani později po válce se hospodářství nijak rychle nevyvíjelo. Jedna z příčin tohoto nezdaru byly války o dědictví, kdy si státy po první světové válce tvořily hranice a zabíraly území jiným státům. Dalšími příčinami byly také zvyšující se monopolizace a restriktivní politika států. V Evropě nebyla po válce zavedena ani obdoba Marshallova plánu a státy pod vlivem poválečné inflace řešily kolapsy pomocí státních půjček. Problémem byl i rozpad původního trhu v habsburské monarchii, kdy území, která spolu průmyslově či zemědělsky spolupracovala, již nepatřila pod stejný stát, a tak se muselo přistoupit k exportu, jak tomu bylo i v Československu. Zahraniční obchod poté nabyl na významu a jeho velmi důležitou součástí se stala celní ochrana.

Dalším problémem spojeným s hospodářstvím byly nové hospodářské toky, které se po vzniku nových států změnily. Musela se vytvářet nová zázemí a infrastruktura mezi nimi. Společně s náklady na poválečnou rekonstrukci bylo jasné, že na samotnou obnovu pro rychlý růst hospodářství již mnoho nezbývalo.¹⁶

Poválečná obnova Evropy poté dostala další zásah a to v první polovině 20. let, kdy došlo k těžké finanční krizi. Až na Československo, kde se koruna v letech 1921-1922 stabilizovala, postihla hyper inflace všechny jeho sousedy.

¹⁵ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 145-148. [cit. 31-01-2023].

¹⁶ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 366-367. [cit. 14-01-2023].

Hyper inflace pak měla za následek naprosté znevážení měny v Německu, Rakousku, Polsku i Maďarsku, kdy se v roce 1924 jeden dolar rovnal 9,3 milionu polských marek a jeden frank 180 tisícům maďarských korun. Státní pokladny se tak dostaly na samé dno a největší zásah ve společnosti pak dostala střední vrstva se stálými příjmy, což bude mít vážné důsledky, neboť tato vrstva patří k hlavním podporovatelům sociální demokracie. Tak velké znehodnocení měny státy nedokázaly samy vyřešit, a tak přišly na řadu zahraniční půjčky, kdy největší podíl amerických půjček směřoval do Německa a Maďarska. Rakousko dostalo finanční pomoc prostřednictvím Společnosti národů.

Oživení ekonomik států a jejich hospodářství se začalo objevovat až po polovině 20. let, ale ani tak nebyly vyřešeny problémy s nezaměstnaností, které přetrvávaly především v Polsku. Rakousko dokázalo v roce 1929 konečně překročit úroveň předválečného hospodářství, ale tomu bylo jen na jeden rok. V druhé polovině 20. let byly zaznamenány poměrně vysoké nárůsty průmyslové výroby, a proto se tato doba nazývala jako „zlatá dvacátá léta“.¹⁷

Právě v této době nastávala lehká úleva od války a začaly se objevovat a využívat různé moderní vymoženosti. Rozvinul se film, kdy se začalo nejdříve u němého a později i mluveného, začal vysílat rozhlas, rozvinul se také automobilismus a letectví. Ve společnosti se začaly objevovat moderní styly hudby, nejčastěji americký jazz. Došlo ke zkrácení pracovní doby, a díky tomu se rozvíjela oblast volného času, kdy zaznamenal rozmach sport, turismus a tramping. Vznikaly nové spolky, začaly se budovat obchodní domy, bary a bufety. Díky průmyslové výrobě se také vyráběla levná obuv a konfekce, tím pádem se ve městech začala objevovat již jiná móda, než tomu bylo v letech minulých. V této době si ženy zkracovaly vlasy a sukně a poprvé oblékly kalhoty.

Velký rozvoj v této době zaznamenal obzvláště terciální sektor služeb. Důležité je však poznamenat, že veškerá tato modernizace tehdejší společnosti

¹⁷ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 367-368. [cit. 14-01-2023].

se týkala především života ve městech, na venkově nebyl nárůst modernizace ani zdaleka tak velký.¹⁸

Poválečná společnost v celkovém měřítku nezaznamenala nijak velký pokrok a to především ne v ekonomické oblasti. Stále byla o něco pomalejší v ekonomickém růstu oproti západu. Avšak západní část střední Evropy s Československem se přibližovala západním standardům mnohem více než tomu bylo například v Polsku a Maďarsku. V Československu se již v té době vytvářely moderní kapitalistické třídy, kdy dělnictvo tvořilo dvě pětiny obyvatelstva a na rozdíl od ostatních zemích, zde byl vidět stabilnější politický systém.

Zatímco české země se více přibližovaly západní části Evropy, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi tomu bylo naopak a více se tato část Československa podobala Evropě východní. Jako příklad bychom si mohli uvést, že v době, kdy na Slovensku tvořilo dělnictvo 18 % obyvatelstva, v českých zemích to bylo již 41 % a obdobný rozdíl byl zaznamenán i v sektoru služeb. V zemědělství bylo na Slovensku zaměstnáno kolem 59 % obyvatel oproti čtvrtině v českých zemích. Západnější oblasti Československa se také vyznačovaly tím, že zde nebyla šlechta a vrstva národní inteligence byla velmi tenká. Města byla především menší a agrární. Proto při konfrontaci s vyspělejší českou společností tamější společnosti zažily šok, a to jak sociální, politický, tak i kulturní.

Tyto rozdílnosti mezi oblastmi v jednotlivých státech však nebyly ojedinělé. Zemí, kde bylo opravdu mnoho společenských protikladů, bylo i Polsko. Západní Polsko se stejně jako Československo přibližovalo západní Evropě, kde byla alespoň z části vyvinutá podnikatelská třída a byla zde i početná dělnická třída. Naproti tomu východní Polsko bylo především tradiční a polofeudální, obyvatelstvo bylo pologramotné a byly zde i velké národnostní rozdíly. Polsko se ale na rozdíl od nově vzniklých poválečných států odlišovalo tím, že katolická církev zde byla oporou režimu.¹⁹

¹⁸ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 369-370. [cit. 14-01-2023].

¹⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 371-374. [cit. 14-01-2023].

Změna ve společnosti nastala i v důsledku zrušení aristokracie, což v Evropě zapříčinil vznik pozemkových reforem, které zajistily rozparcelování velkých zemědělských statků, čímž vznikla společenská vrstva drobných vlastníků půdy. Pozemkové reformy byly zavedeny nejen z důvodu obav z toho, že by dělníci a rolníci spojili své síly a chopili se moci, ale i z obav vábení komunismu. Ne všude však k takto razantnímu kroku přistoupili, neboť bylo nejdříve potřeba půdu od původních společenských vrstev dostat. Pozemková reforma byla zavedena v pobaltských státech, ale také v Československu. Naproti tomu se tento počín neuskutečnil v Maďarsku a Itálii, kde byli vlastníci napojeni na vládu. Strach z pozemkové reformy byl i jeden z důvodů vzniku občanské války ve Španělsku.

V poválečné době ve velkých městech jako byl Berlín, Mnichov, Vídeň nebo Budapešť existovaly probolševické skupiny. Těm se ale nedařilo na svoji stranu dostat ani venkovské obyvatelstvo a úspěch slavily jen v těch chudších oblastech, kde zemědělská síla nevladla žádnou půdu. Tak tomu bylo například v Pádské nížině, na andaluské latifundii a ve Velké dunajské kotlině. Tím, že nespokojenost na venkově v Itálii nebyla zmírněna pozemkovou reformou, uchýlil se tamní režim k použití síly, díky čemuž se později do popředí dění dostal Benito Mussolini.²⁰

Všem nově vzniklým státům byla předurčena jejich budoucnost na mírové konferenci ve Versailles, která byla zahájena 18. ledna 1919. Protože válku vyhrála Dohoda a Amerika, připadla role o řešení nové podoby Evropy právě jim. Bylo to vůbec poprvé, kdy o Evropě rozhodovaly vnější vlivy a nebylo tomu tak naposledy. Na konferenci byl ustanoven orgán, který se nazýval Rada čtyř. Radu čtyř tvořili: Woodrow Wilson, americký prezident; David Lloyd George, ministerský předseda Spojeného království; Georges Clemenceau, ministerský předseda Francie a Vittorio Orlando, ministerský předseda Itálie.

Versailleský mír přinesl mimo jiné i označení vítězných a poražených států, kdy si tyto dvě strany nemohly být rovny. V mírovém jednání se také projeví zájmy jednotlivých mocností, které ale ne vždy byly jednotné. Amerika byla především v roli věřitele, neboť do Evropy půjčila nemalé peníze. Velká Británie

²⁰ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 32-33. [cit. 14-01-2023].

měla v zájmu především to, aby se obnovila tradiční rovnováha v Evropě a pojistila si značnou část německého loďstva a kolonií, díky čemuž pak byla vůči Německu smířlivější. Hlavním zájmem Francie, která v této době patřila mezi nejsilnější evropskou vojenskou moc, bylo především důležité zajištění proti německé agresi. Itálie při mírovém jednání spíše poukazovala na mnoho nesplněných slibů, jež dostala při vstupu do války. Poté se v jednáních musel najít určitý kompromis mezi vizí míru a dalšími zájmy všech zúčastněných, což bylo opravdu nesnadné.

Mimo jiné byla na konferenci založena organizace mezinárodního společenství Společnost národů, která byla chápána jako garant míru a sociálních práv a měla být případným arbitrem při vzniklých sporech.²¹ Dle názoru amerického prezidenta Wilsona byla válka také rozpoutána kvůli snaze o mocenskou rovnováhu, a tak chtěl vybudovat mír na základě kolektivní bezpečnosti. Dle něho byla nejdůležitější obrana míru a ne obrana národních zájmů, jak to vnímali jiní. Pro určení, zda došlo k porušení míru, byla na návrh prezidenta Wilsona založena Společnost národů.

První snahy o vytvoření takové mezinárodní organizace se objevily již v roce 1915 v Londýně, protože Anglie se snažila přesvědčit Ameriku, aby se války též účastnila, neboť se do té doby nijak nevměšovala. Britský ministr zahraničí Edward Grey odeslal návrh na vytvoření Společnosti národů s dotazem, zda by americký prezident měl zájem na vytvoření organizace, která by zajistila prosazení odzbrojení a mírové urovnání sporů. Netrvalo dlouho a ministr Grey se dočkal souhlasné odpovědi od prezidenta Wilsona. V roce 1916 vystoupil prezident Wilson poprvé s návrhem vytvořit onu organizaci, která by se snažila o bezpečnost a zabránila by válkám, což by zaručilo územní celistvost a politickou nezávislost. Ze začátku prezident Wilson ani nenabízel členství USA, k tomu došlo až v roce 1917.

V lednu 1918 americký prezident přednesl svůj návrh s válečnými cíli na zasedání Kongresu a předložil jeho 14 bodů, které byly rozděleny do dvou částí.

²¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 377-378. [cit. 14-01-2023].

První skupinu tvořilo 8 bodů a jejich splnění bylo nutné, patřily mezi ně tyto: „*otevřená diplomacie, svoboda námořní plavby, všeobecné odzbrojení, odstranění obchodních překážek, nestranné urovnání koloniálních nároků, obnovení Belgie, stažení vojsk z ruského území a konečně Wilsonův zlatý hřeb – založení Společnosti národů*“. Zbývajících 6 bodů mělo být dosaženo, ale nebyly nezbytně nutné a patřilo mezi ně například navrácení Alsaska-Lotrinska Francii. Jednalo se o revoluční cíle, které by daly za vznik světu, jež by byl založen na principu a ne na moci, jak tomu bylo doposud. Stejně zásady by pak platily jak pro vítěze, tak pro poražené.²²

Ve Versailles bylo především nutné vytvořit mírové smlouvy s poraženými státy a to hlavně s Německem, Rakouskem a Maďarskem. Při jednáních nebylo přítomné Rusko, které v té době procházelo občanskou válkou.

Nejdůležitější jednání bylo uzavření mírové smlouvy s Německem, hlavním státem poražených Centrálních mocností. Německo již v budoucnu nemělo mít síly na možnou agresi a vyvolávání nových konfliktů, a tak přišlo o kolonie a území, která byla považována za neoprávněně držená. Německo se díky tomuto zmenšilo z původních 541 milionů km² na 467 milionů km² a počet obyvatel se snížil z počtu 68 milionů na 59 milionů obyvatel. Následovala také demilitarizace, a to především od řeky Rýn na východ. Německu byla značně omezena branná moc. Byl též vytvořen seznam válečných zločinců, který obsahoval necelých 900 jmen, císaře Viléma nevyjímaje. Dalším bodem smlouvy byly válečné reparace, kdy mělo Německo platit válečné náhrady. Výše válečných reparací byla velmi obdobná jako výše zadlužení vítězných mocností. Německo mělo celkem zaplatit 269 miliard zlatých marek ve čtyřiceti dvou ročních splátkách. Původní suma pak byla ale ještě několikrát přezkoumávána, naposledy tomu bylo v roce 1932 na konferenci v Lausanne, kde byla určena suma, kterou již Německo nesplatilo. Německo splatilo mezi lety 1921-1931 celkem 10,8 miliardy říšských marek, což

²² KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 233-236. [cit. 14-01-2023].

byla přibližně polovina zahraničních úvěrů, kdy největší podíl na úvěrech měla Amerika.²³

Po tomto jednání následovala další, na kterých se uzavíraly mírové smlouvy s Maďarskem a Rakouskem. V mírové smlouvě s Rakouskem byla pasáž o zákazu spojení se sousedním Německem. Dohoda vítězných mocností s Maďarskem byla považována za jednu z nejtvrdších.²⁴

I přes veškerá snažení při mírových jednání se paradoxně zvýšila zranitelnost Francie a Německo naopak získalo strategickou výhodu, neboť už kolem něho nebyli silní sousedé (Francie, Rakousko-Uhersko, Rusko), a tak bylo jeho expandování o to snazší, že nebyl, kdo by ho donutil tohoto jednání zanechat. Versailleský mír sice oslabil Německo fyzicky, naproti tomu ho ale posílil geopoliticky a tím získalo lepší postavení pro ovládnutí Evropy. Toto pochopil i David Lloyd George, který v memorandu v roce 1919 napsal prezidentu Wilsonovi:

*„Nedovedu si představit větší příčinu války než německý lid, který je zajisté jedním z nejnenergičtějších a nejmocnějších na světě. Má být obklopen množstvím malých států, z nichž mnohé sestávají z národů, které si nikdy předtím nevytvořily stabilní vládu. V každém z nich však žijí velké zástupy Němců toužících po sjednocení se svojí domovinou.“*²⁵

Dodnes se také vedou spory, zda nebyly mírové smlouvy příliš tvrdé a to především proti Německu. Pravdou však zůstává, že díky těmto smlouvám a jejich následným činům, Němci a také Maďaři považovali versailleská jednání za něco, proti čemu se musí bránit. Odpor v těchto zemích byl opravdu velký. Versailles bylo také kritizováno Ruskem, které celé toto jednání označilo za „*imperialistický mír*“. Není ale možné považovat versailleská jednání za něco, co dalo později

²³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 377-378. [cit. 14-01-2023].

²⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 378-379. [cit. 14-01-2023].

²⁵ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 252-258. [cit. 14-01-2023].

podnět ke vzniku druhé světové války, jak to hlásala nacistická propaganda v hitlerovském Německu.²⁶

Versailleská smlouva vznikla z protichůdných tendencí. Vítězové smlouvu podepsali v Zrcadlovém sále, ve kterém oplatili urážku, jež před 150 lety učinil Bismarck vyhlášením sjednoceného Německa na tomtéž místě. Tato dohoda, ale uklidnění mezinárodní situace nepřinášela, ba naopak.

*Versailleská smlouva příliš trestala, než aby umožňovala smíření, a byla příliš mírná, než aby zabránila obnově Německa. Odsoudila vyčerpané demokracie ke stálé bdělosti a k potřebě stálého prosazování svých ustanovení vůči nesmiřitelnému a revizionistickému Německu.*²⁷

Největším úspěchem versailleské diplomacie bylo spojení vytvořené na počátku 20. let mezi Francií, Československem, Rumunskem a Jugoslávií, nazývané Malá dohoda, která byla namířena proti maďarskému revizionismu a možnému znovu obnovení habsburské monarchie.²⁸

Dalším problémem již během války a hlavně po válce byla radikalizace společnosti v Evropě, příčinou toho byli i demobilizovaní vojáci, kteří se vraceli zpět z fronty, nemohli najít zaměstnání a neměli ani dostatek potravin a topiva pro sebe a svoji rodinu. V zimě roku 1918 a 1919 začala také stoupat poválečná inflace, kdy například v Rakousku stoupl počet oběživa více než čtrnáctkrát.

V poražených státech se po válce z demobilizovaných vojáků začala tvořit „dobrovolnická komanda“, jak tomu bylo například v Německu (Freikorps) či Rakousku, a ta poté pokračovala ve válce proti vnitřním či vnějším nepřátelům státu a jeho sousedům. Nejsilnější takové hnutí vzniklo v Itálii, která byla po válce

²⁶ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 379. [cit. 14-01-2023].

²⁷ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 250. [cit. 17-02-2023].

²⁸ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 381. [cit. 14-01-2023].

ve velkém rozvratu, a tak zde mohla vzniknout nová fašistická strana, jíž vedl Benito Mussolini.²⁹

Fašismus vznikl v březnu 1919 v Miláně, kde se v zasedacím sále průmyslového a obchodního svazu sešlo několik set lidí a novinářů. Mussolini zde přítomné, kteří byli především váleční veteráni, vyzýval k boji proti socialismu. Toto nově vzniklé hnutí bylo Benitem Mussolinim pojmenováno Fasci d'Italiani di Combattimento, což v překladu znamená Svazky italských bojovníků. Ze symbolu hnutí, svazku prutů s vetknutou sekerou (fascio), pak vzniklo nové slovo fašismus. Dalším symbolem italského fašismu jsou černé košile povinné pro členy tohoto směru. Fašismus se v Itálii snažil o uskutečnění územních požadavků na Balkáně, ale také prosazoval volební právo pro ženy a osmihodinovou pracovní dobu. Hnutí propagovalo zavedení progresivní daně a vyvlastnění části církevního majetku.³⁰

Vzestup italského fašismu začal v říjnu roku 1922, kdy král vyzval Mussoliniho, po pochodu na Řím, k vytvoření vlády. Do této doby ještě fašismus nezaznamenal takový rozmach, to se ale mělo během následujících pár let změnit. Mussolini se dostal k moci nejen díky pochodu černých košil na Řím, ale i za přispění strachu ze socialismu, který v ostatních státech při prvních demokratických volbách nejčastěji vítězil. Díky tomu se fašismus nezdál tak nebezpečný a mnoho lidí na něho pohlíželo se sympatiemi, včetně policejních složek, státních úředníků a členů parlamentu.

Mussoliniho vláda se skládala z dalších dvou politických stran a za jejich přispění byla později schválena volební reforma, která vládě zajistila kontrolu nad poslaneckou sněmovnou. V následujících letech se fašismus v Itálii začal více rozpínat a králi byly omezeny jeho pravomoci. Nový režim zachoval i předešlé nasazení policejních složek v provinciích, a i proto se považoval za pokračování vlády liberálů. Byl zde však velký rozdíl a to hlavně v obhajobě autoritářského státu, kdy dle Mussoliniho bylo třeba přijmout disciplínu, která

²⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 355-358. [cit. 14-01-2023].

³⁰ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6, s. 13-14. [cit. 17-02-2023].

pokud přijata nebude, musí být vnucena. Postupně docházelo k omezení individuálních a kolektivních práv. V té době byla velebena ctnost násilí a činu, a naproti tomu byl parlament označován za neefektivní systém se zbytečnou rétorikou. Toto sám Benito Mussolini, který byl oslovován Duce, v překladu vůdce, vyjádřil následovně:

„To, co fašismus na demokracii odmítá, je konvenční lež o politické rovnosti, duch kolektivní nezodpovědnosti a mýtus štěstí a nekonečného pokroku... Důležitost liberalismu v minulém století by se neměla přeceňovat a nemělo by se z něj dělat náboženství pro celé lidstvo a pro všechny doby současné i budoucí, neboť ve skutečnosti šlo jen o jednu z mnoha doktrín tohoto století... Liberalismus nyní dosáhl bodu, kdy zavírá dveře svého opuštěného chrámu... Proto jsou všechny politické experimenty současného světa antiliberalní a touha vypudit je z dějin se zdá být zcela směšná: jakoby dějiny byly loveckým revírem liberalismu a profesorů, jako by liberalismus byl tím posledním a jedinečným slovem civilizace... Současné století je stoletím autority a stoletím pravice – je to fašistické století.“³¹

Fašismus byl v této době velmi revoluční a jeho reakce ze zahraničí byly v převažující míře pozitivní. Parlamentní vláda nebyla v Itálii ve velké oblibě a Mussoliniho režim měl mnoho sympatizantů. Dokonce i anglický politik Winston Churchill blahopřál Italům, že našli vlastní formu vlády, k níž mají blíže než k „dovezené“ parlamentní tradici.³²

Důležitým milníkem poválečné doby byla i konference v Locarnu v roce 1925, které se zúčastnila Francie, Anglie, Německo, Belgie, Itálie a pouze jako hosté se jí také zúčastnilo Polsko a Československo. Locarno však, jak se ukázalo později, nenastolilo mír, ale předem určilo bojiště.³³ Locarnské jednání bylo hodnoceno velmi pozitivně, jako začátek nového světového pořádku. Tvůrci

³¹ MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 33-36. [cit. 14-01-2023].

³² MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8, s. 33-36. [cit. 14-01-2023].

³³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 382. [cit. 14-01-2023].

konference byli tři ministři zahraničí: Aristide Briand z Francie, Austen Chamberlain z Anglie a Gustav Stresemann z Německa. Všichni tři státníci později obdrželi Nobelovu cenu míru.³⁴

Po dohodě v Locarnu mohlo Německo vstoupit do Společenství národů a bylo zrovnoprávněno, kdy jeho zbrojení již nepodléhalo kontrole a snížila se i výše válečných reparací. Německo na oplátku uznalo své západní hranice s Francií a Belgií. Takovou garanci pro Polsko a Československo odmítlo Německo uzavřít a i Velká Británie za ni odmítla ručit. S těmito státy byly uzavřeny pouze arbitrážní smlouvy, které jistila Francie, ale v nich se nepsalo nic o neagresi. Tento krok dal možnost rozvoje německému revizionismu ve východních provinciích Polska.³⁵

Zde bylo vidět, že Versailleská smlouva nedokázala prosadit podmínky vítězů a Německo dodržovalo pouze ta ustanovení, které chtělo. Tím, že Německo odmítlo uznat východní hranice, poukázalo na to, že vlastně existovaly dva typy hranic a to hranice, které Německo přijalo a zaručovaly je ostatní mocnosti a pak ty, které Německo přijmout nechťelo a mocnosti se za ně odmítly zaručit.

Konference v Locarnu ukázala, že ani nově nastolený mír a dohlížení na bezpečnost skrze Společnost národů nebylo příliš spolehlivé. Pokud by totiž Společnost národů fungovala dle svých ustanovení, nebylo by takového jednání zapotřebí. Přirozeně tedy existovalo hned několik států, jež se cítily ohrožené a všechna tato jednání v nich jejich neklid ještě zvyšovala.

Itálie se konference v Locarnu účastnila především proto, aby byla považována za velmoc. Měla pak zaručovat hranice na Rýně, ale když dosáhla uznání, tak již neměla důvod se pouštět do rizika a dohodu v budoucnu nedodržela. Anglie naproti tomu poskytovala záruky, jak svému bývalému spojenci, tak i nepříteli, aby předstírala, že nedává ani jednomu z těchto států přednost.³⁶

³⁴ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 288. [cit. 14-01-2023].

³⁵ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 382. [cit. 14-01-2023].

³⁶ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 288-289. [cit. 14-01-2023].

Ve Francii se v tomto období začala hodně řešit její vlastní bezpečnost a snažila se zajistit si východní hranici. Byla sice jištěna pomocí dohody uzavřené v Locarnu i tak se ale začala zabezpečovat materiálně tím, že budovala obrovské opevnění tzv. Maginotovu linii. Tímto ale jednání ještě více poukazovala na slabinu východních hranic Německa s ostatními státy, které byly jejími spojenci (Československo a Polsko).³⁷

Locarno je považováno za ukončení versailleského mírového pořádku. V této době už nebyl tak hmatatelný rozdíl mezi vítězem a poraženým a vítězové neměli nijak velkou záruku bezpečnosti. Francie se stávala bezmocnější a v Německu sílil nacionalismus. Amerika se budování míru nijak neúčastnila a Anglie se zřekla své rozhodující role. Ani Francie již pak nehodlala dohlížet na versailleské uspořádání, a tak se do centra dění pomalu ale jistě přesouvalo Německo.³⁸

V roce 1924 se uskutečnila snaha o kodifikaci nové evropské soustavy pomocí tzv. ženevského protokolu. Státy se podpisem zaručovaly k tomu, že mezinárodní spory budou řešeny mírovým jednáním a také si budou poskytovat vzájemnou pomoc proti agresi. Protokol podepsalo jen 21 zemí a díky tomu, že Anglie i Itálie odmítly, neměla tato úprava smysl. Podobný záměr, který na ženevský protokol navazoval a podařilo se ho uskutečnit, byl Briand-Kelloggův pakt z roku 1928, podepsaný celkem 51 státy, které zavrhly válku jako prostředek k řešení mezinárodních sporů.³⁹

Na konci „zlatých dvacátých let“ již můžeme pozorovat, jak se sociální i politická situace začíná měnit a to spíše k horšímu. Nejprve tuto změnu odstartovalo Rusko, které chtělo být opět jednou z velmocí a chtělo se tak přeměnit v moderní, průmyslový socialistický stát. Rusko však nemělo žádnou zahraniční půjčku, a tak muselo všechny finance obstarat pouze uvnitř státu. Díky tomu docházelo v Rusko k obrovské vlně vykořisťování, kdy se podíl soukromé spotřeby na hrubém domácím produktu pohyboval kolem 51 %, ale běžně

³⁷ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 382. [cit. 14-01-2023].

³⁸ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 289. [cit. 14-01-2023].

³⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 382. [cit. 14-01-2023].

dosahoval 80 %. Na počátku 30. let byl na venkově v SSSR velký hladomor a začala i postupná změna režimu ve Stalinovu totalitární diktaturu. Tato doba v Rusku se vyznačovala velkým množstvím represí. Sovětskému svazu během let 1928-1937 vzrostla hodnota HDP téměř čtyřnásobně a zvýšila se i úroveň vzdělanosti, na níž byl také kladen velký důraz. V SSSR bylo v letech 1928-1940 více než šestinásobné množství vysokoškolsky vzdělaných lidí, než tomu bylo v letech předcházejících.⁴⁰

Problémem globálních rozměrů, který zamíchal se situací ve společnosti nejen v Evropě na konci dvacátých let, je jednoznačně „černý pátek“, krach na newyorské burze v říjnu roku 1929 a následná světová hospodářská krize. Hospodářskou krizi se státy snažily ze začátku řešit především úsilím o udržení stability měny a to za každou cenu. Toto počínání ale nebylo správné a celou krizi ještě více rozdmýchalo a prohloubilo. Až o několik let později vznikla nová strategie, kterou ve své knize popsal John M. Keynes, kdy stát do ekonomiky více zasahuje. V Evropě se pak tyto strategie užívaly a rozvíjely mnohem rychleji v diktátorských režimech, než v těch demokratických.

Světová hospodářská krize měla za následek obrovské poklesy a to jak procent ve výrobě, tak i cen na trhu. V roce 1932 se ve světě vyprodukovalo o více než polovinu méně oceli a železa, než jak tomu bylo v roce 1929. O třetinu také klesla těžba uhlí. Snižovaly se i ceny v zemědělství, kdy se cena pšenice propadla o dvě třetiny. Tomu všemu následoval velký kolaps mezinárodního obchodu. Průmyslovým státům se snížila výroba, ale ani zemědělské státy na tom díky nízkým cenám nebyly lépe. Následkem toho byla vysoká nezaměstnanost, která vzrostla až na třetinu a v Německu se dokonce jednalo až o dvě pětiny obyvatelstva v produktivním věku. Jen menší část zaměstnanců měla možnost sociální ochrany prostřednictvím podpor a pojištění, což tuto krizi učinilo ještě horší.⁴¹

⁴⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 418. [cit. 14-01-2023].

⁴¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 418-419. [cit. 14-01-2023].

Klesly nejen ceny, ale také mzdy, a proto se ani lidem, kteří zatím zůstali zaměstnaní lépe nevedlo. Do toho měli stále obavu, zda i oni o svoji práci nepřijdou. Díky tomu se snížily počty stávek a nejistota se šířila i mezi podnikateli, ekonomy i politiky, krizí byla zasažena celá společnost. V tento moment sílily hlasy volající po rázném řešení, ne jak tomu bylo, v pro ně slabé, demokracii. Velmi výstižně celou tuto situaci ukázaly i představení Voskovce a Wericha, kdy se v jejich hře Osel a stín a hře Kat a blázen objevují písně, z nichž zde jsou dva krátké úryvky:

*„ (...) My už nejsme jenom lidi,
my jsme jenom partaje,
žádný z nás nevidí,
v čem ta chyba je.
Nikdo neví kudy na to,
jeden volá: Zrušte zlato,
tamten po něm hází bláto,
ten ví, kolik tamten krade.
Staří volaj: Zkrotte mladé.
Ten to řeší čistou rasou.
Stát brečí nad prázdnou kasou.
Kdo prej šetří, ten má za tři,
Slovani jsou všichni bratři.
Národ volá: Chceme práci!
Továrny se nevyplácí, v dolech se nefárá.
A v takové situaci zazní fanfára, že přišel:
Spásonosný osel, už se věří oslovi,
jen když nás ten osel hlučně osloví.,.,*

*„(...) A tak z kata a blázna
vznikla hodnota svérázná,*

*vylíhnul se nový tvor,
blázen diktátor.*⁴²

⁴² KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 420. [cit. 14-01-2023].

2 Československo v poválečné době

Jak bylo popisováno v předchozí kapitole, Československo se společně s ostatními státy v Evropě po válce potýkalo s mnoha problémy a to politickými, ekonomickými či sociálními. Československo vzniklo díky rozpadu velkých mocností a za přispění národních tužeb po vlastním státu. Již v době první světové války se Tomáš Garrigue Masaryk snažil prosadit, že je potřeba, aby střední Evropu tvořily nezávislé demokratické národy, které by byly spjaté se západními demokraciemi. Československo bylo svými zakladateli považováno za součást univerzálního demokratického hnutí, na němž měl být založen nový evropský řád. Rok 1918 by bylo možné popsat jako „*pokus otců zakladatelů – pokus neúspěšný, jak se ukázalo – posunout se od kulturně-jazykového pojetí národa k pojetí občanskému a politickému*“.⁴³

Na rozdíl od ostatních sousedních států vzniklo Československo za lepších podmínek, protože nebylo tolik zasaženo jevy poválečného rozvratu. Revoluční a nacionalistické nepokoje a války netrvaly nijak dlouho, a tak nezasáhly zdejší společnost natolik hluboko, jako tomu bylo jinde. Nedošlo zde k občanské válce a oddíly německých Freikorps a českých Sokolů se objevovaly jen krátkou dobu po válce. Ani legionáři v Československu nesklouzli k revolucím a naopak zaujali vedoucí místa v nově vzniklé armádě.

Maďarskou komunu, která vojensky obsadila Slovensko a Podkarpatskou Rus, přinutily ke kapitulaci a odchodu státy Dohody. Sjednocení těchto území bylo obtížné a to především kvůli zaostalosti východní části republiky. Rovnováha nepanovala ani v jiných oblastech, neboť západní část Československa byla ekonomicky silnější a hospodářsky vyspělejší. Ani politická stránka věci nebyla nijak ideální, protože velká část maďarského úřednictva se postavila nově vzniklému státu na odpor a mnozí emigrovali do Maďarska. Jejich pozice přebrali čeští úředníci a na vedoucí místa byli dosazováni slovenští národovci s československým smýšlením. Tento krok zajistil alespoň na chvíli povýšení Slováků jako součást státního národa a společně s tím stát investoval do vzdělání,

⁴³ RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu: o české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohémica, 2018. ISBN 978-80-87683-90-3, s. 10-11. [cit. 14-01-2023].

díky čemuž v roce 1919 vznikla univerzita v Bratislavě a další univerzita přibyla i v Brně.⁴⁴

Československo se při svém založení muselo potýkat i se strukturálními problémy, protože ho tvořily průmyslově založené české země a východní část, pro kterou bylo typické především zemědělství. Na rozdíl od českých zemí nemělo Slovensko a ani Podkarpatská Rus žádný státoprávní tvar a tyto země se tedy konstituovaly až po vzniku republiky. Přestože české země byly nejrozvinutějšími průmyslovými oblastmi střední Evropy, spojením s východní částí Československa se republika spíše podobala středovýchodním státům s průměrnou průmyslovou vyspělostí.⁴⁵

Státotvorným národem Československa se stal národ československý. Československý národ byl ještě před vznikem republiky mezinárodně uznán jako subjekt mezinárodního práva, jeho obsah však nebyl zcela jasně vymezen. Ostatní národní skupiny se v Československu staly menšinami. Pojem „československý národ“ měl mnoho interpretací, které byly často vznikem sporů. Československo bylo národnostním státem, což byl problém jak z hlediska vnitřní politiky tak mezinárodněpolitického.⁴⁶

Jedna třetina obyvatelstva v Československu byla tvořena menšinami: na jižním Slovensku Maďary (5 % obyvatelstva Československa), na Podkarpatské Rusi Ukrajinci nebo Rusíny (4 % obyvatelstva ČSR), a na dalších území státu Němci (23 % obyvatelstva ČSR). Německá menšina byla především v českých zemích a vytvářela průmyslovou komunitu. Další uznávanou národností v Československu byli Židé, ti měli ucelenější komunitu především na Podkarpatské Rusi a na východním Slovensku, v českých zemích byli jako

⁴⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 398. [cit. 14-01-2023].

⁴⁵ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 363-364. [cit. 14-01-2023].

⁴⁶ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 54,55,64. [cit. 17-02-2023].

například i v Rakousku integrování a větší část z nich se přikláněla k Čechům a menší k Němcům.⁴⁷

Německy mluvící obyvatelstvo v Československu představovalo nejpočetnější menšinu v evropské historii.⁴⁸ Pro představu je dobré poukázat na to, že jen dva ze tří obyvatel Československa byli Češi nebo Slováci. Po vzniku Československa žilo na jeho území dokonce více Němců než Slováků. Katastrálních obcí, které představovaly nejmenší územní jednotky státu, ve kterých žila převaha Čechů a Slováků, bylo pouhých 63 % z celé rozlohy ČSR. Obce, které byly tvořeny německou většinou, zaujímaly větší plochu než území Moravy a Slezska.

Téměř třetina obyvatelstva se v nově vzniklém Československu stala německou národnostní menšinou, a proto v této době docházelo k větším snahám o vytvoření jednotné sudetoněmecké identity. Ačkoliv se na životních podmínkách německy mluvícího obyvatelstva mnoho nezměnilo, stala se jejich jazykem vymezená společnost menšinou v Československu a nadále již nebyla součástí mnohonárodní monarchie jak tomu bylo za Rakouska-Uherska.⁴⁹

Německá menšina byla od ostatního obyvatelstva velmi odlišnou skupinou a to nejen národně a jazykově, ale také kulturně a politicky.⁵⁰ I když nebylo německy mluvícímu obyvatelstvu jakkoliv bráněno v realizování vlastní kulturní identity, nevyřešila se tím otázka jejich kolektivní identity. Tím, že byli tito obyvatelé zvyklí žít na území českých zemích, nechtěli přijmout status menšiny. K Rakousku již byla jejich loajalita bezvýznamná a právě i členění těchto obyvatel jako Němců, dopomáhalo k tomu, že se na Německo dívali jako na „*ohnisko své*

⁴⁷ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 363. [cit. 14-01-2023].

⁴⁸ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 399-400. [cit. 14-01-2023].

⁴⁹ HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2, s. 49-50. [cit. 03-02-2023].

⁵⁰ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 57. [cit. 14-01-2023].

kolektivní identity“. A v průběhu následujících let se německy mluvící obyvatelstvo v Československu zformovalo do autonomního společenství.⁵¹

Již od vzniku republiky se vláda snažila Němcům žijícím v Československu více věnovat, ale zároveň bylo upřesněno, že československé území obývané Němci zůstane Československu. Němcům bylo také nabídnuto, aby se podíleli na budování nového státu.⁵² Přes všechny snahy tehdejších hlavních představitelů Československa je dnes však jasné, že nejdůležitější byla především vzájemná komunikace, a ta bohužel nebyla nijak příkladná.⁵³

Německá reprezentace, po marných snahách včlenit svá území k Německu, začala počítat s příslušností k Československu.⁵⁴ Čeští Němci založili hned několik politických stran, které se podobaly českému stranickému systému. Vzniklo vlastně celé spektrum politických stran od sociálních demokratů přes agrárníky až po strany, které zdůrazňovaly nacionální zájmy.⁵⁵ Německé strany se již v červnu roku 1919 účastnily obecních voleb, ale přesto se jejich menšina nijak nepodílela na konsolidaci republiky.

V únoru roku 1920 byla přijata nová ústava (s nejširším rejstříkem občanských práv a svobod), kterou schválilo provizorní Národní shromáždění, ve němž Němci ještě nebyli zastoupeni. Zastoupení získali až po prvních volbách do parlamentu ve stejném roce v dubnu. Sjednocení republiky v německých krajích se na rozdíl od ostatních států obešlo bez občanských válek, ale jen s několika střety, které byly v porovnání se sousedními zeměmi nesrovnatelné.

Německá menšina byla v Československu nespokojena i z důvodu nacionálního maximalismu, který v době války a i po ní ovládl německou společnost. Československá společnost nehodlala přistoupit na vznik teritoriální

⁵¹ HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2, s. 50. [cit. 03-02-2023].

⁵² BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 57. [cit. 14-01-2023].

⁵³ HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2, s. 50. [cit. 03-02-2023].

⁵⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 399-400. [cit. 14-01-2023].

⁵⁵ HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2, s. 50. [cit. 03-02-2023].

autonomie a začala snižovat podíl Němců ve státní správě, kteří zde byli zaměstnáni od dob monarchie. Toto nové postavení bylo pro německou společnost jen těžko překonatelné, což podporoval i fakt, že Němců bylo v Československu kolem 3 milionů, a tak se nejednalo o běžnou menšinu.⁵⁶ Zde je ještě lépe vidět, že vznikl stát, založený na tezi československého národa, ale jeho slovanské jádro představovalo pouze dvě třetiny obyvatelstva.⁵⁷

Ačkoliv nespokojenost Němců se svým postavením menšiny v Československu nijak zázračně nezmizela, nebyla situace až tak nesnesitelná, a dokonce 90 % německých obyvatel bylo umožněno komunikovat se státními orgány v jejich mateřském jazyce. Po vzniku Československa se tak neuskutečnila nijak velká migrace Němců, vystěhovalo se kolem 40 tisíc osob německé národnosti, převážně se ale jednalo o říšské Němce a rakouské úředníky.⁵⁸

Stejně jako v jiných zemích s menšinovými smlouvami tak i v Československu, dohlížela na dodržování smluv s menšinami Společnost národů. U ní si mohly menšiny pomocí petic stěžovat na porušení deklarovaných smluv. Požadavky vznesené peticemi byly velmi často nereálné a vzneseny byly především proto, aby činily obtíže státu, což ale Rada Společnosti národů chápala a dle toho i petice řešila. V ČSR bylo takových petic mnoho a nejčastěji byly podávány německou menšinou. Nejvíce jich bylo podáno v letech 1922-1926 a týkaly se například pozemkových reforem, propouštění státních úředníků či státního občanství. Úspěšnost těchto petic, ale nebyla velká.⁵⁹

Většina slovenské i české společnosti nový stát přijala s nadšením, které bylo vidět i díky vysoké daňové disciplíně. Ukazovala se vyspělost tehdejší občanské společnosti v Československu, která byla tvořena především tou českou částí, jež nebyla válkou tolik otřesena jako například v sousedním Rakousku. K tomu přispěla i sociální spokojenost středních a vyšších vrstev společnosti, protože

⁵⁶ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 399-400. [cit. 14-01-2023].

⁵⁷ RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu: o české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohémica, 2018. ISBN 978-80-87683-90-3, s. 12. [cit. 14-01-2023].

⁵⁸ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 368. [cit. 14-01-2023].

⁵⁹ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 69-70. [cit. 23-01-2023].

Československo se oproti sousedním státům vyhnulo hyperinflaci.⁶⁰ V Československu se podařilo z části nastolit cíl Aloise Rašína – zlatý standart a Karel Engliš zvolil zlatou střední cestu, díky které byla omezena deflace.⁶¹

Jak v okolních státech tak i v ČSR bylo v letech 1918-1938 vystřídáno mnoho vlád, konkrétně 23. Základem všech byly strany československé a z celkového počtu 16 nebo 17 resortů obsadili obvykle tři z nich Slováci. Poválečné období v československé politice by se dalo označit jako „*národní revoluční diktatura proti německému a maďarskému separatismu a proti radikálnímu socialistickému či komunistickému hnutí*“. K tomu se vládnoucí představitelé snažili nesklouznout k diktátorským prostředkům, jak tomu bylo v okolních státech.

Československá společnost se pozoruhodně rychle sžila s demokratickým režimem a aliance občanských a socialistických stran se stala pevnou a stabilní. Fašismus, který byl v mnoha evropských státech na vzestupu si v Československu mnoho příznivců nezískal a česká Národní obec fašistická získala ve volbách jen procento hlasů a tři mandáty až v roce 1929.

Největší občanskou stranou byla agrární strana, která si později připsala titul republikánská, což bylo příznačné, neboť svůj politický vliv měla především ve státní správě, průmyslu a vysokých financích. Byla zde i komunistická strana Československa, která se zatím nepokoušela o státní převrat. Její vedení bylo Moskvou za svoji slabou činnost kritizováno a postupně se do jejího čela dostal Klement Gottwald, který se v prvním parlamentním projevu vyjádřil, že se v Moskvě jeho radikálnější garda naučila „*buržoazii zakroutit krkem*“. Ani tak se strana nestala nijak oblíbenou a představovala spíše outsidera československé politiky. Na důvěryhodnosti ji nepřidávaly ani její velké politické převraty, a proto se k ní přikláněli spíše radikálněji smýšlející lidé. V době vedení strany Klementem Gottwaldem měla Komunistická strana Československa (KSČ) nejvíce příznivců na východě Československa, především na Podkarpatské Rusi.

⁶⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 400. [cit. 14-01-2023].

⁶¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 368. [cit. 14-01-2023].

S opadnutím poválečné revoluční vlny zde stále zůstalo spojení občanské strany se socialisty, jejichž aliance se během úřednické vlády mezi lety 1920-1921 ještě více upevnila. Kabinet byl z pozadí veden hlavními představiteli pěti koaličních stran, což snižovalo roli parlamentu a dalo prostor pro nepotismus a korupci. Pozitivní ale bylo, že zde fungoval způsob kompromisů mezi stranami.⁶²

Náhradou za vídeňský Schönbrunn se v Československu stal „Hrad“, který byl tvořen neformálním spojením Masarykových sympatizantů, kteří byli v mnoha politických stranách, ovládali část tisku a velké občanské organizace, jako byl kupříkladu Sokol. Většinu těchto stoupenců tvořila inteligence. Oproti jiným státům se intelektuální a umělecká obec nerozdělila na pravici a levici, ale vytvořila „*střední státotvorný masarykovský střed*“. Karel Čapek patřil mezi hlavního představitele tohoto středu.

Hrad zaujímal významnou pozici z důvodu převažujícího vlivu v zahraniční politice, kterou měl na starost Masarykův blízký přítel, „*stálý ministr zahraničí*“, Edvard Beneš. Další rozdílnost od sousedních států lze spatřovat v tom, že Hrad nikdy nebyl oporou autoritarismu, ale podporovatelem demokracie. To dokazovala i větší migrace Ukrajinců a Rusů, kteří si zde vybudovali i vysoké školy.

Mezinárodní situace ČSR ve 20. letech se zatím zdála uspokojivá, s Francií uzavřelo Československo Malou dohodu a díky ní bylo pojištěno před revizionismem Maďarů. I s Rakouskem mělo Československo vcelku dobré vztahy. Korektní vztahy mělo ČSR i s Německem, ačkoliv se nepodařilo v Loncarnu vytvořit smlouvu, ale v této době bylo terčem německého revizionismu spíše Polsko. Tyto vztahy měly příznivý vliv i na vnitrostátní náladu a na postoj německé menšiny.

V polovině 20. let se v sousedním Polsku a Rakousku uskutečnil politický převrat, což mělo vliv i na zakladatelskou vládní koalici. V parlamentních volbách v roce 1925 „*československé občanské strany získaly 32,4 % hlasů a strany socialistické 17,5 % – proti 13,2 % hlasů pro KSČ, 6,9 % pro HSL'S (Hlinkova slovenská ľudová strana) a 24 % hlasů pro strany německé*“. Socialisté pak

⁶² KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 402-403. [cit. 14-01-2023].

zamířili do opozice. Předseda vlády Antonín Švehla vytvořil dohodu mezi národnostními občanskými stranami, německými agrárníky a německými a slovenskými katolíky a vznikla nová vládní koalice nazývaná též jako mezinárodní či „panská“. Krize tedy byla vyřešena demokratickým způsobem a „*politické kyvadlo se jen posunulo z levého k pravému středu*“. Tato vládní koalice s menšinou nebyla v tehdejší politice běžnou a díky tomu Němci získali podobné výhody, jako Češi v době monarchie. Ne všechny však byly využity.⁶³

Při volbách v roce 1929 již koalice takto neuspěla a socialisté upevnili svoje postavení. Mandáty také ubyly komunistům i negativistickým stranám německým, poprvé se však do parlamentu dostali fašisté se třemi svými poslanci. Tento politický přesun z pravého středu k levému byl opačný oproti okolním státům. Nová vládní koalice zaujímala většinu a vydržela až do roku 1938, ačkoliv vládní kompromisy často zbrzdily inovace.⁶⁴

⁶³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 406-409. [cit. 14-01-2023].

⁶⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 410. [cit. 14-01-2023].

3 Vzrůstající napětí v Evropě

Ve 30. letech se proud demokracie v celé Evropě oslabuje a vzniká nový opačný proud, a to proud autoritativního fašismu. V době hospodářské krize byl v Německu prezidentem Hindenburgem 30. ledna 1933 jmenován Adolf Hitler kancléřem.⁶⁵ V podvečer Hitlerova zvolení lemovaly jeho cestu do Bismarkova kancléřství hořící pochodně příslušníků SA a SS. Tento okamžik se stal symbolem pro končící Výmarskou republiku a předpovídal nedalekou budoucnost.⁶⁶

Adolf Hitler se do své pozice vypracoval především díky svým řečnickým schopnostem. Nebyl však typickým revolučním vůdcem, odlišoval se především tím, že nepředstavoval žádnou významnou školu politického myšlení. V díle *Mein Kampf* shrnul svoji filozofii, která opakovala radikální pravicové názory a toto dílo se v žádném případě nemohlo rovnat jiným dílům jako například Marxově *Kapitálu*.

Německý kancléř se hodně spoléhal na svůj instinkt a dokázal vytušit slabinu u druhých, které poté „zatlačil do kouta“ a následně je natolik podrobil, aby přistoupili na jeho nadvládu. Ve svém řečnění na mezinárodní scéně často poukazoval na dopady Versaillské smlouvy, která vyvolávala v demokratických zemích určité výčitky svědomí. Hitler měl v cizích zemích úspěch především v době, kdy se okolní svět domníval, že mu šlo o běžné a omezené cíle. To byl jeden z důvodů proč svých velkých úspěchů dosáhl v prvních 5 letech vlády. V této době byl totiž v mezinárodní politice považován za politika, který se snaží o smír versailleského systému se svými hodnotami. Poté, co již nic takového nepředstíral, všem došlo, že šlo jen o pouhou kamufláž nastolené dobovačné politiky.⁶⁷

Na veřejnosti Hitler ve svých projevech často hovořil o tom, že má v úmyslu změnu dosavadního pořádku, ale díky jeho zdánlivé obyčejnosti tomu západní státy a ani německá vláda nepřikládaly velký význam. Příslušníci německých

⁶⁵ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 421. [cit. 15-01-2023].

⁶⁶ ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88, s. 7. [cit. 15-01-2023].

⁶⁷ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 303-304. [cit. 03-02-2023].

konzervativců byli pod tíhou stále zvyšujícího se tlaku nacistické strany a finanční krize, což byly předpoklady k Hitlerovu jmenování. Vše mělo být „zajištěno“ tím, že Hitler byl ve své první vládě obklopen váženými konzervativci a jen třemi členy nacistické strany.⁶⁸

Ačkoliv se při cestě k moci Adolf Hitler nevyhnul masové mobilizaci či konfliktům uvnitř hnutí s jednotkami SA, samotné převzetí moci nebylo převratem, jak tomu bylo například v Itálii, ale vše proběhlo legálně. Nacistický režim tak byl nastolen v souladu s právem. Konzervativci předpokládali, že nacistický režim jim pomůže zbavit se levice a oni se poté zbaví nacistů. Hitler sice levici dost brutálně potlačil, ale poté odsunul stranou i své předchozí partnery a plán konzervativním nacionalistům nevyšel.

Fašismus se v podobě nacionálního socialismu dostal do popředí právě až po jeho nastolení v Německu a demokracie pak začala být chápána jako hlavní nepřítel. Ačkoliv se socialisté té doby domnívali, že uskutečnění jejich politického směru se nejlépe ujme ve vyspělejší zemi, bylo tomu právě naopak. Socialismus se setkal s úspěchem v zaostalejším Rusku a pokročilejší Německo zvolilo jinou cestu, cestu fašismu. Takový totalitární režim získal pro svůj rychlý růst nejlepší podmínky právě v Německu. Ačkoliv v Itálii již fašismus byl, nezaznamenal nikdy takhle rychlý rozvoj, jako tomu bylo v Německu. To samé se dá říct i o totalitním režimu v Rusku, které mělo svůj specifický rys díky historickým předpokladům, a tak ani zde nebyl jeho vývoj rychlejší. Pro příklad se dá poukázat na to, že titul „vůdce“ se v Německu začal používat již v roce 1934 a v Itálii a Rusku to trvalo několik let, než k tomuto aktu došlo. Hitler se snažil zničit všechny své protivníky a to i opozici ve vlastních řadách, kterou pro něho představovaly oddíly SA, jejichž představitele nechal vyvraždit během „noci dlouhých nožů“, v roce 1934. Poté se Hitler stal vůdcem, jenž měl pod sebou veškerou státní moc a mobilizační potenciál masové strany s charismatickou ideologií.⁶⁹

⁶⁸ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 306. [cit. 03-02-2023].

⁶⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 421. [cit. 15-01-2023].

Úspěch nový režim zaznamenal především díky zlepšující se hospodářské situaci, objevily se známky oživení a strategie hospodářství se do značné míry urychlila i díky rasismu, kdy byl konfiskován majetek židovských obyvatel. V Německu se pak také objevily zásahy státu do ekonomiky. V této době se začalo se stavbou dálnic a také se zbrojilo ve velkém. Náklady na tyto riskantní strategie měla zaplatit válečná vítězství. Díky tomu se začala snižovat nezaměstnanost a byl vidět celkový úspěch nově nastolené diktatury.

Rozvoj diktatury v Německu byl také zapříčiněn nedostatečným zájmem či slabostí ostatních zahraničních států. Demokratické státy Anglie a Francie neustále ustupovaly, USA se uzavřela do svého izolacionismu a příliš se nezajímala o dění v Evropě a SSSR se soustředil především na svoji industrializaci, kdy v Rusku probíhala násilná kolektivizace společně s čistkami. Tehdejší režim v SSSR byl svými čistkami ještě více brutálnější než bylo nacistické Německo ve svých perzekucích.⁷⁰

V Československu nebyl fašismus nic nového, neboť se objevil již v první polovině dvacátých let, kdy vzniklo nové politické hnutí „Českoslovenští fašisté“. Českoslovenští fašisté se považovali za nositele kulturních a národních tradic k pokračování národní existence, které se snažili udržovat. Jejich heslem byl boj za zdravý a silný československý národ. Na slovenském území se českoslovenští fašisté snažili o prosazení ideje jednotného slovanského národa. Program československých fašistů také požadoval parlamentní zastoupení podle národností a počtu jejich příslušníků.⁷¹

Celkově v této době probíhal v Evropě a Československu mezinárodní boj mezi fašismem, komunismem a demokracií. Fašismus byl v Československu i díky ustupujícímu způsobu demokracie daleko více drsný a snaha o jeho rozšíření byla i v okolních státech v Evropě. Velmi radikální byl v té době také komunismus, kde nastalo lehké zmírnění jeho politiky po sepsání dohody Československa se

⁷⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 421-422. [cit. 15-01-2023].

⁷¹ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6, s. 36-37. [cit. 17-02-2023].

Sovětským svazem v roce 1935, dokonce byl i méně opoziční, co se západních velmocí týče.⁷²

V říjnu roku 1933 byla v Československu zřízena Sudetoněmecká vlastenecká fronta, kterou vedl Konrad Henlein, a německá menšina se k ní houfně hlásila.⁷³ Konrad Henlein působil jako hlavní vychovatel nacionalistické tělovýchovné organizace Turnverband, ale nepočítal se mezi členy tvrdého nacistického jádra. Byl ovlivněn „*politickou autoritárně korporativistickou*“ filozofií Othamara Spanna a společně s dalšími jeho přívrženci zpočátku tvořil umírněnější skupinu budoucí Sudetoněmecké strany.⁷⁴ V jejich programu bylo vytvoření nadnárodního společenství pod jednotným vedením a zajištění zájmů určitých společenských skupin prostřednictvím členění dle stavů. Zároveň také Sudetoněmecká vlastenecká fronta deklarovala loajalitu vůči ČSR. V rámci této strany mělo dojít k politickému sjednocení německé minority v Československu a k následnému překonání politických a sociálních rozdílů. Poté mělo být vytvořeno národní společenství, které by bylo antidemokratické a zavádělo násilné sjednocování veškerých oblastí života, k čemuž došlo v roce 1938. Konrad Henlein však odmítl, že by jeho strana měla něco společného s hitlerismem v Německu. Přesto v této době rostou obavy a nedůvěra k německé menšině, a tak jsou v pohraničních oblastech zvýšeny počty policejních stanic.

V dubnu roku 1935 byla strana pod vedením Henleina, přejmenována na Sudetoněmeckou stranu (SdP), její popularita stále rostla a tomu také pomohly i volby, které se konaly o měsíc později a SdP je vyhrála. 44 poslanců v parlamentu bylo ze Sudetoněmecké strany a pouze 22 jich bylo z německých demokratických stran, které prosazovaly česko-německou spolupráci.⁷⁵

⁷² BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 18. [cit. 15-01-2023].

⁷³ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 14. [cit. 31-01-2023].

⁷⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 434. [cit. 01-02-2023].

⁷⁵ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 14-18. [cit. 31-01-2023].

Především volební úspěch nacistické strany Henleinovy byl tak veliký (k překvapení celé vládní koalice, a zejména i strany agrární, která s jistým stupněm jejího vítězství – daleko menším – počítala a dle svých výpočtů se připravovala s ní po volbách spolupracovat), že i naše strany pravicové si uvědomovaly nejen národní nebezpečí ze spolupráce s ní ve vládě, nýbrž i nebezpečnou pro ně reakci v širokých vrstvách lidových, kterou by zcela určitě tato spolupráce byla vyvolala; nezřekly se sice těchto plánů, ale musily je odkládat a čekat na další vývoj této nacistické strany.⁷⁶

Poté, co se na hlavní politickou scénu Československa dostala Sudetoněmecká strana, zrodil se nový aktivistický proud tzv. novoaktivismus, označovaný v té době jako „Jungaktivismus“. Program tohoto aktivismu byl definován v roce 1936 třemi poslanci: agrárník Gustav Hacker, křesťanský sociál Hans Schütz a sociální demokrat Wenzel Jaksch. Novoaktivismus představoval nový politický směr, který měl být realizován především „mladými silami“ a měl být odlišný od starších aktivistických koncepcí. Měl se omladit věk ve stranách, aniž by to narušilo jejich funkčnost, což byla reakce na mladý kolektiv v Sudetoněmecké straně.

Němečtí politici i nadále slibovali loajalitu Československu a jeho demokratickému zřízení. Německé demokratické strany však kritizovaly upřednostňování českých firem a zaměstnanců v pohraničí a vzhledem k tomu, že neustále přetrvávala vysoká míra nezaměstnanosti, staly se tyto skutečnosti urychlovačem protičeských nálad v německé menšině, která stále více vzhlížela k nacistickému Německu.

Zlom zažila Sudetoněmecká strana v roce 1936 poté, co byl jeden z čelních představitelů, Walter Brand, obžalován z homosexuality a korupce. Odešel z vedení Sudetoněmecké strany a dále působil jako zpravodaj novin Die Zeit ve Velké Británii. Díky jeho odchodu byla oslabena umírněnější část strany a zmírnění napětí s radikály ve straně měl snížit Karl Hermann Frank. V tuto dobu

⁷⁶ BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 19. [cit. 31-01-2023].

bylo vedení Sudetoněmecké strany již hojně zastoupené radikálními nacisty a byl vidět větší vliv jejích radikálních členů, než těch umírněnějších.⁷⁷

V Evropě se po nástupu Hitlera k moci zvyšoval tlak imperialismu právě pod taktovkou Německa, neboť jeho politika otevřeně podporovala válku a násilné podrobení států. Prvním bodem Hitlerovy Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) bylo ovládnutí Rakouska i získání strategicky významného Československa. Poté, co by Německo dobylo střední Evropu, měla jeho vojska táhnout směrem na východ, čímž by zajistila životní prostor nacistické říše a následné germanizaci.⁷⁸

Ačkoliv by se mohlo zdát, že Československo mělo pevné vztahy se západními státy, s postupem času se na mezinárodní scéně ukazuje, že Československo a její hlava v podobě prezidenta Masaryka u některých ze západních velmocí ztratila na důvěře. Například na jednání v Loncaru, jak již bylo zmíněno, nebylo Československo a ani Polsko vůbec přizváno, oba státy zde byly jen jako hosté, a to především díky nátlaku Německa. V té době již byla vidět nedůvěra západních velmocí, které pochybovaly o funkčnosti státu ve východnější části Evropy. Především britská diplomacie nechtěla jednat s nejednotnými zástupci dalších nově vzniklých států.

V roce 1930 pak Britové neposlali oficiální delegaci na oslavu osmdesátin prezidenta Masaryka. Tehdejší britský velvyslanec Sir Joseph Addison s československou politikou nesympatizoval a prezidenta označoval za sklerotickou osobu. Nevybíravě se také vyjadřoval na adresu Edvarda Beneše a vnímal československou politiku jako agresivní nacionalismus. Československo považoval za nesourodý stát s mnoha neslučitelnými oblastmi, který byl rychle poslepován před svým vznikem. To vše mělo také vliv na budoucí dění.⁷⁹

⁷⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 18-21. [cit. 01-02-2023].

⁷⁸ ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88, s. 9. [cit. 15-01-2023].

⁷⁹ ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-2040770-7, s. 100-102. [cit. 15-01-2023].

Ještě před nástupem Hitlera k moci si v roce 1932 Německo na zmiňované odzbrojovací konferenci v Ženevě vynutilo rovnoprávnost ve zbrojení. Po návratu Edvarda Beneše z této konference bylo svoláno jednání s nejvyššími vojenskými činiteli. Na základě této porady se začalo budovat opevnění a Československo se snažilo připravit na to, co mělo nevyhnutelně přijít. Ve Francii se již touto dobou opevnění stavělo téměř 6 let.⁸⁰

S výstavbou stálého opevnění se v Československu začalo až v roce 1934 a v následujících letech v pohraničí začaly vznikat první pevnostní objekty. Pohraniční opevnění představovaly objekty lehkého opevnění, pěchotní sruby, ale i tvrze, které byly nejmohutnějšími i nejnákladnějšími. Tyto tvrze byly Ředitelstvím opevňovacích prací definovány takto:

„Tvrz je uzavřená soustava pěchotních a dělostřeleckých srubů, dělostřeleckých a minometných věží, podzemních ubikací pro osádku tvrze, skladišť střeliva a různého materiálu. Všechny tyto složky jsou spojeny podzemními chodbami, na povrchu terénu jsou obklopeny souvislým pásmem překážek a tvoří tak samostatný celek.“⁸¹

Tvrze byly navrhovány jako opěrné body, které byly rozmístěny na taktických místech a splňovaly tak důležitou odolnost opevnění. Kolem tvrze musel být prostor, jež umožňoval jak čelní tak i boční palbu proti nepřátelům. Dělostřelecké sruby byly velmi dobře vybaveny i na dlouhodobý odpor, který by v případě prolomení linie opevnění kladly. Na konci 30. let bylo pět tvrzí téměř dokončeno (Hanička, Bouda, Smolkov, Adam a Hůrka), další čtyři byly rozestavěny (Dobrošov, Babí, Skutina a Šibenice), nebo pro ně byla vytvořena pouze dokumentace, ale se stavbou se do roku 1938 nezačalo. U tří z plánovaných tvrzí se ani nepočítalo s jejich realizací, neboť by jejich stavba byla finančně a časově příliš náročná.⁸²

⁸⁰ TESAŘ, Jan. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2000. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-035-4, s. 33. [cit. 15-01-2023].

⁸¹ STEHLÍK, Eduard. *Lexikon tvrzí československého opevnění z let 1935-1938*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 1992. Pevnosti. ISBN 80-900299-3-0, s. 3. [cit. 31-01-2023].

⁸² STEHLÍK, Eduard. *Lexikon tvrzí československého opevnění z let 1935-1938*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 1992. Pevnosti. ISBN 80-900299-3-0, s. 3. [cit. 31-01-2023].

Nástup Adolfa Hitlera k moci vyvolal v Československu strach, což britského velvyslance Addisona překvapilo více než samotné záměry diktátora. Londýn se pak po nezdařeném puči ve Vídni v roce 1934 vyjádřil, že pokud se Rakousko přidá k Německu, obrátí Německo svoji pozornost na Československo.⁸³

Nutno říct, že Adolf Hitler měl v době svého nástupu opravdu dobré šance a to především kvůli tomu, že hlavní nebezpečí bylo spatřováno v Sovětském svazu, ačkoliv se vztahy s ním dosti „znormalizovaly“. Německo bylo bráno jako vcelku normální neuspokojená velmoc, se kterou bude nutné dojít ke vzájemnému kompromisu. V této době také Británie i Francie procházela těžkou dobou. Francie byla neustále oslabena první světovou válkou, její vnitropolitická situace nebyla nijak růžová a její mocenské možnosti byly velmi omezené. Důležitá pro ni byla především její vlastní bezpečnost, kterou se snažila udržet pomocí Maginotovy linie a spojení s Anglií. Její další spojení s ostatními evropskými státy pak nebyla považována za tak důležitá jako právě ta s Británií.

Británie měla svých problémů také dost, především díky obavám z dalšího zadlužení jako za první světové války. I to byl důvod, proč neměla tak vysoké imperiální ambice. Pochyby, které Británie ohledně versailleského míru měla, posilovala i snaha o rovnováhu v Evropě. Britská vláda tak byla ochotna vyjít vstříc Německu a jeho požadavkům, pokud by neohrožily Francii a Belgii. Pro Británii tak jako nevyhnutelný cíl představovala ochrana západu, ale ne bezpečnost francouzských východních spojenců, kterou odmítla v Loncarnu garantovat. Francouzská i Britská vláda poté plynule přešla k politice usmiřování tzv. appeasementu, kdy se snažily vyhnout válce za cenu mnoha ústupků.⁸⁴

Teď však stál v čele německé vlády kancléř, který se netajil s tím, že hodlá změnit versailleské uspořádání, znovu stát vyzbrojit a ubírat se expanzivní politikou. Ani to v západních demokratických státech nevzbudilo velkou vlnu opatření. Někteří politici z Velké Británie dokonce nepovažovali Hitlera za hrozbu pro mír, ale spíše jeho naději, neboť jeho „*podpis by zavázal celé Německo tak*

⁸³ ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-2040770-7, s. 100-102. [cit. 15-01-2023].

⁸⁴ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 422-423. [cit. 15-01-2023].

jako žádný jiný podpis v celé německé minulosti". Takto to viděl britský velvyslanec Phipps, který o svém nadšení informoval britské ministerstvo zahraničí. Dle tehdejšího premiéra Velké Británie Ramsaye MacDonalda bylo zbytečné, aby Velká Británie poskytovala záruku Francii, protože když by Německo nedodrželo odzbrojovací smlouvu „*zvedl by se proti němu obrovský odpor světa*".⁸⁵

V letech 1931-1932 se postupně začalo zvyšovat napětí v Evropě, které bylo mimo jiné také podpořeno Japonskem, jež napadlo Čínu. Německo s Hitlerem v čele poté na podzim roku 1933 opustilo odzbrojovací konferenci v Ženevě a o měsíc později společně s Itálií a Japonskem vystoupilo ze Společnosti národů.⁸⁶ Na začátku roku 1934 Adolf Hitler vyhlásil program na vyzbrojení Německa.⁸⁷

Ani po těchto událostech západní demokracie nijak nezasáhly, protože nedokázaly rozklíčovat Hitlerovy cíle, nebo nechtěly uvěřit tomu, co se nevyhnutelně blížilo. Hitler kamufloval své plány do doby, kdy už západní státy nemohly klást odpor. Svoje plány chytře zakrýval různými mírovými ofenzivami, které nabízel k prospěchu jeho dalším plánům. Po odzbrojovací konferenci nabídnul, že omezí počet německé armády na 300 tisíc mužů a německé letectvo bude čítat polovinu počtu francouzského. Tím se snažilo Německo odvrátit pozornost od toho, že nedodrželo versailleské omezení, které mu nařizovalo armádu jen do počtu 100 tisíc mužů. Hitler dal poté souhlas s novými stropy, které ale byly tak nadhodnocené, že jich nebylo možné během příštích pár let dosáhnout.

Západní demokracie proti německému znovuvyzbrojení nijak nezasáhly, protože ani nevěděly, jak by přesně jejich zásah měl vypadat. Velká Británie měla zájem o další jednání, neboť velmi usilovala o kolektivní bezpečnost. Francie, se

⁸⁵ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 306. [cit. 04-02-2023].

⁸⁶ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 422-423. [cit. 15-01-2023].

⁸⁷ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 307. [cit. 04-02-2023].

dostala pod velký tlak a nehodlala jednat sama, ale Velká Británie zase odmítla jednat ve shodě s ní.⁸⁸

Francie se i nadále snažila zabezpečit pomocí dalších aliancí. Z 20. let měla uzavřenou Malou dohodu s Československem, Rumunskem a Polskem. Tyto aliance ale nebyly natolik silné, aby dokázaly proti Německu v případě potřeby zahájit ofenzivní operaci. Prázdnot těchto aliancí ukázalo pak i Polsko, které uzavřelo s Německem pakt o neútočení. V roce 1935 Francie podepsala politickou alianci se Sovětským svazem. Mimo to se také snažila o sblížení s Itálií, které vládl Mussolini. Ten si uvědomoval, že v případě anexe Rakouska k Německu, by mohlo později dojít ke ztrátě části území Itálie. Roku 1935 byla francouzským ministrem zahraničí Pierrem Lavalem podepsána smlouva s Itálií, která byla velmi podobná sjednání vojenské aliance. Francie s Itálií měla jednat v případě ohrožení nezávislosti Rakouska.

V lednu 1935 se v Sársku většina vyslovila pro opětovné spojení s Německem a Hitler prohlásil, že se již necítí být vázán mírovými smlouvami a zavedl všeobecnou brannou povinnost.⁸⁹ Na toto reagovaly západní velmoci schůzkou Francie, Velké Británie a také Itálie v italských lázních Stresa. Zde bylo dohodnuto, že pokud se Německo pokusí o změnu versailleského systému agresí, postaví se proti němu. Dva měsíce nato Velká Británie uzavřela námořní dohodu s Německem, která se ale postavila proti schůzce ve Strese. Dohoda omezila počet německých válečných lodí na 35 % britských, ale ponorek smělo mít Německo stejně jako Velká Británie. Zde se naplno projevila politika appeasementu.⁹⁰

V letech 1933-1935 nacistické Německo vybuodovalo silnou armádu. Mezi lety 1933 a 1938 třetí říše více než trojnásobně zvýšila stavy mírových jednotek a zpětínásobila jejich počet. V roce 1938 tak Německo operovalo se 60 mírovými divizemi, které čítaly milion vojáků a 4 miliony záloh. Tato vojenská síla odpovídala

⁸⁸ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 308-309. [cit. 04-02-2023].

⁸⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 422-423. [cit. 15-01-2023].

⁹⁰ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 312-314. [cit. 04-02-2023].

armádě, se kterou Německo v roce 1914 vstoupilo do první světové války. Divizí pak mělo stejně jako Francie a dvakrát tolik než Itálie.⁹¹

Mussolini s italskou armádou v roce 1935, po zhroucení streské fronty, začal dobývat poslední nezávislý africký stát, Habeš. Tento stát byl dokonce členem Společnosti národů. Západní velmoci se postaraly o uvalení sankcí na Itálii, ale jen těch, které by nevyvolaly válku, proto nebyly uplatněny ropné sankce. Toto jednání vůbec Itálii nezabránilo v tom, aby v květnu roku 1936 bylo dobytí Habeše úspěšně dokončeno. O dva měsíce později již byly sankce proti Itálii zrušeny.

Po nedodržení podmínek sjednaných na schůzce ve městě Stresa italskou armádou v čele s Mussolinim, stálo Německu v cestě k získání Rakouska pouze demilitarizované Porýní, a tak začal Hitler jednat. Dne 7. března 1936 dostala německá armáda od Hitlera rozkaz vstoupit do Porýní, čímž Německo porušilo Loncarskou dohodu. Tím byla zničena poslední pojistka k udržení versailleského systému. Francie z obavy vyvolání války proti Německu nijak drsně nezakročila a Velká Británie také ne. Dokonce nedošlo ani k uvalení sankcí na Německo z důvodu možné hrozby války. Tím byla porušena Loncarská dohoda i ze strany Velké Británie, která neustále vyčkávala na to, až budou Hitlerovy cíle jasnější.

Po obsazení Porýní německou armádou byl veškerému odporu proti Hitlerovi konec. To vnímaly i další evropské státy, což je vidět i na otázce rumunského ministra zahraničí francouzskému protějšku: „*Jestliže jste nemohli sedmého března bránit sami sebe, jak budete bránit proti agresorovi nás?*“. Zatímco se Porýní opevňovalo, rozběhla se politika appeasementu na plné obrátky. Francie se snažila o získání přízně Německa a doufala, že až bude mít Německo „dost“, nebezpečí pomine. Velká Británie k politice appeasementu oproti Francii nepřistupovala s obavami, ale s nadšením.⁹²

Adolf Hitler svolal dne 5. listopadu 1937 do budovy říšského kancléřství své náčelníky armády, námořnictva a letectva společně s ministrem války, polním maršálem Wernerem von Blombergem. Mezi dalšími zúčastněnými tohoto jednání

⁹¹ ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88, s. 9. [cit. 15-01-2023].

⁹² KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 317-324. [cit. 04-02-2023].

byl ministr zahraničí Konstantin von Neurath či vyšší pobočník Hitlerova štábu, plukovník Friedrich Hossbach. Hitler předem upozornil na důležitost utajení informací, které se budou projednávat. Poté co Hitler pronesl, že pokud by zemřel, chce aby obsah tohoto jednání byl jeho poslední vůlí, byli již všichni včetně přítomného Hermanna Göringa velmi napjatí. Hossbachovi došlo, že se bude jednat o velmi vážných záležitostech, a tak vytáhl svůj blok k zapisování poznámek. O tom, co se zde bude projednávat začalo být jasné jen hrstce zasvěcených, kteří již 24. června dostali přísně tajnou směrnicí, která hovořila o neustálé připravenosti na válku. Jednalo se o trojici vrchních velitelů.

Hitler pokračoval ve svém projevu, kdy hovořil o tom, že evropská společnost je velkou hrozbou pro německou rasu a to nejen v Rakousku a Československu, kde byl zaznamenán její velký úpadek, ale i v samotném Německu. Proto je potřeba umožnit zvětšení životního prostoru pro německý národ. Říšský kancléř se pak dostal k jádru své řeči a to byla expanze, kterou hodlá pro zvětšení území v budoucnu provést. Velká Británie byla v této době v úpadku a Francie byla oslabená díky svým vnitropolitickým problémům. Byla tedy ideální doba k řešení „územního problému“. Dle Hitlera bylo nutné jednat rychle a problém vyřešit nejpozději v letech 1943 až 1945, a tak nastolil jasný plán.

Naším prvořadým cílem v případě zapletení do války musí být současné zničení Československa a Rakouska, aby bylo zabráněno nebezpečí bočního vpádu v případě operací na západě...Británie a Francie již tiše Čechy odepsaly a smířily se s faktem, že tato otázka bude v příhodné době vyřešena Německem.⁹³

V listopadu 1937 navštívil Adolfa Hitlera britský ministr zahraničí lord Halifax v jeho sídle v Berchtesgadenu. Lord Halifax pokračoval v duchu appeasementu a vychválil Německo jako stát, který zamezil ovládnutí země komunisty, dále se vyslovil, že ačkoliv je někdy z Británie na německé počínání slyšet kritika, je tomu tak jen díky malé informovanosti lidí. Oba státníci spolu diskutovali i na téma uspořádání evropských států a Hitler lorda Halifaxe falešně přesvědčil o podpoře dohody Německa s Rakouskem a také ho přesvědčil o tom, že by bylo možné

⁹³ FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Přeložil Šimon TRUSINA. V Praze: Bourdon, 2015. ISBN 978-80-905173-7-0, s. 17-22. [cit. 17-02-2023].

podobnou dohodu uzavřít i s Československem. Lord Halifax i britská politická scéna vnímala tuto schůzku jako pozitivní, která potvrdila, že Německo nezačne válku, pokud k tomu nebude donuceno. Hitler se po tomto jednání domníval, že Velká Británie nebude nijak vystupovat proti změnám versailleského systému a nebude bránit jeho rozpínavosti z důvodu hrozby války.⁹⁴

Německo se již v roce 1936 snažilo o vyvázání Československa z mezinárodních smluv uzavřených s Francií a SSSR. Tehdejšímu prezidentovi Edvardu Benešovi byla navržena možnost uzavření paktu o neútočení s Německem. Nakonec k uzavření ale nedošlo, neboť Beneš trval na tom, že do paktu by měly být zainteresovány i západní státy a možná agrese Německa by tím byla značně zkomplikovaná. K uzavření paktu, nakonec i kvůli nedodržení výchozích předpokladů Německa, nedošlo. V této době vytvořila i německá menšina souhrn svých požadavků, neboť cítila příležitost k jejich prosazení.

Československá vláda se snažila o dosažení dohody s německou menšinou. Ta ale ani po dohodách nebyla spokojena, protože dohodu považovala pouze za začátek zásadnějších řešení německého problému. Sudetoněmecké strana měla na rozdíl od demokratických německých stran finance z říše, a tak mohla tvořit přesvědčivou kampaň pro německou veřejnost. Aktivistické strany se snažily o společnou koordinaci politiky a o realizaci sociální politiky státu, která jim mohla být nápomocná pro získání širší podpory lidí. To by však mělo vliv i na SdP, kdy mohla být oslabena její pozice, a tak Konrad Henlein vystupoval proti dohodě aktivistických stran, čímž zahájil politickou ofenzivu nejen v Československu.

Sudetoněmecká strana se snažila ovlivňovat prostřednictvím svých členů různé německé spolky. Podařilo se jim ovlivnit i část německých katolíků. Henleinova politika byla v této době velmi populární především pro duchovní mladší a střední generaci, což těžce nesl Vatikán.

Reakce Sudetoněmecké strany po dohodě mezi vládou a německými aktivisty na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 28. února 1937 vystoupil Henlein v Ústí nad Labem, kde vládní návrh označil za nedostatečné řešení problému. Prohlásil,

⁹⁴ FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Přeložil Šimon TRUSINA. V Praze: Bourdon, 2015. ISBN 978-80-905173-7-0, s. 39-49. [cit. 04-02-2023].

že požaduje uznání národnostních hranic v Československu a podporu požadavků z roku 1918, které byly sudetským Němcům upřeny. Toto vystoupení podpořilo i německé vyslanectví v Praze, které se poté snažilo o prosazení programu strany. Program vyslanectví vnímalo jako umírněný a schopný posílit československý stát. Poslanci Sudetoněmecké strany poté vytvořili návrh souboru zákonných opatření, která měla sloužit k prosazení jejich programu, a ten pak předložili k projednání do Národního shromáždění. Proti těmto návrhům ale ostře vystoupili českoslovenští politici, neboť návrhy byly v rozporu s ústavním uspořádáním i systémem parlamentní demokracie.

Tento tah Sudetoněmecké strany byl dobře promyšlený, neboť díky němu strana získala ještě více sympatizantů. V průběhu roku 1938 se již Sudetoněmecká strana snažila o řešení národnostní otázky přičleněním pohraničí k třetí říši, ačkoliv navenek její členové neustále hlásali lojalitu k Československu.⁹⁵

⁹⁵ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 21-24. [cit. 04-02-2023].

4 Cesta k Mnichovské dohodě

V listopadu 1937 se již představitelé Sudetoněmecké strany naplno přiznávali ke svým sympatiím k nacionálnímu socialismu. Konrad Henlein v tuto dobu odeslal Hitlerovi svůj mnohostránkový dopis, ve kterém se mu omlouval za to, že „*musí zastírat své vyznávání nacionálního socialismu jako světového názoru a politického principu*“. A dále se v dopise vyjádřil takto: „*v srdci netoužím po ničem tak horoucně, jako po začlenění sudetoněmeckého území, ba celé oblasti Čech, Moravy a Slezska do Říše*“. V dopise Henlein kritizoval demokratické způsoby v Československu a slíbil politiku Sudetoněmecké strany změnit do podoby říšské politiky. SdP naplno podporovala Hitlera v jeho expanzivní operaci proti Československu. Koncem roku 1937 se Sudetoněmecká strana stala nástrojem nacistické politiky.⁹⁶

Hitler se ve své řeči v únoru 1938 dovolával spojení s 10 miliony Němců, kteří bydlí mimo hranice nacistického Německa. V tomto monologu de facto odkryl své karty, versailleský systém označil za šílenství a zmínil se o tom, že říše by měla být spojena se všemi svými územími podle stavu v roce 1866. Hovořil tak o Československu, Polsku a Rakousku.

V březnu se uskutečnil tzv. anšlus Rakouska (zabrání Rakouska Německem), které německá armáda zabrala a začlenila do třetí říše. Západní demokracie se z mohly pouze na slabé protesty a dále pokračovaly ve svém pasivním přístupu. Během obsazení Rakouska ujišťoval Hermann Göring vrchní československé představitele o tom, že Německo nemá útočné záměry proti jejich zemi.⁹⁷ To popisuje ve svých pamětech i prezident Edvard Beneš.

V průběhu rakouské krize v březnu roku 1938 se Berlín několikrát obrátil na Prahu: ujišťoval, že nechová k Praze nepřátelských citů a vztahů a že nic z toho, co se děje, není proti Praze namířeno; nařídil také, aby německé vojsko během

⁹⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 25. [cit. 04-02-2023].

⁹⁷ *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2000. ISBN 80-85475-60-x, s. 14. [cit. 04-02-2023].

*obsazování Rakouska se nikde nepřiblížilo k hranicím československým na 15-20 km. Zato však opětovně žádala berlínská vláda ujištění, že my nečiníme příprav k zákroku a k mobilizaci naší armády. Nemobilizovali jsme opravdu, ale s opravdovými obavami jsme se dívali na to, jaký bude důsledek pro Evropu tohoto hanebného činu, jež ostatní velmoci tehdy přijímaly téměř bez hlesu.*⁹⁸

Začlenění Rakouska do třetí říše znamenalo velký zásah do politické a vojenskostrategické situace v Československu. Proto se ihned začalo s výstavbou opevnění i na jihu Moravy a západě Slovenska, protože Němcům se zde odкрыla neopevňená cesta do Československa.

Kromě Mexika a Sovětského svazu žádný ze států aktivně nereagoval na anšlus a už to byla předzvěst toho, jak dopadne Československo ve stále více nevyhnutelném střetu s Německem. Československo se v této době stává ze všech stran obklíčené svými nepřátelskými sousedy kromě malé části hranice na Podkarpatské Rusi, která byla společná s Rumunskem.

Britský premiér Neville Chamberlain vystoupil 24. března 1938 v Dolní sněmovně, kde ve svém projevu vyjádřil rezervované stanovisko ohledně záruk Francie na plnění závazků vůči Československu. Touto debatou byl také zamítnut návrh Sovětského svazu na setkání Velké Británie, Francie, Sovětského svazu a USA. Francie se navíc v této době potýkala s vnitřními politickými problémy.⁹⁹

Anšlus Rakouska nadšeně vítal Konrad Henlein a problémy v českém pohraničí se ještě více vyostřily.¹⁰⁰ Sudetoněmecká strana již v této době ovládala německou menšinu v ČSR a proti Henleinovi vystoupili jen sociální demokraté a komunisté, kteří ale měli stále méně podporovatelů. K Henleinově SdP se

⁹⁸ BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 25. [cit. 04-02-2023].

⁹⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 28-29. [cit. 05-02-2023].

¹⁰⁰ *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2000. ISBN 80-85475-60-x, s. 15. [cit. 04-02-2023].

později připojily i občanské aktivistické strany a němečtí ministři podali rezignace.¹⁰¹

Těsně po anšlusu Rakouska se Konrad Henlein společně K. H. Frankem vydávají do Německa, aby se s Hitlerem předem domluvili na dalším společném postupu proti Československu. Dne 28. března 1938 byla vytvořena tajná dohoda a s heslem „Domů do Říše“ začala Sudetoněmecká strana velkou ofenzivní operaci. Sudetoněmecká strana měla mít stále větší nároky, aby je nebylo Československo schopné přijmout a odmítla národnostní reformy, které byly československou vládou oznámeny. Dle některých měl být od této chvíle Henlein považován za sudetoněmeckého místodržícího, což potvrdil i Goebbels, který později řekl, že mezi zasvěcenými, ještě v době, kdy pohraničí stále patřilo ČSR, byl Henlein oslovován jako říšský místodržící. Hitler také Henleinovi radil, aby nadále udržoval vztahy s Anglií, kam často dojížděl, a snažil se tamní politiky ovlivnit v jejich prospěch.¹⁰²

Konrad Henlein v březnu na karlovarském sjezdu SdP představil program nejširší sudetoněmecké autonomie.¹⁰³ Zde Henlein přednesl 8 karlovarských bodů, podle kterých mělo Československo upravit právní poměry.

1. *Sjednání úplné rovnoprávnosti a rovnocennosti pro německou národní skupinu s českým národem v Československé republice.*
2. *Uznání sudetoněmecké národní skupiny jako právní osobnosti, aby její rovnoprávnost ve státě mohla být zachráněna.*
3. *Stanovení a uznání německého národního území.*
4. *Vybudování německé samosprávy v německém národním území ve všech oborech veřejného života, pokud se jedná o zájmy a záležitosti německého národního tělesa.*

¹⁰¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 438-439. [cit. 04-02-2023].

¹⁰² *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2000. ISBN 80-85475-60-x, s. 15. [cit. 04-02-2023].

¹⁰³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 439-440. [cit. 04-02-2023].

5. Vytvoření zákonných ochranných opatření pro ty státní příslušníky, kteří bydlí vně rámce uzavřeného území jejich národnosti.
6. Odstranění bezpráví, které se stalo sudetskému německému od roku 1918, a reparace hmotných škod, jež tím bezprávím byly učiněny.
7. Uznání a provedení zásady, že v německém území mají býti jen němečtí veřejní zaměstnanci.
8. Úplná svoboda přiznání se k německé národnosti a k německému světovému názoru (tj. k nacismu).¹⁰⁴

Pokud by Československo na tento program přistoupilo, znamenalo by to pro něho naprosté rozložení, které by zničilo jeho jednotu a celistvost. Tlak Sudetoněmecké strany se neustále zvyšoval a začaly si toho všimnout i západní státy. I britští politici viděli rozdíl mezi Henleinem, který je navštěvoval kdysi a tím Henleinem, který se teď prezentuje jako více radikální.¹⁰⁵ Po karlovarském sjezdu se již veřejně za Sudetoněmeckou stranu postavil Berlín s německým tiskem a již nebylo pochyb o jejich vzájemné provázanosti, kterou v Československu SdP dosud odmítala.¹⁰⁶

Napětí v Československu se neustále zvyšovalo a vyvrcholilo v květnu, kdy byla armáda posílena o jeden rok zálohy a byl dán pokyn k částečné mobilizaci, neboť zpravodajské informace hovořily o tom, že německá armáda je v blízkosti hranic s Československem. Ačkoliv tyto informace nebyly zcela pravdivé, následné počínání Československa ukázalo, že Německo to s ČSR nebude mít tak snadné jako v Rakousku, protože republika byla připravena na svoji obranu. Mobilizaci Německo poté využilo ve své propagandě a ovlivnilo tím postoj zahraniční politiky vůči Československu.¹⁰⁷

¹⁰⁴ BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 36-37. [cit. 04-02-2023].

¹⁰⁵ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 32. [cit. 05-02-2023].

¹⁰⁶ BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 36-37. [cit. 04-02-2023].

¹⁰⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 32-33. [cit. 05-02-2023].

Hitler byl obrannými opatřeními Československa spolu s dalšími čelními představiteli Německa pobouřen a musel se vrátit ze svého sídla v Berchtesgadenu zpět do Berlína. Německo dosud nemělo dostatečné množství zbraní, a tak se rozhodlo pro prozatímní psychologickou válku v podobě německé propagandy proti Československu.

Po této poradě v Berlíně byla na francouzské velvyslanectví odeslána zpráva o jejím průběhu, která obsahovala výhrůžku války, pokud nebudou splněny požadavky vůči Československu. Proto Francie i Anglie začala tvořit nátlak na československou vládu, aby plně vyhověla Sudetoněmecké straně. Západní demokracie měly i zájem o to, aby rychle utichl skandální výrok Henleina anglickému profašistickému novináři Wardu Priceovi, že jejich cílem je připojení pohraničí k Německu. Ward Price, který se počítal mezi Hitlerovy přátele, přijel do Československa s úmyslem přesvědčit Beneše o vydání pohraničních oblastí Německu. Když se ovšem jeho audience s prezidentem neuskutečnila, vytvořil rozhovor s Konradem Henleinem, který poprvé řekl, že chce připojení sudetských území k Německu a ne jejich autonomii v Československu, jak to dosud SdP hlásala.¹⁰⁸

V květnu se také odehrály komunální volby, ve kterých získala Sudetoněmecká strana v pohraničních územích kolem 88-91 % hlasů. Ukázalo se, že SdP vyhrála volby i v oblastech, kde jejich volební zisk v předešlých volbách nebyl nijak vysoký. Ve vnitrozemí Československa zvítězili čeští socialisté a komunisté. Díky tomu, že do SdP vstupovali i členové dřívějších aktivistických stran, nebylo možné vytvořit její protiváhu a Sudetoněmecká strana se v roce 1938 stala nejvlivnější a nejsilnější německou stranou v Československu.¹⁰⁹

Pro zmírnění tlaku se československá pravice nejprve snažila o dohodu s Německem, kdy bylo navrženo, aby SdP byla přibrána do vlády. To však spustilo velkou vlnou nevole československé společnosti. Hitler o žádnou dohodu nestál

¹⁰⁸ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 100. [cit. 05-02-2023].

¹⁰⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 32-33. [cit. 05-02-2023].

a Sudetoněmecká strana se dále politicky realizovala přesně podle politiky v nacistickém Německu. Proto již v dubnu Adolf Hitler nařídil zpracování plánu útoku na Československo s krycím jménem Případ zelený (Fall Grün).¹¹⁰

Příprava vojenského útoku na Československo opět o kousek postoupila právě v květnu a na jeho konci již dostala německá armáda rozkaz k přípravě útoku na Československo. V úvodu tohoto rozkazu stála Hitlerova slova: „*Došel jsem k nezaměnitelnému rozhodnutí Československo v dohledné době rozbít vojenským zákrokem...*“. Československo mělo být dle rozkazu s pomocí Polska a Maďarska v momentu překvapení zasaženo a přesvědčeno o „*beznadějnosti české vojenské situace*“.

Německo se nadále snažilo na západní demokracie působit jako stát, který se snaží o mírové nenásilné řešení československé otázky. To podpořil i telegram německého ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa, ve kterém bylo zdůrazněno, že přání Německa je mírové řešení sudetoněmecké otázky.

Velká Británie se vysláním lorda Waltera Runcimana z Doxfordu snažila prezidenta Beneše přesvědčit k jednání s SdP a vyhovění jejich požadavkům. K tomu Británie použila i „*výhrůžky, že pokud československá vláda nevyhoví, bude obviněna za zmaření jednání s důsledky z toho plynoucími: likvidaci spojeneckého systému*“. Lord Runciman se po svém příjezdu 3. srpna snažil o zabránění vzniku ještě větší roztržky mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou, která by mohla být Hitlerovou záminkou k útoku na Československo.

Lord Runciman jednal s předními představiteli Sudetoněmecké strany, kteří byli od K. H. Franka instruováni o tom, že se mají chovat tak, aby byl lord přesvědčen o tom, že se situace nedá vyřešit vyjednáváním a vina je jen a pouze na české straně, která je narušitelem evropského míru. Britové se snažili o to, aby Československo jednalo o bodech Karlovarského programu SdP. Po prvních jednáních, které za Československo vedl především prezident Beneš byl představen tzv. třetí plán. Sporné otázky jím měly být vyřešeny nejpozději do

¹¹⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 441. [cit. 04-02-2023].

poloviny října 1938. Třetí plán se týkal problému posílení Němců ve státní správě a „*stanovoval zásadu hospodářské proporcionality podle národního klíče v oblastech školství, národní osvěty, veřejného zdravotnictví a sociální péče*“. Území, kde žila převaha německého obyvatelstva, měla dostat státní půjčku 500 milionů korun na odstranění následků hospodářské krize. V plánu se řešila i otázka nové jazykové úpravy a pojednával o zřízení 3 německých žup. Třetí plán lord Runciman nepodpořil a SdP ho po poradě s Hitlerem odmítla.

Beneš jako poslední navrhnul československé vládě tzv. čtvrtý plán, který vláda 5. září odsouhlasila.¹¹¹ Tímto plánem chtěl Beneš ukázat, že Československo je ochotné ustoupit až na hranici únosnosti. Čelní představitelé SdP na tento návrh reagovali se zděšením: „*Proboha, on nám dal všechno!*“. Byl to i taktický plán Edvarda Beneše ukázat západu, jaká je pravá stránka věci.¹¹² Na předložení čtvrtého plánu vzpomíná Edvard Beneš i ve svých pamětech.

*Chtěl jsem přesvědčiti francouzskou a britskou vládu, že ani největší ústupky, které by mohla československá vláda a československý národ učiniti, nezadrží pangermanismus ani berlínský, ani tzv. sudetský. A viděl jsem v tom jediný a poslední prostředek – jestli vůbec nějaký takový prostředek ještě existoval – přivést západní velmoci a celý ostatní svět na naši stranu pro případ ozbrojeného konfliktu mezi námi a Německem.*¹¹³

Čtvrtý plán obsahoval většinu bodů Karlovarského programu a byl lordem Runcimanem podpořen. Tento návrh přijali i umírněnější přední členové Sudetoněmecké strany, ale Henleinovi se tento návrh do plánu vymyšleného s Hitlerem nehodil.¹¹⁴ Henleinovci poté vyprovokovali incident v Ostravě, kde byl sudetoněmecký poslanec udeřen policistou a následně bylo zatčeno

¹¹¹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 33-35. [cit. 05-02-2023].

¹¹² BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 106. [cit. 05-02-2023].

¹¹³ BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68, s. 212-213. [cit. 05-02-2023].

¹¹⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 35. [cit. 05-02-2023].

11 demonstrantů a bylo zaznamenáno i několik českých obětí.¹¹⁵ Sudetoněmecká strana poté využila tohoto incidentu jako záminku k přerušení jednání s prezidentem Benešem a československou vládou.¹¹⁶

Zvyšování napětí mezi sudetskými Němci a zbytkem obyvatelstva v Československu bylo jen předehrou pro Hitlerův projev na sjezdu NSDAP konaném 12. září v Norimberku. Hitler naplno útočil na existenci Československé republiky a hlavním tématem bylo právo na sebeurčení sudetoněmecké národní skupiny. V československém pohraničí tento projev podnítil ještě větší teror a provokace, z něhož se vyvinul sudetoněmecký puč. Mrtvých bylo několik desítek lidí.¹¹⁷

Henleinovci v pohraničí útočili na československé státní úřady a obzvláště na policejní stanice, celnice a pošty. V Habersbirku byla henleinovci vyražena celá četnická stanice a byli zabiti i četníci, kteří jim přijeli na pomoc. Vláda měla obavu, aby tento puč nevzalo Německo jako záminku k vniknutí na československé území, a tak provedla hned řadu vojenských opatření. V 8 okresech bylo vyhlášeno stanné právo a do oblastí, kde probíhaly nepokoje vyslala armádu, která s pomocí sudetoněmeckých antifašistů zřídila na většině území klid.

Následující den vedení Sudetoněmecké strany důrazně žádalo československou vládu o odvolání svých opatření, což vláda rezolutně odmítla. Většina členů SdP pak uprchla do nacistického Německa. Dne 14. září byl lipským rozhlasem odvysílán Henleinův projev, ve kterém hovořil o touze sudetských Němců začlenit svá území do říše. Henlein nabídnul Hitlerovi návrh na řešení sudetoněmecké otázky, kdy se území, která byla z více než poloviny osídlena Němci měla do 48 hodin obsadit německou armádou.¹¹⁸

¹¹⁵ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 106. [cit. 05-02-2023].

¹¹⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 36. [cit. 05-02-2023].

¹¹⁷ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0, s. 106. [cit. 05-02-2023].

¹¹⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 36-37. [cit. 05-02-2023].

Na některých územích stále nepokoje probíhaly i přes vyhlášení stanného práva, a tak dne 16. září vláda přistoupila k dalšímu kroku – rozpuštění Sudetoněmecké strany pro její protistátní činnost. Společně s ní byly rozpuštěny i organizace na ni navázané. Další den byla na dobu 3 měsíců vyhlášena mimořádná opatření, která se vztahovala na celé území Československé republiky. Státní orgány tak měly pravomoc provádět domovní prohlídky, zabavovat a otvírat dopisy, zakazovat shromáždění lidu apod.¹¹⁹

Ve stejný den byl Hitlerem schválen Sudetoněmecký dobrovolnický sbor, který měl udržovat napětí v pohraničních oblastech a neustále vyvolávat nepokoje. Tyto jednotky Freikorps při 164 akcích zabily 110 Čechů a samy přišly o 52 členů, což ovšem při počtu 40 tisíc mužů ničemu nezabránilo.

Krise v Československu vyvolala reakci u západních mocností. Jak Francie tak i Velká Británie byla vyděšená z možného počátku války, a tak se britský premiér Chamberlain vydal na cestu do Berchtesgadenu za Hitlerem. Tato jeho schůzka znamenala jediné, naprostou akceptaci územních požadavků Německa vůči Československu.¹²⁰

Po této schůzce bylo Československo vyzváno britskou a francouzskou vládou k odstoupení svého pohraničí s více jak 50 % německého obyvatelstva Německu. Zároveň dala Francie najevo, že nehodlá plnit spojenecké závazky, které jí s Československem pojí.¹²¹ Tento návrh československé vládě doporučil i lord Runciman, který ale dodal, že zmařená jednání ohledně národnostní otázky v Československu mají na svědomí sudetští Němci. Britský lord se 16. září vrátil zpět do Británie, ale nadále se tomuto problému věnoval.

Československá vláda 20. září anglo-francouzský plán odmítla s tím, že by znamenal nejen velký zásah do československého ústavního pořádku, ale že

¹¹⁹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 180. [cit. 05-02-2023].

¹²⁰ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMÉČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37. [cit. 05-02-2023].

¹²¹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 441-442. [cit. 04-02-2023].

by se díky tomu změnil poměr sil v Evropě. Zároveň Československo žádalo o vyřešení sporu s Německem uplatněním arbitrážní smlouvy z roku 1926.

Pod výhrůzkami Francie a Anglie po odmítnutí plánu, bylo Československo nuceno kapitulovat. Obě západní velmoci vyhrožovaly tím, že pokud by Československo nepřijalo jejich plán a Německo by na ně zaútočilo, neměly by obě velmoci už zájem na dalším osudu ČSR. Svůj nesouhlas vyjádřil také československý národ, který svolával demonstrace, kterými dávali lidé najevo svoji vůli bojovat. Tehdejší československá vláda odstoupila a nastoupila nová pod vedením generála Syrového, ale ani ta nic na přijetí plánu nezměnila.

Přijetí anglo-francouzského plánu již ale Hitlerovi nestačilo, a tak premiér Chamberlain, který se do Německa 22. září vydal, se nedočkal Hitlerova uznání, ale spíše naopak. Hitler se na jednání v Godesbergu vyjádřil, že i Polsko a Maďarsko chce uplatnit své nároky vůči svým menšinám v Československu. Hitler dal britskému premiérovi jasně najevo, že buď vše půjde mírovou dohodou, anebo pomocí vojenské operace a to nejpozději do 1. října 1938.

Západní demokracie v tento moment změnily svůj postoj k celému problému a prostřednictvím svých vyslanců informovaly československé ministerstvo zahraničí o tom, že „nemohou nadále bráti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat“. Československý prezident Edvard Beneš do 4 hodin od přijetí oznámení vydal rozkaz k mobilizaci všech záložníků do 40 let věku. Československá politická scéna, prezident Beneš, armáda a většina obyvatelstva byla připravena bránit republiku, jak jen to půjde.¹²²

Hlavní osobností všech těchto jednání s Československou republikou byl bezesporu prezident Edvard Beneš, který zastával opravdu nelehkou roli. Beneš musel čelit útokům henleinovců, ale i říšskoněmecké strany. K tomu na něho byl vyvíjen nátlak ze západních demokracií a snažil se o jednotný potup československé politické scény.¹²³

¹²² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37-42. [cit. 05-02-2023].

¹²³ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 200. [cit. 05-02-2023].

Jednání mezi Chamberlainem a Hitlerem v Godesbergu i nadále pokračovala. Hitler vytvořil memorandum, které Chamberlain označil za diktát a ne vyjednávání. Jednání skončila poté, co byla přijata zpráva o mobilizaci v Československu. Přesto britský premiér slíbil Hitlerovi předání godesberského memoranda s úpravami československé vládě. Hitler slíbil, že během probíhajících jednání Československo vojensky nenapadne.

Godesberské memorandum bylo československé vládě předáno 24. září, ta ho však prostřednictvím vyslance Jana Masaryka o den později odmítla, neboť se v podstatě jednalo o ultimátum. Požadavky memoranda dokonce přesahovaly ty, které byly nastoleny v anglo-francouzském plánu.¹²⁴ Dne 27. září nechal Hitler poslat do Prahy zprávu, že pokud nebude memorandum do 14. hodiny 28. září 1938 přijaté československou vládou, zvolí agresivní cestu k získání pohraničních území. Hitlerovo ultimátum vyvolalo v západních demokraciích ještě větší strach z války. V Londýně i v Paříži byla vyhlášena částečná mobilizace a francouzský premiér Édouard Daladier v podvečer žádal prezidenta Edvarda Beneše, aby československá armáda umožnila německou okupaci pohraničí. Na československého prezidenta naléhal i britský ministerský předseda Neville Chamberlain a žádal ho o přijetí godesberského memoranda.

Britský ministr zahraničních věcí lord Halifax poslal odpoledne 27. září prezidentu Benešovi „time table“, neboli časový plán, kterým do dne 10. října pod hrozbou izolované války žádal postupnou okupaci československého pohraničí německou armádou, a to bez předběžných hranic a bez jistých garancí. Tento návrh časového plánu k odstoupení území byl 28. září večer v Československu přijat.¹²⁵

Přestože byla předchozí jednání neúspěšná snažila se Francie a Velká Británie svým dalším jednáním v Londýně válečný konflikt odvrátit. Rychlá mobilizace vzala Německu možnost realizace jeho vojenského útoku v momentu překvapení. Dne

¹²⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37-42. [cit. 05-02-2023].

¹²⁵ ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88, s. 138, 153. [cit. 06-02-2023].

27. září 1938, kdy se předpokládal útok německé armády, odeslalo Československo preventivně delegátu v Ženevě stížnost, která měla být v případě německého útoku předána Radě Společnosti národů. Společnost národů byla Československou republikou považována za poslední možnou pomoc v takto bezvýchodné situaci, ale později se ukázalo, že tato představa byla mylná.¹²⁶

¹²⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 37-42. [cit. 05-02-2023].

5 Mnichovská jednání

Ve večerních hodinách 27. září 1938 dostal Neville Chamberlain zprávu od Adolfa Hitlera, prostřednictvím níž Hitler poukazoval na podobnost godesberských požadavků s těmi předchozími. Tato zpráva ukazuje, že Hitler dal v tu chvíli přednost diplomacii před válkou. Premiér Chamberlain snad sám sebe přesvědčil o podobnosti zmiňovaných podmínek a Hitlerovi odpověděl, že „*vše podstatné může dostat bez války a bez odkladu*“. Prostřednictvím Benita Mussoliniho byl zahájen pokus o svolání mezinárodního jednání o požadavcích Německa vůči Československu.¹²⁷

První myšlenku o společné konferenci přivedl na svět již 25. září 1938 americký prezident Franklin D. Roosevelt. Vyzíval tak čelní představitele západních demokracií, Itálie, Československa a Německa ke smířlivé dohodě.¹²⁸

Ráno 28. září 1938 byl předán vzkaz britského premiéra Chamberlaina ohledně zinscenování jednání o krizi mezi Československem a Německem italskému vůdci Mussolinimu. Ten po telefonické rozpravě s Hitlerem německého kancléře přesvědčil o posunutí ultimáta o 24 hodin. Odpoledne téhož dne Adolf Hitler pozval do Mnichova na mezinárodní jednání premiéra Chamberlaina a Daladiera a italského diktátora Mussoliniho. Západní demokracie tak získaly čas a společně si oddechly, že se jim snad podaří nebezpečí války zažehnat.¹²⁹

Hitler byl na místě konference pochopitelně první a čekal na Mussoliniho, kterého chtěl přivítat a předat mu dokument německého ministerstva zahraničí, který měl Mussolini vzít za svůj a na konferenci ho předložit. Mussolini byl o tomto dokumentu informován již předchozí den večer, ale s celým jeho zněním se seznámil až v Mnichově. Jednalo se o dokument obsahující plán na „*územní amputaci a zneživotnění československého plánu*“. Dokument pak Mussolini přijal

¹²⁷ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 218. [cit. 06-02-2023].

¹²⁸ ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88, s. 139. [cit. 06-02-2023].

¹²⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 51. [cit. 06-02-2023].

za vlastní a Hitler Mussolinimu dále odkrýval své požadavky, které na konferenci vznese.¹³⁰

Poté do Mnichova dorazil i britský předseda vlády Chamberlain a francouzský premiér Daladier a Hitler všechny státníky krátce po poledni pozval do své pracovny ve vůdcově domě. Jednání nemělo pevně danou strukturu a nebyli na něm přítomní ani žádní oficiální zapisovatelé, jak tomu při takových jednáních běžně bývalo. Státníci seděli kolem krbu a jejich rozhovory se pomalu rozvíjely, což bylo způsobeno nutností několikerého překladu.

Hitler nadále požadoval československá pohraniční území, ale chtěl se vyhnout problémům, které by československá vláda mohla vytvářet. Na to odpověděl Daladier a Chamberlain, že to bude jejich starost, přesvědčit Československo o tom, aby vše bez problémů jejich vláda přijala. Daladier se následně vyslovil, že francouzská vláda se postará o to, aby Československo bez průtahů návrh přijalo a že navzdory jejich spojenectví již dříve dal souhlas s odevzdáním sudetoněmeckých oblastí. K této nótě se připojil i Chamberlain, který vyřešení československé otázky dle svých slov považoval za právo a povinnost velmocí.

Jednání se nikdo z Československa neúčastnil, i když to Chamberlain nejprve navrhoval. Zástupce Československa měl sedět vedle v pokoji, protože na jednání by nebyl potřebný. Od tohoto návrhu, ale britský ministerský předseda nakonec upustil, neboť nejdůležitější bylo československou otázku rychle vyřešit.

V hotelu Regina byli dva zástupci Československa, ty ale hlídalo gestapo a pilot jejich letadla byl uvězněn. Zástupci pak dostávali jen kusé informace z průběhu jednání.¹³¹

Na mnichovských jednání, ale nebyli přítomní jen Hitler, Daladier, Mussolini a Chamberlain. Jednání se účastnil Ribbentrop a státní tajemník Ernst von Weizsäcker za německou delegaci, Wilson za britskou delegaci, Léger za

¹³⁰ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 218-219. [cit. 06-02-2023].

¹³¹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 219-220. [cit. 06-02-2023].

francouzskou delegaci a Galeazzo Ciano za italskou delegaci. Další členové doprovodu měli na starost servis a zázemí na jednání.

Mnichovská jednání neprobíhala klasickým způsobem u stolu, kde by všichni debatovali o svých návrzích, ale spíše se tvořily hloučky jednotlivých státníků v místnosti. Jednání probíhala dlouho a jako základ byl na konferenci přijat Mussoliniho návrh, jemuž ho předal Hitler, který vycházel vstříc německým požadavkům. Duce navrhoval lhůtu v délce jednoho měsíce na vyřešení nároků Maďarska a Polska, což však zamítli Britové. Následně byla stanovena 3měsíční lhůta na vyřešení maďarské a polské menšiny. Britové a Francouzi požádali o čas na rozmyšlenou a průběh jednání spolu konzultovali při pozdním obědě.

Mnichovská jednání pokračovala až do noci a teprve před druhou hodinou ranní 30. září dospěly delegace k finálnímu návrhu Mnichovské dohody. Mnichovská dohoda byla podepsána v Hitlerově pracovně. Podepsali ji Hitler, Mussolini, Daladier a Chamberlain.¹³² Celé mnichovské jednání mělo jediný cíl, a to bylo mírové přijetí godesberského memoranda dříve, než by si území Hitler přisvojil silou.¹³³

Mnichovská dohoda stanovila vyklizení pohraničních oblastí, které započne 1. října 1938. Vyklizení má být dokončeno do 10. října a nesmí být nic zničeno, za což bude odpovídat československá vláda. Dále bude složen výbor ze zástupců Československa, Německa, Spojeného království, Francie a Itálie, který stanoví podrobnosti ohledně vyklizení oblastí. Převážně německé oblasti budou obsazeny německou armádou postupně od 1. října 1938. Mnichovská dohoda obsahovala samozřejmě i mapu s oblastmi, kterých se týkala. Oblasti byly rozděleny na 4 vyznačené úseky. Další území, která byla osídlena převážně Němci, budou dle dohody navrženy sestaveným mezinárodním výborem a do 10. října je také obsadí německá vojska. Do konce listopadu měl mezinárodní výbor určit území, ve kterých do výše zmíněné lhůty proběhne lidové hlasování s podobnými

¹³² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 53-54. [cit. 06-02-2023].

¹³³ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 330. [cit. 06-02-2023].

podmínkami jako tomu bylo v Sársku. Mezinárodní výbor měl také za úkol vytyčit hranice a čtyři mocnosti (Německo, Itálie, Spojené království a Francie) měly v některých případech vytyčování hranic možnost vytvořit menší odchylku od etnografického stanovení pásem, které mohou být zapsány i bez lidového hlasování. Dále mělo být zavedeno opční právo pro přestup do odstoupených oblastí a pro jejich vystoupení. Opce musela být provedena do půl roku od uzavření Mnichovské dohody a určí je německo-český výbor, který se také bude snažit ulehčit výměnu obyvatelstva a zodpoví případné otázky ohledně výměny. Poslední bod Mnichovské dohody stanovil povinnost československé vládě, která měla za úkol do 4 měsíců od podepsání dohody propustit všechny sudetské Němce, kteří již nadále nechtějí být příslušníky vojenských a policejních útvarů v Československé republice. Stejná lhůta byla Československu stanovena i pro propuštění sudetoněmeckých politických vězňů. U podpisů dohody pak bylo zapsáno datum 29. září 1938.

Mnichovská dohoda obsahovala dodatek, který hovořil o tom, že britská a francouzská vláda se připojuje k této dohodě a zároveň poskytuje záruku nových československých hranic proti nevyprovokovanému útoku. Po dosažení řešení otázky maďarských a polských menšin poskytne Československé republice záruku i Německo a Itálie.

Na konci Mnichovské dohody byla ustanovena 3 doplňující prohlášení. V prvním doplňujícím prohlášení bylo upraveno složení mezinárodního výboru, jejichž představitelé měli být: sekretář německého ministerstva zahraničních věcí, anglický, francouzský a italský velvyslanec, kteří mají akreditaci v Berlíně, a zástupce ČSR jmenovaný československou vládou. V dalším doplňujícím prohlášení stálo, že otázky ohledně postoupení území bude řešit mezinárodní výbor. V posledním doplňujícím prohlášení byla stanovena lhůta v délce 3 měsíců, ve které má dojít k vyřešení otázky maďarských a polských menšin v Československu zainteresovanými vládami. Pokud by tato lhůta nebyla

dodržena, hlavy vlád 4 mocností, které dohodu podepsaly, by o problému dál jednaly.¹³⁴

Západní delegace se po podpisu dohody domlouvaly na společném postupu při oznámení Československu. První se o znění dohody dozvěděli českoslovenští zástupci, kteří čekali na verdikt po celou dobu jednání v hotelu Regina. Ti pak společně s Ashton-Gwatkinem, spolupracovníkem lorda Runcimana, ráno odletěli do Prahy. Ashton-Gwatkin předal dále instrukce od Chamberlaina britskému vyslanci Newtonovi, aby donutil prezidenta Beneše k přijetí dohody. Francouzský vyslanec Lacroix dostal od ministra zahraničí Bonneta obdobný pokyn.

Českoslovenští vládní představitelé se o podepsání dohody dozvěděli paradoxně jako první. Německý chargé d'affaires (diplomatická funkce vedoucího diplomatické mise v zahraničí) Andor Hencke po obdržení Mnichovské dohody před pátou hodinou ihned informoval ministra zahraničí Kamila Kroftu. Ministr Krofta poté zavolal premiérovi Syrovému a dr. Smutný o všem informoval prezidenta Beneše. Československý prezident dal svolat vládu a poradu politického výboru a také předsedů vládních stran. Následně začala jednání v Kolovratském paláci. Nejdůležitější jednání probíhala v modrém salónku na Hradě, kde jednal Edvard Beneš a kam se pak přesunuli generálové Syrový, Krejčí a Husárek.

Byly zvažovány obě možnosti, tedy přijetí i odmítnutí mnichovského diktátu. Generálové se vyjádřili, že pokud by byla dohoda odmítnuta, byla by vyvolána válka, do které by se ale přidalo i Polsko a Maďarsko. Československo by mělo jen malou naději na úspěch bez svých západních spojenců.¹³⁵ SSSR se do konfliktu také zrovna nehrnulo, neboť Klementu Gottwaldovi řekl sovětský vyslanec Alexandrovský, že Sovětský svaz se samotný po bok Československa

¹³⁴ *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945.* V Praze: Státní ústřední archiv, 2000. ISBN 80-85475-60-x, s. 145-146. [cit. 06-02-2023].

¹³⁵ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938.* Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 221-224. [cit. 06-02-2023].

nepostaví. Tato informace se však dostala na povrch až mnohem později, ani tak se ale Československo na pomoc Sovětského svazu příliš neupínalo.¹³⁶

Klement Gottwald se snažil ještě telefonátem o půl jedenácté prezidenta přesvědčit, aby vojsko nadále drželo pozice a aby byla odeslána depeše do Ženevy. Dále také žádal o apel k československému lidu a rekonstrukci kabinetu.

Na konci jednání prezident Beneš vše shrnul a uvedl jasný verdikt: „*Prezident nemůže než navrhnout přijetí ultimáta.*“

Kdybychom nepřijali, udělali bychom čestnou válku, ale ztratili bychom samostatnost a národ by byl vyvražděn. Tak se také na to dívají zástupci politických stran. Připojí-li se k tomu kabinet, pokládal bych to za stanovisko celé vlády.

Takto situaci viděl prezident Beneš, a po krátkém rozhovoru souhlasila i vláda.¹³⁷ Československá vláda následně vydala prohlášení.

*Po všestranném uvážení a prozkoumání všech naléhavých doporučení (...) rozhodla se československá vláda přijmout mnichovská usnesení čtyř velmocí. Učinila to s vědomím toho, že národ musí být zachován a že není jiné rozhodnutí možné. Vláda Československé republiky, oznamujíc toto přijetí, zároveň prohlašuje před celým světem svůj protest proti jednostrannému rozhodnutí, přijatému bez její účasti.*¹³⁸

V půl jedné odpoledne se ministr zahraničí Krofta sešel s vyslancem Itálie, Francie a Británie, kterým formálně oznámil přijetí Mnichovské dohody československou vládou a prezidentem Benešem. Dále požádal o ukončení kampaně, která byla v rozhlase a tisku proti Československu vedena.¹³⁹ Ministr

¹³⁶ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4, s. 147. [cit. 06-02-2023].

¹³⁷ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 224-225. [cit. 06-02-2023].

¹³⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 58. [cit. 06-02-2023].

¹³⁹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 58. [cit. 06-02-2023].

Krofta směrem k vyslancům pronesl: „*Nechci kritizovat, ale pro nás je to katastrofa, jíž jsme si nezasloužili. Nevím, budou-li mít z tohoto rozhodnutí učiněného v Mnichově prospěch vaše země, ale jistě nejsme poslední, po nás budou postiženi jiní.*“. Ani jeden z vyslanců tomuto varování nevěnoval pozornost, protože státníci dle jejich názoru zaručili díky Mnichovu mír a považovali to spíše za československé zoufalství. Premiér Daladier i předseda vlády Chamberlain již byli za bouřlivého jásotu vítáni doma ve svých zemích, kdy v nich lidé spatřovali posly míru.¹⁴⁰

Beneš poté nechal vypracovat a odeslat ministrem Kroftou telegram svým vyslancům ve Francii a Anglii.

*Upozorněte vládu, že mnichovským rozhodnutím nás přinutili vydat pevnosti neporušené a vyzbrojené. Upozorněte, že se tudíž postarali o další vyzbrojení Hitlera proti sobě, neboť v pevnostech, které jsme přinuceni vydat do 10. října, je za 2 miliardy kanónů, mitrajéz a munice. Také krásný výsledek jejich diplomacie!*¹⁴¹

Ještě v odpoledních hodinách 30. září debatoval prezident Beneš s vládní opozicí, která trvala na stanovisku, že se má Československo bránit a dohodu nepřijímat. Navzdory jejich argumentům o tom, že je příští generace za tento krok odsoudí, nebo že mají skvělou armádu a celý svět je v této situaci samotné nenechá, se Beneš nedal zviklat.

V ulicích Prahy se kolem čtvrté odpoledne sešly hloučky demonstrantů, které byly na rozkaz vlády rozehnány. Již druhý den vyšel v novinách článek popisující bezmoc lidí, kteří nechtěli jen tak vydat Československé pohraničí bez boje. Nejvíce demonstrantů se sešlo na Václavském náměstí a až na projevování názorů hlasitým vykřikováním nejrůznějších hesel byla demonstrace poklidná, neboť všichni byli krutě zasaženi mnichovskou zradou. Všechna pražská divadla a biografy na znamení národního smutku zrušila svá představení a koncerty.

¹⁴⁰ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 226. [cit. 11-02-2023].

¹⁴¹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 227-228. [cit. 11-02-2023].

Smutek československých občanů byl až hmatatelný, když do pozdních nočních hodin jejich zástupy plnily ulice Prahy.¹⁴²

Vláda i přes velké demonstrace, které podnítila především levice, kapitulovala. Západ byl s vyřešením situace spokojený a radoval se z toho, že dokázal předejít válce. V pohraničních oblastech, které byly nyní postoupeny, vypukla velká vlna nacionální euforie, která se vyznačovala terorem namířeným proti antifašistům, Židům a Čechům v daných územích.¹⁴³

Překvapivé je, že pro britského premiéra Chamberlaina mělo daleko větší váhu jednání jeho samotného s Hitlerem o den později. Tato jejich schůzka byla domluvena na mnichovské konferenci a uskutečnila se 30. září. Oba státníci se na schůzce domluvili, že otázky týkající se Německa a Velké Británie se budou řešit formou konzultací mezi oběma státy. Po návratu z Německa na letišti premiér Chamberlain vítal přítomné se slovy „*mír pro naši dobu*“ a s britsko-německým prohlášením v ruce místo Mnichovské dohody. Originál dohody podepsané v Mnichově si dokonce do Spojeného království Britové vůbec nevzali. Mnohem důležitější než Mnichovská dohoda a odstoupení území malého středoevropského státu pro ně byla britsko-německá deklarace, která pro ně představovala větší zárukou míru v Evropě.¹⁴⁴

Mnichovská dohoda je dnešní společností vnímán jako zrada západních mocností a trest za ustupování vyděračům. Mnichov byl výslednicí neustálého ustupování západních velmocí. Německo přes 10 let neustále porušovalo další a další omezení, která jim byla udělena a nikdo proti tomuto jednání rázně nezakročil z obavy rozpoutání další války. Západní demokracie pod tíhou svědomí ohledně versailleského uspořádání nastolily jinou variantu míru a samy dopomohly k revizionismu.¹⁴⁵

¹⁴² KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 228-229. [cit. 11-02-2023].

¹⁴³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 442. [cit. 06-02-2023].

¹⁴⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 55. [cit. 06-02-2023].

¹⁴⁵ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 331-332. [cit. 11-02-2023].

Dle českého autora Viléma Hejla Mnichov poznamenal tehdejší společnost na mnohem delší dobu, než jen do doby odůvodnění dohody. Dle jeho slov nebude Mnichov nikdy zapomenut. Hejl popisuje propojení Mnichova s únorem 1948, kdy došlo k další kapitulaci československé demokracie.¹⁴⁶ Německý autor a představitel tehdejších sudetoněmeckých sociálních demokratů Wenzel Jaksch situaci popisuje jako svedení evropských národů na scestí pudem zdravé sebezáchovy.¹⁴⁷

V době versailleského uspořádání byl světový pořádek založen na vyšší mravnosti, ale v momentě, kdy se objevila hrozba narušení světového pořádku, tak Velká Británie i Francie nemohly díky svým postojům „*učinit nic jiného než vypít pohár smíření až do dna, aby svým občanům ukázaly, že Hitlera usmířit nelze*“.

Hitler byl dle očitých svědků v Mnichově spíše skleslý, neboť chtěl vyvolat válku kvůli Československu, obzvláště když věděl, že západní demokracie by se po jeho bok nepostavily.¹⁴⁸ Když pak po všech jednáních druhý den vyhlédl z okna bytu v Mnichově a viděl davy rozjařených obyvatel, mrzelo ho, že němečtí občané ještě nejsou dostatečně bojechtiví jako on sám. Také se mu nelíbilo, že Československo z mapy ještě definitivně nevymazal, a proto si začal vytvářet ideální podmínky k tomu, aby tomuto co nejdříve dostal. Mnichovskou dohodu nepovažoval za víc než jen cár papíru a díky jednání si potvrdil, že západní demokracie jsou slabé, a tak může rozpoutat novou válku díky které ovládne svět.¹⁴⁹

¹⁴⁶ HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 30-3; 154-156. [cit. 17-02-2023].

¹⁴⁷ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 230. [cit. 11-02-2023].

¹⁴⁸ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7, s. 331-332. [cit. 11-02-2023].

¹⁴⁹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 209. [cit. 17-02-2023].

6 Důsledky Mnichova v Československu

Po podepsání Mnichovské dohody na tom bylo Československo ještě hůře než po první světové válce. Zbýlá území v Československu od této chvíle živořila a obecně se pochybovalo o životaschopnosti takto zmenšeného státu. Většina lidí v Československu již v tuto chvíli tušila, že nejde o dlouhodobý stav a válka na sebe nenechá dlouho čekat.¹⁵⁰

Hitler po přijetí Mnichovské dohody dostal do područí čtyři vymezená pásma a o pátém měl jednat mezinárodní výbor. Již 30. září 1938 výbor poprvé zasedal v Berlíně. Jeho předsedou byl německý státní tajemník Weizsäcker. Dalšími členy byli berlínští velvyslanec Velké Británie Neville Henderson, velvyslanec Francie André François-Poncet a jejich italský protějšek Bernard Attolík. Do mezinárodního výboru patřil také československý vyslanec Vojtěch Mastný. Předseda mezinárodního výboru se ihned po svém zvolení na prvním jednání chopil role, která mu byla předem Hitlerovou směrnicí nařízena.

*Vzdáme se plebiscitu v jazykových enklávách v Brně, Olomouci, Jihlavě, za což se Češi zřeknou Svitavska a Slezska. Svitavské území musíme mít za každou cenu, i když je české... Odchytky od strategických hranic, na nichž má zájem vrchní velitelství branné moci, schvaluje pouze říšský ministr.*¹⁵¹

Z tohoto důvodu se německá delegace snažila prosadit návrh, který měl za cíl jediný: dosažení zisku při stanovení hranic v takové míře, která později Německu zajistí likvidaci zbytku Československa. Mělo být zajištěno výhodné navržení hranic, které by dalo Německu do rukou všechny strategické body.¹⁵²

Dne 1. října 1938 bylo podle polského ultimáta odstoupeno Těšínsko ve prospěch Polska, které své nové území okamžitě obsadilo armádou. Území se poté nazývalo Zalozie a bylo bohaté na koks, železo a vyráběla se zde také

¹⁵⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 443. [cit. 11-02-2023].

¹⁵¹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 233. [cit. 11-02-2023].

¹⁵² KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 233. [cit. 11-02-2023].

ocel.¹⁵³ 4. října Hitler jasně na mapě vytyčil novou hranici a předal ministru zahraničí Ribbentropovi rozkaz, že má hranici prosadit pod pohrůžkou odstoupení od Mnichovské dohody. O den později se konala tajná schůzka, na které nebyl přítomen československý vyslanec Mastný. Ribbentrop dosáhl svého cíle i bez nátlaku a velvyslanci z Velké Británie, Francie a Itálie s jeho návrhem hranic souhlasili.¹⁵⁴ Z pohraničí vznikla nová říšská župa Sudetengau, která představovala vzor pro budoucí nacistickou říši. Mělo se zde spojit státní a stranické vedení, které bylo v Sudetech pod vlivem Konrada Henleina.¹⁵⁵

Berlínský diktát následoval ten mnichovský. Po těchto jednáních zbyla z Československa malá část území, která přišla o své strategické a hospodářsky důležité oblasti. O tomto bylo v podstatě rozhodnuto již v Mnichově, neboť už tam Hitler zřejmě stanovil své územní požadavky. Mezinárodní výbor a jeho zřízení tak bylo jen fraškou, která měla oklamat veřejné mínění. Československo bylo definitivně určeno k budoucí likvidaci Německem.¹⁵⁶

Němci využili berlínská jednání nejen k realizaci Mnichovské dohody, ale sloužilo také jako nástroj k vyřízení osobních účtů. Nacisté měli velké antipatie k prezidentu Benešovi, a tak se rozjela „akce“ k jeho sesazení. 4. října obdržel delegát Arnošt Heidrich Hitlerův požadavek o odstoupení československého prezidenta, který poté tlumočil samotnému Benešovi.¹⁵⁷ A tak se dalšího zmrzačení Československé republiky prezident Edvard Beneš neúčastnil a 5. října podal svoji abdikaci, která byla dle jeho prohlášení „z vlastní iniciativy a bez jakéhokoli nátlaku“. Poté Beneš odešel do exilu do Londýna, odkud 30. listopadu blahopřál nově zvolenému prezidentovi Československa dr. Emilu Háchovi.

¹⁵³ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 443. [cit. 11-02-2023].

¹⁵⁴ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 233-234. [cit. 11-02-2023].

¹⁵⁵ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 443. [cit. 11-02-2023].

¹⁵⁶ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 234. [cit. 11-02-2023].

¹⁵⁷ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 87-88. [cit. 11-02-2023].

Hácha byl předtím předseda Nejvyššího správního soudu a Národní shromáždění ho zvolilo většinou hlasů.¹⁵⁸

V Žilině se 5. a 6. října sešli slovenští poslanci, kteří požadovali autonomní práva, jež jim byla slibována. Autonomistické hnutí vystoupilo i v Podkarpatské Rusi. Mírová smlouva uzavřená v Saint-Germain a ústava sice této oblasti autonomii zaručovala, ale byla spíše spravována jako kolonie. Tamní umírnění politici vytvořili autonomní vládu, jejíž někteří členové byli napojeni na Budapešť a usilovali o připojení k Maďarsku. Proto tyto členy autonomní vlády pražská vláda pronásledovala a označila je za velezrádce a poté dosadila novou zemskou vládu.¹⁵⁹

Dne 2. listopadu 1938 proběhla v zámku Belveder ve Vídni další jednání o zničení zbytku Československa, tentokrát ve prospěch Maďarska. Na jednání byl přítomen německý ministr zahraničí Ribbentrop a jeho italský protějšek Ciano. Aby se neopakovala situace, jako při postoupení oblastí Polsku, které svého dosáhlo ultimativním nátlakem, zveřejnila československá vláda slib, že je připravená jednat o maďarské otázce.¹⁶⁰ Československá vláda byla nucena se podrobit německo-italskému arbitrážnímu rozhodnutí. Díky tomu Maďarsko získalo zpět své oblasti, které byly roku 1919 od něho odtržené včetně Velkého Žitného ostrova a města Košice a Užhorod.¹⁶¹

Po všech jednáních a postoupení území Německu, Polsku a Maďarsku mělo Československo zhruba dvoutřetinovou rozlohu oproti předešlému stavu, kdy se jeho plocha ze 140.508 km² zmenšila na 98.912 km². Zmenšil se i počet obyvatelstva, který teď dosahoval sotva 66 % bývalého stavu. Po vzniku nových hranic se stalo přes milion lidí české, slovenské a ukrajinské národnosti občany jiných států. Společně s dalšími Čechy a Slováky, kteří již v zahraničí žili například v důsledku rozpadu Rakouska-Uherska, bylo odhadováno, že na území Německa

¹⁵⁸ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 217. [cit. 11-02-2023].

¹⁵⁹ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 216. [cit. 11-02-2023].

¹⁶⁰ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 240-241. [cit. 11-02-2023].

¹⁶¹ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 217. [cit. 11-02-2023].

žije kolem 900.000 Čechů a Slováků, v Maďarsku pak přibližně 600.000 a na území Polska až 200.000. Nově vzniklé menšiny okolních států, ale bohužel neměly taková privilegia a pozornost od svých nových zákonodárců, jako tomu bylo s menšina po vzniku Československé republiky. Menšiny byly omezovány a to nejen ve školství a kultuře, ale také v odnárodňování a nevyhnuly se často ani hospodářským a sociálním sankcím.¹⁶²

Československá vláda v důsledku postoupení svých všech území vydala dne 22. listopadu zákon o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹⁶³ Nový ústavní zákon zaručil Slovensku vlastní autonomii a Československá republika se přejmenovalo na „Česko-Slovenskou republiku“. Slovensko tak mělo vlastní vládu a zemský sněm, který měl dosti pravomocí. Národní shromáždění i nadále rozhodovalo o nejdůležitějších otázkách státu, které byly stanoveny ústavou. Ostatní řešil na Slovensku Slovenský zemský sněm. Úprava autonomie Podkarpatské Rusi byla až na pár odchylek stejná jako na Slovensku.¹⁶⁴

V prosinci byla v Praze vytvořena nová vláda s Rudolfem Beranem, předsedou agrární strany, v čele.¹⁶⁵ V této době již nebylo možné, aby dále na politické scéně působila KSČ, a tak byla 20. října v českých zemích nejprve zastavena a později, 28. prosince 1938, rozpuštěna.¹⁶⁶ Beran se dříve marně snažil o sblížení s Henleinovým hnutím. Dokonce i ministr zahraničí František Chvalkovský usiloval o sblížení s Berlínem a Římem. I přes všechny tyto snahy nových představitelů vlády se zbytek Československa ocital ve stále větších potížích.¹⁶⁷

¹⁶² KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 244-245. [cit. 11-02-2023].

¹⁶³ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 217. [cit. 11-02-2023].

¹⁶⁴ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 44. [cit. 11-02-2023].

¹⁶⁵ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 218. [cit. 11-02-2023].

¹⁶⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 97. [cit. 17-02-2023].

¹⁶⁷ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 218. [cit. 11-02-2023].

Nový předseda vlády Beran byl tím, kdo navrhl dr. Emila Háchu na post prezidenta. Prezident Hácha neměl tolik politických zkušeností jako jeho předchůdce a podle některých bych unavený a chyběla mu i důležitá rozhodnost, díky čemuž se s ním dalo snadněji manipulovat. Po jeho zvolení byl Beran upozorněn Háchovým lékařem, že už prezidentovi ubývá sil a je už slabší i duševně, na to Beran reagoval slovy: „*Pan prezident přece nepřijde do situace, aby rozhodoval.*“. Zde bylo vidět, že ani sám Beran nepočítal s velkou rolí prezidenta v Česko-Slovenské republice.¹⁶⁸

15. prosince byl přijat další ústavní zákon „*o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací*“. Zákon posílil moc výkonnou oproti parlamentu a tehdejší společnost se tak dala na cestu k odstranění parlamentní demokracie. Díky novému zákonu měl prezident a vláda více pravomocí. Na základě tohoto zákona mohl prezident vydávat dekrety, které měly moc ústavních zákonů. Pomocí dekretů se dal měnit text československé ústavní listiny a také ústavní zákony, když to žádaly „*nové poměry*“. Prezident měl tedy velmi široké pravomoci a nemohl zasahovat pouze do ústavních zákonů o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi, ty bylo možné změnit jen po souhlasu zemského sněmu daného území.¹⁶⁹

V zimě na přelomu roku 1938 a 1939 bylo po vstupu německé armády zatčeno 20.000 sociálních demokratů a ve většině případů byli odvezeni do Německa. Kolem 8 tisíc sudetoněmeckých odpůrců bylo transportováno do koncentračních táborů, ve kterých pro ně bylo ještě před podepsáním Mnichovské dohody vytvořeno místo. Političtí uprchlíci se snažili ze Sudet dostat do vnitrozemí československého území. Často jim ale vláda odmítla udělit azyl a vydala je gestapu. Německá vězení byla také zaplněna sudetoněmeckými vojáky, kteří neuposlechli rozkazu k mobilizaci. Toto počínání vyvolalo v tisku západních

¹⁶⁸ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 262. [cit. 11-02-2023].

¹⁶⁹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 44. [cit. 11-02-2023].

demokracií velké protesty. V Sudetech také začalo být po křišťálové noci 9. listopadu 1938 pronásledováno 60.000 německy mluvících Židů.¹⁷⁰

Konečné hranice mezi Německem a Československem byly v mapě zaznamenány 21. října 1938, ale už ten den Hitler začal rozvíjet své další plány na zničení i zbytku Československa. Hitler s tímto požadavkem obeznámil svého generála Wilhelma Keitela, ale ještě přesně netušil, jak vše provede. Z toho důvodu měly nacistické instituce možnost tento plán vymyslet. Doporučení na zacházení s Československem vzniklo i v Henleinově štábu, kde byly navrženy celkem 4 možnosti, jak zmrzačené Československo ovládnout a byl mezi nimi i plán začlenění českých zemí do německé říše. Tak krátko po Mnichovské dohodě, ale nešlo Hitlerovu expanzi uskutečnit. Po všech jednáních tak vznikl dodatek ke směrnicí branné moci, do které v prosinci Keitel na Hitlerův příkaz dopsal, že vojenská akce proti Československu bude mít charakter „*pacifikační akce*“.¹⁷¹

Důležitou roli v druhé republice sehrálo autonomní Slovensko. Hlinkova slovenská ľudová strana s dalšími podřízenými stranami 6. října požadovala vytvoření autonomní vlády v čele s Jozefem Tisem. Již 15. prosince jí byly všechny strany na Slovensku podřízeny a KSČ byla na Slovensku zakázána stejně jako činnost slovenských demokratů a narodniarů. Hlinkova slovenská ľudová strana poté přijala přídomek „*Strana slovenskej národnej jednoty*“. 18. prosince proběhly první totalitní volby v historii československého státu do Slovenského sněmu, kdy byla předložena jednotná kandidátka. Volby tedy dopadly dle očekávání.

Po jasném vítězství HSL'S vznikla Hlinkova garda, která představovala represivní mocenský orgán vlády. Hlinkova garda měla za úkol pronásledovat všechny jinak smýšlející občany, ale i občany jiných národností. V této době se ze

¹⁷⁰ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 218-219. [cit. 11-02-2023].

¹⁷¹ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 264-266. [cit. 11-02-2023].

slovenského území stěhovaly tisíce Čechů. Po těchto volbách už neměla československá vláda na Slovensko téměř žádný vliv.¹⁷²

Již od začátku března 1939 byla Praha informována varovnými signály o přípravě německé agrese. Ale ministr zahraničí Chvalkovský tomuto nepřikládal velký význam a v německou agresi v blízké budoucnosti nevěřil. Nacisty ovládané Německo se ale horlivě připravovalo na úder proti zbytku Československa. Na rozbití československého státu se podíleli i henleinovci, kteří stále žili na jeho území. V československých městech tak začali podněcovat výtržnosti a násilí a všemožně terorizovali ostatní obyvatele. Jejich hlavní heslo znělo: „*Chceme do Německa!*“.¹⁷³

Nedobrych vztahů mezi Čechy a Slováky nakonec využilo Německo, které slovenské obyvatelstvo zahrnovalo svojí propagandou vysílanou z vídeňského rozhlasového vysílače.¹⁷⁴ Pod vlivem Německa se situace ještě více přiosťřila a pražsko-bratislavský konflikt vyvrcholil 10. března 1939, kdy prezident Hácha na návrh premiéra Berana odvolal Tisovu autonomní vládu a vytvořil novou v čele s jejím novým předsedou Karolem Sidorem.¹⁷⁵

Německo se snažilo po vytvoření nové vlády naklonit si jejího předsedu Sidora na svoji stranu a tím začít absolutní vnitropolitický rozvrat Československa. U nového předsedy vlády ale Němci neuspěli, a tak přišel na řadu čelní představitel bývalé slovenské vlády Jozef Tiso. Ten na pozvání navštívil Hitlera v Berlíně 13. března 1939. Hitler předestřel Tisovi dvě možné varianty slovenské budoucnosti. Buď by byl okamžitě vyhlášen slovenský stát a požádal by o ochranu třetí říši, nebo bude Slovensko necháno osudu a nejspíše ho začne okupovat maďarská armáda. Ribbentrop k tomuto navíc dodal, že maďarská vojska se blíží

¹⁷² KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 110. [cit. 11-02-2023].

¹⁷³ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 291-294. [cit. 11-02-2023].

¹⁷⁴ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 110. [cit. 11-02-2023].

¹⁷⁵ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 220-221. [cit. 11-02-2023].

ke slovenské hranici, aby Tisovi situaci ještě více „usnadnil“. Tato vojska se ale k hranicím blížila především díky popudu nacistů. Na telefonickou žádost Tisa nechal Sidor prostřednictvím prezidenta Háchy svolat na 14. března sněm Slovenskej krajiny. Slovenská autonomní vláda byla obeznámena o možnostech, jež Hitler navrhl a v očekávání výsledku schůze podala demisi.

Zasedání slovenského sněmu bylo zahájeno před jedenáctou hodinou a po necelé hodině se začalo hlasovat o odtržení Slovenska a vzniku samostatného státu. Poslanci hlasovali tím, že povstali a dali tak najevo svoji vůli. Již před jednou hodinou odpoledne bylo jasno. Předseda sněmu Martin Sokol přečetl zákon o samostatném slovenském státě a oznámil vznik nové vlády. Tímto krokem byla k německé radosti definitivně narušena celistvost Česko-Slovenské republiky.¹⁷⁶

V Praze v Kolovratském paláci čekala vláda na odpověď Hitlera, kterému byla odeslána žádost o přijetí prezidenta Háchy. Poté, co byl Hitler spraven o vyhlášení samostatného slovenského státu, žádost od československého prezidenta přijal. Již v tu chvíli byly připraveny německé jednotky s tanky na hranicích Čech a Moravy. Do Prahy se z Berlína dostaly další důležité informace, tentokrát o tom, že tamní novináři byli na ministerstvu zahraničí obeznámeni „*že vzhledem k událostem v ČSR, které Německo nehodlá dále trpět, obsadí v noci nejen jazykové ostrovy, nýbrž celé Čechy a Moravu*“. Předseda vlády Beran a ani ministr zahraničních věcí Chvalkovský nebrali tuto informaci vážně, neboť oni se do Berlína teprve chystali.

Hácha se před svým rychlým odjezdem nestačil ani poradit s vládou, ale domníval se, že jede do Německa jednat především o situaci na Slovenku. Při noční schůzce v říšském kancléřství ho však Hitler rychle vyvedl z omylu a oznámil mu, že německá armáda brzy ráno začne obsazovat zbylé území Československa i s jeho letišti. Říšský kancléř dal prezidentu Háchovi dvě možnosti na rozmyšlenou.

¹⁷⁶ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 110-111. [cit. 11-02-2023].

*Prvá, že vpád německých vojsk povede k boji. V tomto případě bude odpor zlomen všemi prostředky fyzické síly. Druhá, že vpád německých vojsk proběhne přijatelně. Pak bude pro mě snadné dát Čechům v nové organizaci českého života ušlechtilý vlastní život, autonomii a jistou národní volnost.*¹⁷⁷

Ve čtvrt na tři ráno volal ministr zahraničí Chvalkovský, který prezidenta Háchu do Berlína doprovázel, ministerskému předsedovi Beranovi. Poté se prezident Hácha spojil s ministrem obrany Syrovým, který měl zajistit, že německému vojsku nebude kladen odpor. Hermann Göring ještě naposledy pohrozil rozbombardováním Prahy, než prezident Hácha a ministr zahraničí Chvalkovský po třetí hodině ráno podepsali protokol o svěřeni československého osudu do rukou Německa, který dával právní posvěcení německé agresí. Oba českoslovenští státníci opouštěli budovu říšského kancléřství kolem půl šesté ráno 15. března 1939. Po úmyslném zpoždění československé delegace dorazil do Prahy jako první vítězoslavně Adolf Hitler.¹⁷⁸

O den později vydal Hitler Výnos říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Tímto krokem se stal Hácha protektorátním prezidentem a vrcholným orgánem byla protektorátní vláda, v jejímž čele stál Ing. Alois Eliáš. Tím, že Protektorát Čechy a Morava byl naoko autonomní, si chtěli Němci zajistit veřejné mínění tehdejší společnosti v Evropě.¹⁷⁹

Vytvořením samostatného Slovenska a vznikem Protektorátu Čechy a Morava zanikla Česko-Slovenská republika definitivně, jak Hitler chtěl. Západní demokracie a dokonce i Sovětský svaz a USA však tento nový stav neuznaly. Proti nastolení Protektorátu Čechy a Morava se zvedla velká vlna kritiky. Hitlerovo březnové počínání bylo začátkem toho, kdy podepsané velmoci začaly tvrdit, že

¹⁷⁷ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 300-301. [cit. 11-02-2023].

¹⁷⁸ KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1, s. 300-301. [cit. 11-02-2023].

¹⁷⁹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 45-46. [cit. 12-02-2023].

Mnichovská dohoda byla porušena. Byl to ale teprve začátek a k odznamenání byla ještě dlouhá cesta.¹⁸⁰

¹⁸⁰ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 136. [cit. 12-02-2023].

7 Československá zahraniční vláda a odzvánění Mnichova

Po událostech v březnu 1939 bylo jasné, že zneplatnění Mnichovské dohody nebude nijak snadné a bude přímo souviset s obnovením Československa v budoucnu. Politici, kteří po březnových událostech z Československa emigrovali, nepovažovali Československo za právně zaniklý stát. Jako první akt potvrzující tuto skutečnost byl protest prezidenta Beneše v exilu vůči německému postupu, který zaslal čelním představitelům Velké Británie, Francie, SSSR a USA. Edvard Beneš poslal také telegram generálnímu tajemníkovi Společnosti národů, ve kterém požadoval „*aplikaci příslušných ustanovení Paktu Společnosti národů proti německému agresorovi*“. Právní teoretik z Rakouska Hans Kelsen byl prvním, který odůvodnil protiprávnost německého chování. Tato teorie pak byla základem pro stížnost československé delegace adresované Radě Společnosti národů.¹⁸¹

Dalším důvodem proč dle československých politiků a právníků Československá republika nezanikla bylo to, že v některých státech stále fungovala její velvyslanectví a konzuláty. Československo však přišlo o všechny své vládní orgány a bylo plně pod vlivem říše. Československé území tak mělo být považováno za okupované cizí armádou (nejen německou, ale také polskou a maďarskou).

Československá situace se mohla zásadně změnit až v momentě, kdy se naplno rozjede válečný konflikt mezi Německem a západními demokraciemi.¹⁸² Dr. Edvard Beneš byl již dlouhou dobu přesvědčen, že situace v Evropě vyústí ve válku, což dokazuje i důvěrná zpráva z ledna 1939 adresovaná jeho přívržencům, která předesílá budoucí politickou orientaci Československa.

¹⁸¹ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 136. [cit. 12-02-2023].

¹⁸² KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 48-50. [cit. 12-02-2023].

*Po mnichovské zkušenosti vůbec naše zahraniční politika po válce se více opře o posici Sovětského svazu.*¹⁸³

Pro mezinárodní reprezentaci Československa a pro vedení domácího i zahraničního odboje bylo podstatné vytvoření mezinárodně uznané československé exilové vlády. V půlce března 1939 se do čela druhého zahraničního odboje prosadil dr. Edvard Beneš. Úspěchem byl vznik Československého národního výboru, který sídlil v Paříži. Úkolem tohoto výboru byla především reprezentace Československa a jeho národa v zahraničí, mimo jiné také řídil československé vojenské jednotky, které vznikly v jižní Francii. Dr. Edvard Beneš byl předsedou pro interní fórum a úřadujícím místopředsedou se stal Monsignore Jan Šrámek, dalšími členy výboru byli: generálové Sergej Ingr a Rudolf Viest, dr. Štefan Osuský, dr. Juraj Slávik a Ing. Eduard Outrata. Výbor později dosáhl uznání na mezinárodní scéně a to od Francie a Velké Británie.

Československý národní výbor zřizoval Správy národního výboru, které zajišťovaly administrativu československé armády, zahraniční politiky, financí, propagandy a sociálního zabezpečení československých emigrantů. Výbor měl v Paříži a v Londýně své předsednictvo. Československý národní výbor také začal s vydáváním předpisů pro československé občany žijící ve Francii. Vznikla kupříkladu dohoda o obnovení československé armády ve Francii, o organizaci československého vojenského soudnictví ve Francii či dohoda o československých leteckých jednotkách ve Francii. Na základě těchto dohod byla uzavírána další usnesení a nařízení.¹⁸⁴

15. březen ustála nejen československá diplomacie, ale také vojenská tajná služba, která představovala důležitou Benešovu oporu v Londýně. Českoslovenští diplomaté, kteří zůstali v zahraničí na svých místech, se ale brzy začali potýkat s finančními problémy, neboť se často jednalo o živitele rodin. Dr. Beneš měl na velvyslanectví ve Stockholmu na dispozičním fondu značnou částku, která ale

¹⁸³ ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-2040770-7, s. 160. [cit. 17-02-2023].

¹⁸⁴ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 48-50. [cit. 12-02-2023].

spadla do klína nacistům. Díky svým zkušenostem z první světové války řešil tyto problémy nejdříve s prezidentem USA Rooseveltem a poté mu britská vláda poskytla půjčku 40 milionů liber šterlinků. Rozhodování jednoho člověka o finančních zdrojích ale zapříčinilo zánik demokratického spolurozhodování. V nově vytvořeném systému se pak dr. Beneš opíral především o české národní socialisty vedené dr. Ripkou a dr. Stránským a jejich tajnou službu.

V zahraniční politice byla zastoupena též sudetoněmecká sociální demokracie, která byla taktéž ochuzena o svoji základnu v důsledku Mnichova. To byl jeden z důvodů proč měla přístup do státních kanceláří západních demokracií. Sudetoněmecká sociální demokracie se snažila zjistit postoj exilové vlády v Londýně na možnost trvalého míru s českým národem. Jednání, která měla vést ke smluvnímu řešení česko-německé otázky, se protáhla až do roku 1941 a na konci následujícího roku byla přerušena.¹⁸⁵

Dne 3. srpna 1939 tedy proběhla první jednání mezi Edvardem Benešem a sudetoněmeckým sociálním demokratem Wenzelem Jakschem. Dr. Beneš při jednáních chtěl především dosáhnout toho, aby byla Mnichovská dohoda zneplatněna, neboť pomnichovský stát nebyl životaschopný a to, zda se sudetská území včlení zpět, by se rozhodlo v budoucnu. Oba účastníci jednání se shodli, že nemají postavení k tomu, aby z ciziny přistupovali k nějakým rozhodnutím. Pro Wenzela Jaksche bylo důležité, že dr. Beneš chtěl situaci se sudetskými Němci řešit dohodou. Oba se poté domluvili na dalším pokračování v této výměně názorů.

Edvard Beneš později při dalších jednáních se sudetoněmeckými sociálními demokraty prohlásil:

„Otázka hranic pro mě není zásadní, ale praktická. V mnichovských hranicích nemůže stát žít. Ať budou hranice vytyčeny jakkoli – Masaryk a já jsme byli v roce 1918 pro odstoupení části sudetoněmeckých území – budeme mít v každém případě mnoho německých občanů...“.

¹⁸⁵ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 232-236. [cit. 13-02-2023].

Poté se dr. Beneš odmítavě vyjádřil k plánům na vyhnání.¹⁸⁶

Československý národní výbor měl také svého protivníka. Proti Benešovi se postavila Slovenská národní rada, která měla v čele bývalého předsedu vlády Milana Hodžu. Slovenská národní rada chtěla především dosáhnout splnění jejich autonomistických požadavků a zapojení do federace Česko-Slovenska. Hodža s českými politiky vystupujícím proti Benešovi v lednu 1940 vytvořil Česko-Slovenskou národní radu.

Ačkoliv byl ustanoven Československý národní výbor, který vydával své dohody a usnesení, stále se nejednalo o exilovou vládu. Postoj Velké Británie a Francie k uznání československé exilové vlády byl spíše zdrženlivý a situace se zásadně změnila až po vojenské porážce Francie v červnu roku 1940. Po zdoluhavých jednáních prostřednictvím dopisů mezi dr. Benešem a britským ministrem zahraničí lordem Halifaxem, uznal britský ministr zahraničí dne 21. července 1940 československé prozatímní státní zřízení v emigraci. Stanovil si však podmínku, že britská vláda se nebude angažovat v otázce určování budoucích československých hranic. Dále také britská vláda nesouhlasila s teorií politické a právní kontinuity Československa v době před Mnichovem a exilovým orgánům nepřiznala plné pravomoci nad dobrovolně podřízenými československými občany.¹⁸⁷

Edvard Beneš byl po uznání exilové vlády poněkud zklamán, což bylo způsobeno i stanovenými podmínkami. K tomu bylo možné předvídat obtíže i z důvodu přídomku „prozatímní vláda“. Oproti ostatním exilovým vládám nebyl britskou vládou k československému prozatímnímu státnímu zřízení jmenován vyslanec, ale pouze diplomatický zástupce Robert Bruce Lockhart.

Československá exilová vláda byla postupně uznávána britskými dominii, polskou exilovou vládou, Norskem, belgickou a později i nizozemskou exilovou

¹⁸⁶ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 237-238. [cit. 13-02-2023].

¹⁸⁷ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 51-52. [cit. 13-02-2023].

vládou. Nizozemská exilová vláda měla s uznáním československé exilové vlády problém především kvůli tomu, že po mnichovském vývoji pro nizozemskou vládu přestalo Československo existovat. Příznivěji pak vypadala jednání exilové vlády se zástupci francouzského výboru generála Charlese de Gaulla, která předurčovala pozitivní vývoj ve vztahu k Mnichovské dohodě.

Mezinárodní uznání ostatních exilových vlád byl velmi důležitý krok a s válečným vývojem se postavení československé exilové vlády neustále zlepšovalo. Exilová vláda se stále snažila o to, aby Velké Británii, Francii a USA předkládala argumenty proti Mnichovské dohodě, ve kterých upřesňovala proč by „neměly být vázány mnichovským řešením československých hranic a menšinové problematiky“.

Diskuzí o neplatnosti Mnichovské dohody dr. Beneš využil i k tomu, aby upevnil svoje postavení a prezidentskou funkci v exilové vládě. Prosazoval, že jeho rezignace je vzhledem k německému nátlaku neplatná, stejně jako za neplatnou považoval i Mnichovskou dohodu. Již 9. července 1940 napsal v dopise dr. Beneš britskému ministru zahraničí, že bude zastávat funkci prezidenta exilové vlády a 24. července i poprvé vystoupil jako československý prezident v rozhlase. Ačkoliv Benešova cesta k funkci prezidenta v exilové vládě byla nelehká, nakonec se podařila. Beneše podporovala většina československé vojenské a politické emigrace a uznán byl i demokratickou částí domácího odboje. Velkou Británií a Sovětským svazem byl Beneš jako prezident uznáván od července 1941 a následujícího roku přišlo uznání i od USA. Své postavení prezidenta exilové vlády Beneš poté potvrdil v roce 1943, kdy se vydal do Sovětského svazu a USA.¹⁸⁸

Problémem prozatímní exilové vlády byla nemožnost svolat Národní shromáždění. Nebylo ani možné využít ustanovení Ústavní listiny, která se dotýkala činnosti Stálého výboru Národního shromáždění. Bez parlamentních orgánů, ale nebyla možná zákonodárná činnost. Prozatímní státní zřízení Československé republiky nemohlo bez Národního shromáždění přijímat zákony

¹⁸⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 144. [cit. 13-02-2023].

a ani měnit ústavu. Československý právní řád se tím dostal do stavu ústavně právní nouze. Tyto problémy doprovázely i další exilové vlády bez parlamentu jako například nizozemskou exilovou vládu.

Prozatímní státní zřízení se snažilo tuto situaci vyřešit a několikrát i padl návrh na vytvoření emigračního parlamentu. Tato myšlenka byla vždy nakonec zavrhnuta, neboť by parlament neměl ani zastoupení všech politických sil Československa. Exilová vláda dále hledala východisko, které by zaručilo zákonodárnou činnost. Kancelář prezidenta republiky spolupracovala s mnoha právníky (JUDr. Adolf Procházka, JUDr. Jaroslav Stránský a další), kteří se snažili s touto situací pomoci. Významnou roli později sehrál především dr. Eduard Táborský. Všichni právníci se shodli, že je možné svěřit zákonodárnou činnost do rukou exilového prezidenta v součinnosti s exilovou vládou. Vycházeli ze zkušeností ostatních exilových vlád a především z dekretů polského prezidenta. Právníci se také inspirovali ústavním zákonem z pomnichovské doby o vydávání dekretů, ten ale nemohli plně využívat z toho důvodu, že Mnichovskou dohodu exilová vláda neuznávala za platnou. A tak se exilová vláda při vydávání vládních nařízení odvolávala na zákony o obraně státu a o mimořádné moci nařizovací z předmnichovské doby.

Dne 15. října 1940 prozatímní státní zřízení zavedlo tuto koncepci o výkonu zákonodárné moci. V ústavních dekretech se upravovaly otázky, které se dotýkaly československé ústavy a byly by jinak upravovány ústavními zákony. Prezident také vydával dekry, které se zabývaly méně závažnými otázkami, ale vnější formou se od těch ústavních nelišily. Ústavní dekry byly vydávány pouze v nezbytných případech a v Československu byly platné až po dodatečné ústavní ratifikaci.¹⁸⁹

Každý takto vydaný zákon musel být nejprve navržen vládou a pro platnost podepsán předsedou vlády nebo ministrem. S retrospektivní platností byl pak vládou schválen dekret o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Poté byla složena Státní rada, která představovala poradní orgán prezidenta a vlády.

¹⁸⁹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 55-58. [cit. 13-02-2023].

Vydávání dekretů prezidenta pokračovalo i po skončení druhé světové války až do svolání Ústavodárného národního shromáždění. Celkově bylo vydáno 141 dekretů a z toho 98 v době, kdy se prezident Beneš nacházel již na území Československa. Mnoho z těchto dekretů přispělo ke změně poměrů v budoucím Československu. Jednalo se zejména o dekry, které upravovaly národní výbory, zbavení občanství, vyvlastnění majetku apod.¹⁹⁰

Při přípravě na složení Státní rady navrhl prezident Beneš místa i sudetoněmeckým sociálním demokratům. Při tomto návrhu rozvíjel prezident Beneš novou koncepci ohledně národnostní otázky, na základě níž by byly odděleny české a německé jazykové oblasti, ačkoliv by to znamenalo obětování německých menšin v Protektorátu a také menšin českých na severu Čech. Ty menšiny, které by chtěly zůstat v jiných jazykových oblastech, by pak musely strpět školní a jazyková práva daných oblastí. Pokud by menšiny nesouhlasily, mohlo by se přikročit k výměně obyvatelstva na základě dobrovolnosti. Jednalo by se pouze o výměnu sub menšin z druhých národnostních jazykových oblastí. Koncepci komentoval Wenzel Jaksch takto:

*„Pan prezident tehdy zdůraznil, že Němci by při takovém řešení museli ovšem přinést větší oběti; ale, jak dodal, chce zřídit stát tak, aby Němci (se svou jazykovou oblastí) mohli jít k čertu, když se jim to nebude hodit, zatímco bude vytvořena zaokrouhlená a životaschopná česká jazyková oblast.“*¹⁹¹

Jednání mezi exilovou vládou a sudetoněmeckými sociálními demokraty ohledně smluvního řešení mezi Čechy a sudetskými Němci se pomalu vyvíjelo až do podzimu 1941. Postavení sudetoněmeckých sociálních demokratů bylo narušeno hned na jaře téhož roku vyjádřením Konrada Henleina, ve kterém uvedl, že Československo se dalo zevnitř zničit díky tomu, že celé sudetoněmeckví se stalo národně socialistickým. Po tomto vyjádření již nebyly brány v potaz tvrzení některých anglických obhájců Mnichova, že Konrad Henlein je autonomista

¹⁹⁰ ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-2040770-7, s. 192. [cit. 13-02-2023].

¹⁹¹ JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 244-249. [cit. 13-02-2023].

a zneuznaný zemský patriot. Poté se exilová vláda snažila ještě více usilovat o odznamenání Mnichovské dohody. Do Státní rady nakonec sudetoněmečtí sociální demokraté nevstoupili i kvůli odporu domácího odboje v Protektorátu a další pokus o řešení česko-německé otázky na podzim 1941 opět skončil.¹⁹²

V listopadu 1942 československá exilová vláda vydala zvláštní dekret, který doplnil Ústavu z roku 1920 a prodloužil funkci prezidenta až do konce války. V důvodové zprávě bylo uvedeno, že vše, co proběhlo po Mnichovu je neplatné a tudíž právně nezávazné. Exilová vláda vydala 3. prosince usnesení, ve kterém sděluje, že ačkoliv se prezident Beneš vzdal své prezidentské funkce, je tato rezignace z důvodu vynucení násilím neplatná. V usnesení bylo také uvedeno, že dr. Beneš zůstává prezidentem až do volby nového prezidenta Národním shromážděním.¹⁹³

Situace ohledně odznamenání Mnichova se pro československou exilovou vládu změnila po vstupu Sovětského svazu do války. Vjačeslav Molotov při své návštěvě v Londýně prohlásil, že SSSR podpoří obnovení Československa dle jeho předmnichovských hranic. Sovětský svaz také de iure uznal československou exilovou vládu s prezidentem Benešem v čele a umožnil na svém území vznik československých vojenských jednotek.¹⁹⁴ Prezident Beneš předpokládal, že díky uzavření smlouvy se Sovětským svazem bude mít Československo jedinečnou roli prostředníka ke spolupráci mezi Východem a Západem (teorie mostu).¹⁹⁵ Uzavřením československo-sovětské smlouvy v prosinci 1943, Sovětský svaz definitivně potvrdil kontinuitu Československa.¹⁹⁶

¹⁹² JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4, s. 244-249. [cit. 13-02-2023].

¹⁹³ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 144-145. [cit. 13-02-2023].

¹⁹⁴ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 125. [cit. 17-02-2023].

¹⁹⁵ KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu - od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-074-1, s. 15. [cit. 19-02-2023].

¹⁹⁶ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 125. [cit. 17-02-2023].

Důležitou roli neměla jen exilová vláda v Londýně, ale především také československý odboj. V létě 1941 se vytvořil nový a velmi ojedinělý odboj tzv. Národní revoluční výbor. Společně s dalšími svými organizacemi musel čelit velké vlně teroru, který v protektorátu zavedl zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Ilegální odboj ztratil kontakt s protektorátní vládou, kterou do svého zatčení vedl generál Eliáš. Nacisté postupně vypátrali a zatkli hlavní představitele čtyř důležitých odbojových sítí a jen velmi těžko se dala tato místa pro další působení odboje zaplnit.

Navzdory poničené síti odbojářů byli do protektorátu vysláni českoslovenští parašutisté z Anglie, aby provedli atentát na některého z vysoce postavených kolaborantů, nebo přímo na Heydricha. Českoslovenští parašutisté našli v protektorátu zázemí a pomoc odboje a 27. května 1942 úspěšně provedli atentát na Reinharda Heydricha.

V protektorátu následovala obrovská vlna zavražďování, zatýkání a teroru. Bylo pozatýkáno a poté popraveno přes 2000 lidí. Toto nacistické zavražďování nakonec vyvrcholilo vypálením města Lidice a Ležáky, na jejichž obyvatele měli nacisté podezření, že parašutistům pomáhali. Po těchto událostech již zbylo z československého odboje jen velmi málo a zbylým členům, kteří toto řádění nacistů přežili, chybělo nutné technické vybavení.¹⁹⁷ Atentát na Heydricha a následné události v protektorátu ovlivnily další postup při jednáních o odpuštění Mnichovské dohody.¹⁹⁸

Zprávy o kruté odvetě nacistů v protektorátu daly nový impuls k československo-britskému jednání. Československá vláda se snažila svojí propagandou britské obyvatelstvo upozornit na zvěrstva páchaná nacisty a prezident Beneš chtěl těchto skutečností využít i pro jednání o odpuštění Mnichova. Dne 4. července prezident Beneš po britské vládě požadoval potvrzení o uznání kontinuity Československa a přiznání stejného statutu exilové vládě, jak

¹⁹⁷ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2, s. 516. [cit. 18-02-2023].

¹⁹⁸ KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6, s. 178. [cit. 18-02-2023].

tomu bylo u ostatních spojeneckých exilových vlád. Britská vláda byla ochotná uznat neplatnost Mnichova, ale mělo být znovu obnoveno jednání o účasti Němců ve Státní radě a jejich zastoupení v exilové vládě mělo být ve vhodný čas realizováno. Problém právní kontinuity byl také posunut na vhodnější čas. V této době britský ministr zahraničí Anthony Eden zažádal vládu o schválení přesunu německých menšin ze střední a jižní Evropy do Německa, pokud to bude nutné. Britská vláda transfer neschválila až do doby jednání v Postupimi. Exilová vláda považovala přesun Němců za jednu z hlavních metod řešení česko-německé otázky.

Na konci července 1942 pod vlivem zpráv o vyhlazení měst Lidice a Ležáky, které otřáslý doslova celým světem, byl domluven způsob odůvodnění Mnichova. Eden potvrdil československému ministru zahraničí Janu Masarykovi, že *„pro britskou stranu nemá mnichovská dohoda, ani nic, co se událo později, žádný vliv na budoucí poválečné uspořádání československých záležitostí, zejména v otázce hranic“*.¹⁹⁹

Tímto bylo potvrzeno i stanovisko britské vlády k prezidentu Benešovi a jeho exilové vládě. Přesto však Britové brali neplatnost Mnichovské dohody jinak než exilová vláda. Britové považovali Mnichovskou dohodu za platnou a její neplatnost byla způsobena Německem 15. března 1939. Československá exilová vláda se navzdory těmto rozdílům v chápání platnosti či neplatnosti Mnichova spokojila s britským stanoviskem. Britský postoj k Mnichovské dohodě se nezměnil dokonce ani po válce a jeho neměnnost potvrdil i ministr zahraničí na návštěvě v Československu v roce 1965.

Čelní představitel francouzské exilové vlády Charles de Gaulle zastával oproti Britům jiný názor na Mnichovskou dohodu. Francouzský výbor osvobození navázal diplomatické styky s československou exilovou vládou již na podzim roku 1940. Po obdobných jednání jako s Brity došlo 29. září 1942 k tomu, že de Gaulle společně s francouzskou exilovou vládou prohlásil Mnichovskou dohodu za neplatnou a s tím i všechny její důsledky. To se ale nelíbilo polské exilové vládě,

¹⁹⁹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 128-129. [cit. 18-02-2023].

kteřá nechtěla o nově nabytá území přijít. Poté, co československá exilová vláda uznala tu francouzskou vedenou de Gaullem, byla dne 22. srpna 1944 podepsána československo-francouzská deklarace. Dle této deklarace byla Mnichovská dohoda již od svého počátku neplatná a styky mezi Československem a Francií byly znovu obnoveny do původního stavu.

Stejný postoj pak vyjádřila i Itálie po svržení Mussoliniho, když prohlásila Mnichovskou dohodu od počátku za neplatnou a ještě posílila československé nároky na obnovení předmnichovských hranic, a to zejména vůči Maďarsku. K neplatnosti Mnichovské dohody se vyjádřil také Sovětský svaz. Ačkoliv SSSR nebyl na mnichovská jednání přizván, informovala sovětská vláda, že Mnichovskou dohodu nikdy nepovažovala za závaznou.

Oduznání Mnichova bylo velmi důležité pro budoucí obnovu Československa, a tak není divu, že se exilová vláda o prosazení neplatnosti již od jejího počátku snažila. Jediný ústupek při obnově poválečného Československa bylo odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu, což byla cena za obnovení republiky, kterou byl prezident Beneš ochoten zaplatit.²⁰⁰

²⁰⁰ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1, s. 129-132. [cit. 18-02-2023].

8 Kritika kroků Edvarda Beneše po Mnichovské konferenci

Nahlížení na jednání Edvarda Beneše po Mnichovské konferenci existuje celá řada. Uvedeme si zde několik postojů různých autorů, kteří události v rukách Edvarda Beneše hodnotí ze svého úhlu pohledu.

Jako první postoj, kterému se budeme věnovat, je postoj jeho blízkých spolupracovníků. Osobní tajemník prezidenta za druhé světové války dr. Edvard Táborský popisuje konferenci v Mnichově jako tragédii, která musela prezidenta Beneše hluboce zasáhnout. Pocit zrady, který z Mnichovské dohody vyplýval, poté v době války změnil vztah prezidenta k západním demokraciím a tím i do značné míry ovlivnil jeho další počínání. Dr. Beneš ani po svém přesunu do exilu nehodlal ukazovat prstem na ty, kteří ho zradili, neboť by to bylo spíše k neprospěchu. Varoval i všechny své spolupracovníky, aby se neúčastnili útoků, byť jen slovních, na adresu Anglie a Francie.

Březnové události v roce 1939 ještě více posílily trauma Edvarda Beneše. Hlavní důvod Benešovi abdikace byl během jedné noci zničen. Měl se tehdy, ještě jako prezident, Edvard Beneš rozhodnout jinak? Eduard Táborský na tuto otázku odpovídá, že i kdyby se Československo po konferenci v Mnichově rozhodlo opačně a šlo do války, Sovětský svaz by mu nepomohl bez přispění západních demokracií. Někteří se stále domnívali, že pokud by Československo nekapitulovalo a začala by válka s Německem, tak by Francie a Anglie procitly a zoufalé zemi pomohly. Tyto úvahy byly dle Táborského mylné. K tomu prezident Beneš věřil, že pokud by ke konfliktu došlo, svedlo by se zničení Československa právě na něho. Československo se tak svému osudu nemohlo vyhnout, a to ani když by se podařilo uzavřít s Německem dohodu o neútočení, neboť Polsko ji uzavřenou mělo a k ničemu mu nepomohla.²⁰¹

Jediná kritika, která není dle Táborského „*překroucená, by byla ta na adresu jeho počínání během druhé světové války. Konkrétně by se jednalo o jeho spolupráci se Sovětským svazem, kdy byl Beneš podle, svých později vynesných*

²⁰¹ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Přeložil Jaroslav VALENTA. Praha: Mladá fronta, 1993. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0365-5, s. 55, 57-59. [cit. 20-02-2023].

slov, až příliš ústupný. Sám přiznal, že jeho velkou chybou byla důvěra ke Stalinovi a Gottwaldovi, čímž posílil důvěryhodnost Stalina“.²⁰²

Další autor, který obhájí Benešovo jednání je vedoucí Kanceláře prezidenta Jaromír Smutný. Jaromír Smutný se po boku prezidenta Beneše účastnil rozhovorů s Rooseveltem, Molotovem i Stalinem. Všechny své pocity Smutný zaznamenával do deníku, který obsahuje mnoho zajímavých a důležitých záznamů. Dokonce se v deníku vyjadřuje i k prezidentu Benešovi.

Beneš je vynikajícím taktikem a stratégem, největším Machiavellim nynější doby, ale nedovede strhnout davy, dát jim radost z práce, vědomí jednoty, pospolitost v boji, utrpení i radosti. Nevzbuzuje důvěry. Instinktivně lidé, kteří se k němu přibližují, pociťují, že stále jest něco nedořeknuto, že Beneš jich užívá k nějakému plánu, který jim neřekne... (...) Beneš je naším štěstím, kdyby nebylo jeho, sežrali bychom jeden druhého a zanikli v boji o moc mezi individui. Beneše uznáváme, protože je nad námi velmi vysoko, inteligencí, houževnatostí, pracovitostí... (...) Spolupráce s Benešem nutí lidi, aby se často zamýšleli nad tím, jak jeho charakter postrádá všeho lidského. Je to mašina na myšlení a na práci, bez lidského citu, ale s lidskými slabostmi...²⁰³

Názor Jaromíra Smutného na jednání prezidenta Beneše po Mnichovu se podobá postoji Táborského. Dle něho prezident Beneš věděl, že obětovat Československo je dočasné, ale především nutné, aby vyšla pravda německých plánů na povrch. Poté by bylo konečně možné ukázat nutnost společné obrany. Prezident Beneš nechtěl vést osamocenou válku, která by nepochybně byla válkou velkého rozsahu.

Jaromír Smutný se vyjadřuje i k pozdějších debatách mezi Wenzelem Jakschem a prezidentem Benešem, když se spolu snažili vyřešit česko-německou otázku. Dle jeho názoru šel Jaksch ve šlépějích Konrada Henleina, ačkoliv doma byl proti jeho politice. Jaksch nechtěl přiznat Československou kontinuitu.

²⁰² TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Přeložil Jaroslav VALENTA. Praha: Mladá fronta, 1993. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0365-5, s. 278-281. [cit. 20-02-2023].

²⁰³ SMUTNÝ, Jaromír, GRAUOVÁ, Šárka, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0567-4, s. 10-11. [cit. 20-02-2023].

Nezpůsobilost a neochota Jaksche a jeho přátel k diskuzi poté zapříčinila, že odsuny německých obyvatel byly ve větším měřítku, než jak tomu původně prezident Beneš chtěl. Beneš mohl jako jediný po válce obyvatelstvo přesvědčit o tom, že je nutné zapomenout na minulost, a je nutné přiznat německému obyvatelstvu určitou samosprávu. Na to ale dle Smutného Jaksch a jeho přátelé zapomínali a psali protesty proti Benešově vládě.

Odsun Němců nebyl prezidentem Benešem považován za odvetu nebo trest, ale chtěl pouze zamezit tomu, „*aby mohlo znovu dojít k situacím, v nichž budou změny režimu v Německu pomocí německých menšin ohrožovat bezpečnost sousedů Německa a evropský mír*“.²⁰⁴

Dále se budeme věnovat autorům, kteří vyjadřují svojí objektivní kritiku k jednání Edvarda Beneše. Prvním z těchto autorů je politoložka Radka Kubelková. Dle názoru Kubelkové se Beneš nemohl spoléhat na vojenskou pomoc Francie a při spojení se Sovětským svazem by byla výsledkem izolovaná válka s následnou bolševizací státu. Z těchto důvodů viděl Beneš situaci jako beznadějnou, ačkoliv byl ještě před přijetím Mnichovské dohody ochoten bojovat. Prezident Beneš věděl, že zahájení vojenského konfliktu by nemělo jen katastrofální dopady ve válce samotné, ale především ve vnitřní politice státu. Válka by byla během několika dnů prohraná a prezident by musel převzít odpovědnost na bojišti zůstat, což Beneš pokládal za nesprávné řešení.

Celá tato událost v naší v historii, ale napomohla k větším sympatiím k Sovětskému svazu, vzhledem k postoji západních demokracií se není čemu divit. Především tento postoj, ale podnítilo i to, že většina obyvatelstva věřila, že by se Sovětský svaz v případné válce za Československo postavil.²⁰⁵

Prosovětské myšlení Edvarda Beneše se v době války ještě více posílilo, když Sovětský svaz jako první garantoval hranice Československa. Sovětský svaz

²⁰⁴ SMUTNÝ, Jaromír, GRAUOVÁ, Šárka, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0567-4, s. 274, 276-285. [cit. 20-02-2023].

²⁰⁵ KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu - od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-074-1, s. 13-14. [cit. 20-02-2023].

postupoval velmi chytře a díky tomuto jednání sympatie k němu stále rostly. SSSR si získal důvěru dokonce i od amerického prezidenta Roosevelta.

Dne 12. prosince 1943 došlo v Moskvě k podepsání „*Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik*“. Ale již rok poté se ukázalo praktické uplatňování zásad Sovětského svazu, neboť smlouva začala ztrácet svůj smysl a spíše poskytla prostor pro vstup Sovětského svazu ke střeoevropským zájmům.²⁰⁶

Dalším autorem, který nahlíží na Benešovy kroky s objektivním porozuměním, je francouzský historik Antoine Marès. Ten se ohledně přijetí Mnichovské dohody domnívá, že prezident Beneš stále věřil v mezinárodní garance, a tak počítal s tím, že dalším cílem Německa nebude Československo ale Polsko. Ačkoliv bylo Československo hodně zmrzačeno, věřil, že přijdou lepší doby po nevyhnutelné válce. Z těchto důvodů nehodlal dopustit, aby šlo Československo do války osamocené a platilo tak i za druhé. Proto později považoval ustoupení za důkaz prozíravosti. Svým následným odstoupením chtěl ulevit zbytku Československa, neboť pro Němce byl velmi nežádoucí osobou tím spíše, že stál v čele státu, který chtěli získat celý.

Pozdější Benešův vztah k Sovětskému svazu považuje Marès za snahu odstříhnout se od německého vlivu i přes geografické a ekonomické vazby. Sovětský svaz také vždy přesvědčoval, že jejich smlouva s Německem nemá žádný vliv na vztah mezi ním a Československem, kdy prezidenta Beneše dokonce navštívil v roce 1939 sovětský vyslanec, aby mu sdělil, že pakt je především a jedine taktickým krokem. Benešův vztah k Sovětskému svazu mimo jiné také podpořilo uhýbání západních demokracií v roce 1938, a tak se v roce 1941 k SSSR přiklonil.²⁰⁷

²⁰⁶ KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu - od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-074-1, s. 15-16. [cit. 20-02-2023].

²⁰⁷ MARÈS, Antoine. *Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Argo, 2016. Ecce homo. ISBN 978-80-257-1895-7, s. 213-215, 218-222, 225. [cit. 20-02-2023].

Jako poslední postoj na nahlížení kroků Edvarda Beneše se důkladněji zaměříme na ten obzvláště kritický. Jedním z autorů, který je svým hodnocením kroků prezidenta Beneše tvrdý, je český prozaik Vilém Hejl. Mnichov interpretuje jako zradu, ale nejen ze stran signatářských států, ale také ze strany Hradu. Ostře kritizuje Benešovu kapitulaci, kdy vojáci museli opustit opevnění na hranicích bez boje.

*Kdyby seděl na Hradě opravdový státník, musel by chápat, že teprve a právě nyní se národ sjednotí jako nikdy dříve a na nedohledně dlouho nikdy později, že v bunkrech a zákopech zaniknou nejen rozdíly mezi lidovci, agrárníky a národními socialisty nebo sociálními demokraty, ale že se tam ani nepozná, kdo byl v civilu komunistou a kdo vlajkař, a nebude důležité, kdo je Čech a kdo Slovák.*²⁰⁸

Beneše kritizuje, neboť nikdy nebyl vojákem a myslet uměl pouze ve strategických a taktických politických kombinacích, ale neměl v sobě chování vojáka. Hejl dále uvádí, že dle expertů měla československá armáda lepší možnost obrany než polská a bojovala by déle. Teprve potom, co by byla postupně obsazována letiště, měla československá vláda odletět, aby vytvořila legální vládu válčícího státu v jednom ze západních států. Proto Hejl kritizuje Benešovu abdikaci a vydání všeho nepříteli bez jediného výstřelu.

Sám ale autor vylučuje ten názor, který tvrdí, že Československo mohlo Mnichovu předejít. To by totiž dle Hejla znamenalo, že by se Československo muselo stát dobrovolným vazalem. Stejně negativně se staví k názorům, že do války se mělo jít bez všech ohledů, neboť Sovětský svaz by byl naším spojencem. Avšak argument, že kapitulace byla lepší volbu, než jít do války s možnou pomocí Sovětského svazu a následnou hrozbou bolševizací, spíše zavrhuje.

Dle Hejla by se ani po válečném konfliktu v případě nedodržení Mnichovské dohody, nestalo nic jiného, než co zanedlouho potkalo státy jako bylo Polsko, Belgie, Holandsko a další. Hejl se domnívá, že utrpení při protektorátu byla mnohdy krutější než při válečných konfliktech v jednotlivých státech.

²⁰⁸ HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 30-3; 31-32. [cit. 20-02-2023].

Hejl tvrdí, že díky tomu, že Beneš nebyl nikdy vojákem, nechápal, že nemůže vojáky na válku připravovat, pak je zmobilizovat, poslat do pozic a poté vše bez boje odvolat. Vojákům bylo vysvětleno, že z důvodu toho, že západní demokracie se na jejich stranu nepostaví, by obrana stála nepřiměřené množství obětí.

*Věřil snad někdo, že se obrana může bez těch obětí obejít? Proč jinak by se opevňovaly i přístupy k Praze, proč se na manévrech opakoval námět ústupového boje?*²⁰⁹

Nikdo se pak později nezmiňuje, že by si prezident Beneš s duší vojáka dělal nějakou starost. Mimo to prezident přísahal na ústavu, kde jsou jasně stanovena pravidla na změnu hranic a odstoupení území. Nebylo v pravomoci prezidenta o tomto rozhodnout, čímž Beneš porušil danou přísahu. Beneš snad považoval svoji přísahu jen za příslib, který za určitých okolností není nucen dodržet. Tímto dle Hejla znehodnotil přísahu, čest i věrnost a dal vzniknout novému modelu chování.²¹⁰

Jak bylo zmíněno v kapitole páté, Vilém Hejl vidí v únorové události v roce 1948 příčinnou souvislost mezi ní a Mnichovskou dohodou, respektive pomnichovským děním.²¹¹

Jako poslední se budeme věnovat kritice spisovatele Pavla Tigrida. Ten společně s Vilémem Hejlem odsuzoval jednání Beneše. Tigrid míní, že v době po mnichovském jednání jsme měli armádu, jako později už nikdy, která byla odhodlaná zasáhnout a nevzdat se. Přesto jí byl boj odepřen. Pomnichovská doba zlomila „českou brannou morálku v páteři na dlouhá léta“. Ačkoliv i on sám tvrdí, že boj by vítězný bez západních demokracií nebyl, považuje za lepší variantu bojovat a být poražen, než se vzdát bez boje. Autor připomněl heslo demonstrantů

²⁰⁹ HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 30-33, 36-37, 41-43. [cit. 20-02-2023].

²¹⁰ HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 43-44. [cit. 20-02-2023].

²¹¹ HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 154-155. [cit. 20-02-2023].

směřující vůči parlamentu, které znělo takto: „*Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!*“.²¹²

Někteří tvrdí, že Československo raději kapitulovalo, než aby se naprosto spolehlo na Sovětský svaz, ale nikdy nebyl nalezen žádný dokument, který by říkal, že SSSR opravdu Československu pomůže bez ohledu na mezinárodní dění v Evropě. Beneš nakonec krok k SSSR po Mnichovu neudělal z obav politické izolace Československa. V případě výhry by v Československu jistě proběhla sovětizace a v opačném případě „*by si Západ umyl ruce, co jste si Čecháčci nadrobili, to si také snězte*“. Tigríd ale nesouhlasil s tehdy velmi prosazovanou úvahou o neochvějně pomoci Sovětského svazu, která byla za minulého režimu ideologicky motivována a hojně využívána.²¹³

Dle Tigrída po Mnichovu kapituloval prezident Beneš, kapitulovala vláda a vojáci, kteří se proti rozkazu nevzbouřili. Nikdo se neptal lidí, národa, dosud se ale používá, pokud se mluví o Mnichově, že se jednalo „*o nás bez nás*“. V Mnichově byla zlomena „*morální páteř společnosti, která byla připravena k boji, nejen pro daný okamžik, ale na dlouhou dobu, na celou válku a na období po ní*“. Beneš byl proti svému předchůdci slabý a bylo na něho kladeno důležité rozhodování o budoucím morálním profilu národa, při kterém se rozhodl pro malost.²¹⁴

²¹² TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. 2. vyd. (1. vyd. v Odeonu). Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0149-4, s. 72-74. [cit. 20-02-2023].

²¹³ TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. 2. vyd. (1. vyd. v Odeonu). Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0149-4, s. 90-92. [cit. 20-02-2023].

²¹⁴ TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. 2. vyd. (1. vyd. v Odeonu). Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0149-4, s. 94-95. [cit. 20-02-2023].

ZÁVĚR

Mnichov je jednou z nejsmutnějších etap našich dějin. Podepsáním Mnichovské dohody se ukázalo, že ani neustálé ustupování není správné řešení mezinárodních problémů, obzvláště, když jejich původcem je člověk zaslepený mocí. Tento okamžik a na něj navazující události již navždy zůstane v paměti nejen našeho národa. Dodnes se vedou spory o tom, zda bylo rozhodnutí o přijetí Mnichovské dohody správné řešení, zda nebylo lepší zkusit naši zemi bránit, i když by boj nemusel být vítězný. Na tuto otázku už asi jednoznačná odpověď nebude nikdy přesvědčivě stanovena.

Konference v Mnichově představovala velký zásah nejen, co se území Československa týkalo, ale především to byla velká rána pro československé obyvatele. S březnem 1939 se situace ještě více zhoršila, neboť nacistický teror zavládl na celém území a nejen ve vymezeném „pohraničí“. Dalším pomyslným hřebíčkem do rakve byla i ztráta důvěry vůči Slovensku, které vyhlásilo samostatný stát a najednou zbyly české země osamoceny v rukou nacistického vůdce.

Edvard Beneš se snažil z exilu v Londýně pomoci sestavením exilové vlády, která by se zasadila o to, aby se Československo obnovilo do stavu před mnichovskou krizí. Byla to dlouhá cesta, protkaná spousty ústupky a dohady, která jistě nejen Beneše stála mnoho sil, ale nakonec byla úspěšná. Československo se tak po konci druhé světové války mohlo vrátit zpět do původního stavu, jen tedy s odstoupením Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu, s nímž navázalo lepší vztahy než tomu bylo před Mnichovem.

Po všech událostech s Mnichovem a dalším děním spojeném, se není čemu divit, že Československo se po své obnově po druhé světové válce již natolik nespolehalo pouze na své západní spojence a hledalo podporu i na Východě. To vše pak mělo souvislost i s dalším politickým směřováním Československé republiky a jejím dalším vývojem. SSSR se i díky tomu dostalo k zájmům ve střední Evropě mnohem blíže, než by se zdálo, a až budoucnost ukázala, že to nebylo vždy ku prospěchu.

SEZNAM ZKRATEK

ČSR	Československá republika
KSČ	Komunistická strana Československa
SdP	Sudetoněmecká strana
HSLŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
USA	Spojené státy americké
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SA	Sturmabteilung, česky úderné či útočné oddíly
SS	Schutzstaffel, česky Ochranný oddíl

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Monografie

1. KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-025-7.
2. KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vydání druhé. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2.
3. MAZOWER, Mark. *Temný kontinent: Evropa ve 20. století*. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-4192-8.
4. REIMAN, Michal. *Lenin, Stalin, Gorbačov: kontinuita a zlomy v sovětských dějinách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1991. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-024-0.
5. PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6.
6. RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu: o české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohemica, 2018. ISBN 978-80-87683-90-3.
7. BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0.
8. HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2.
9. ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-026-88.
10. BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Svoboda, 1968. ISBN 25-111-68.
11. KUKLÍK, Jan, Jan NĚMEČEK a Jaroslav ŠEBEK. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-18-6.
12. ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-2040770-7.

13. TESAŘ, Jan. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2000. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-035-4.
14. STEHLÍK, Eduard. *Lexikon tvrzí československého opevnění z let 1935-1938*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 1992. Pevnosti. ISBN 80-900299-3-0.
15. FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Přeložil Šimon TRUSINA. V Praze: Bourdon, 2015. ISBN 978-80-905173-7-0.
16. *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2000. ISBN 80-85475-60-x.
17. KVAČEK, Robert a Aleš CHALUPA. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. ISBN 978-80-87286-11-1.
18. RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4.
19. HEJL, Vilém. *Rozvrat: Mnichov a náš osud*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-03-6, s. 30-3.
20. JAKSCH, Wenzel. *Cesta Evropy do Postupimi: vina a osud v podunajském prostoru*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-85846-14-4.
21. KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1.
22. KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu - od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického vládního programu*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-074-1.
23. TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Přeložil Jaroslav VALENTA. Praha: Mladá fronta, 1993. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0365-5.

24. SMUTNÝ, Jaromír, GRAUOVÁ, Šárka, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0567-4.
25. MARÈS, Antoine. *Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Argo, 2016. Ecce homo. ISBN 978-80-257-1895-7, s. 213-215, 218-222-
26. TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. 2. vyd. (1. vyd. v Odeonu). Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0149-4.
27. KÖNEMANN, Ludwig a Martin ŠTEFÁNIK, HEJNÝ, Petr, ed. *Historica: velký atlas světových dějin s více než 1200 mapami*. [Praha]: Slovart, 2011. ISBN 978-80-7391-377-9.